

Universitätsbibliothek Wuppertal

Arrian's "Anabasis"

Arrianus, Flavius

Leipzig, 1871

Buch III

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-2388](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-2388)

APPIANOU

ANABASΕΩΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

BIBLION TPITON.

Ἀλέξανδρος δὲ ἐπ' Αἰγύπτου, ἵνα περὶ τὸ πρῶτον ὠρμήθη, 1
ἐστέλλετο, καὶ ἐβδόμῃ ἡμέρᾳ ἀπὸ τῆς Γάζης ἐλαύνων ἦκεν ἐς
Πηλούσιον τῆς Αἰγύπτου. ὁ δὲ ναυτικὸς στρατὸς παρέπλει
αὐτῷ ἐκ Φοινίκης ὡς ἐπ' Αἰγυπτὸν· καὶ καταλαμβάνει τὰς
ναῦς ἐν Πηλουσίῳ ὁρμουσας. Μαζάκης δὲ ὁ Πέρσης, ὃς ἦν 2
σατραπὴς Αἰγύπτου ἐκ Δαρείου καθεσθηκώς, τὴν τε ἐν Ἰσθμῷ
μάχην ὅπως συνέβη πεπυσμένος καὶ Δαρεῖον ὅτι αἰσχροῦ φηγῇ
ἔφυγε, καὶ Φοινίκην τε καὶ Συρίαν καὶ τῆς Ἀραβίας τὰ πολλὰ ὑπὸ
Ἀλεξάνδρου ἐχόμενα, αὐτῷ τε οὐκ οὔσης δυνάμεως Περσικῆς,
ἐδέχετο ταῖς πόλεσι φιλίᾳ καὶ τῇ χώρᾳ Ἀλέξανδρον. ὁ δὲ εἰς
μὲν Πηλούσιον φυλακὴν εἰσήγαγε, τοὺς δὲ ἐπὶ τῶν νεῶν ἀνα- 3
πλεῖν κατὰ τὸν ποταμὸν κελεύσας ἔσπε ἐπὶ Μέμφιν πόλιν αὐτὸς
ἐφ' Ἡλιουπόλεως ἦει, ἐν δεξιᾷ ἔχων τὸν ποταμὸν τὸν Νεῖλον,
καὶ ὅσα καθ' ὁδὸν χωρία ἐνδιδόντων τῶν ἐνοικούντων κατασχὼν
διὰ τῆς ἐρήμου ἀφίκετο ἐς Ἡλιούπολιν. ἐκεῖθεν δὲ διαβὰς τὸν 4
πόρον ἦκεν ἐς Μέμφιν· καὶ θύει ἐκεῖ τοῖς τε ἄλλοις θεοῖς καὶ

Buch III.

Cap. 1.

Alexander in Aegypten. Die Gründung Alexandriens.

1. ἵνα περὶ bezeichnet hier die Richtung wohin?, anders II 13, 3. Zur Sache vgl. 17, 4. — Πηλούσιον. Pelusium, an dem östlichsten nach ihm benannten Nilarm gelegen, lag etwa 20 Stadien vom Meere entfernt mitten in Sümpfen und Morästen. Es war der Schlüssel Aegyptens und als Grenzstadt gegen Syrien und Arabien stark befestigt. Vgl. Herod. III 5 μόνῃ δὲ ταύτῃ εἰσι φανεραὶ ἐσβολαὶ ἐς Αἰγυπτὸν. — παρέπλει, vgl. Curtius IV 5, 10 Hephæstione Phoenices oram classe prætervehit iusso. — ὡς ἐπ'. S. z. I 6, 4.

2. σατραπὴς an Stelle des bei Issus

gefallenen Sabaces II 11, 8. — ἐκ S. z. II 1, 1. — τὴν μάχην ὅπως. Ueber die Anticipation s. z. II 5, 7. — τῆς Ἀραβίας τὰ πολλά. Nach II 20, 4 hatte Alexander nur den am Antilibanon gelegenen Teil Arabiens unterjocht. Wie mit dieser Stelle so steht auch mit V 26, 4 die unsrige in Widerspruch, denn dort rühmt sich Alexander nur Ἀραβίας ἔστιν ἃ ἐροβερτ zu haben. — ἐχόμενα hängt ebenfalls (wie der mit ὅτι eingeleitete Satz) von πεπυσμένος ab. — αὐτῷ τε οὔσης entspricht dem τὴν τε πεπυσμένος. Ueber die Verbindung von Participien (durch καί, τὲ, δέ u. a.), die im Casus verschieden sind s. z. I 12, 9. — ταῖς πόλεσι. S. z. II 25, 4.

3. ἀναπλεῖν (ἀνα = adverso flumine) auch VII 7, 1; das Gegenteil καταπλεῖν unt. § 4. — ἔσπε ἐπὶ S. z. I 3, 2.

τῷ Ἀπίδι καὶ ἀγῶνα ἐποίησε γυμνικόν τε καὶ μουσικόν· ἦγον δὲ αὐτῷ οἱ ἀμφὶ ταῦτα τεχνῖται ἐκ τῆς Ἑλλάδος οἱ δοκιμώτατοι. ἐκ δὲ Μέμφιος κατέπλει κατὰ τὸν ποταμὸν ὡς ἐπὶ θάλασσαν τοὺς τε ὑπασπιστάς ἐπὶ τῶν νεῶν λαβὼν καὶ τοὺς τοξότας καὶ τοὺς Ἀγριᾶνας καὶ τῶν ἱππέων τὴν βασιλικὴν ἰλὴν τὴν
 5 τῶν ἐταίρων. ἔλθων δὲ ἐς Κάνωβον καὶ κατὰ τὴν λίμνην τὴν Μαρίαν περιπλεύσας ἀποβαίνει ὅπου νῦν Ἀλεξάνδρεια πόλις ᾠκισται, Ἀλεξάνδρου ἐπώνυμος. καὶ ἔδοξεν αὐτῷ ὁ χώρος κάλλιστος κτίσαι ἐν αὐτῷ πόλιν καὶ γενέσθαι ἂν εὐδαίμονα τὴν πόλιν. πόθος οὖν λαμβάνει αὐτὸν τοῦ ἔργου, καὶ αὐτὸς τὰ σημεῖα τῇ πόλει ἔθηκεν, ἵνα τε ἀγορὰν ἐν αὐτῇ δεῖμασθαι ἔδει καὶ ἱερὰ ὅσα καὶ θεῶν ὧν τινῶν, τῶν μὲν Ἑλληνικῶν, Ἰσίδος δὲ Αἰγυπτίας, καὶ τὸ τεῖχος ἥ περιβεβλησθαι. καὶ ἐπὶ τούτοις ἐθύετο, καὶ τὰ ἱερὰ καλὰ ἐφαίνετο.

2 Λέγεται δὲ τις καὶ τοιούσδε λόγος, οὐκ ἄπιστος ἔμοιγε· ἐθέλειν μὲν Ἀλέξανδρον καταλείπειν αὐτὸν τὰ σημεῖα τοῦ τειχίσ-

4. Ἀπίδι, dem von den Aegyptern hochverehrten heiligen Stier zu Memphis. Er war dem höchsten Lichtgott Pthah (Hephaestos) heilig. Näheres zu Herodot III 27. 28. — ἀγῶνα γυμνικόν S. z. II 5, 8. — οἱ ἀμφὶ ταῦτα τεχνῖται. ἀμφὶ c. acc. stethier in Verbindung mit τεχνῖται in gleicher Bedeutung wie in der Wendung ἀμφὶ τι ἔχειν mit etwas beschäftigt sein (I 5, 3). ταῦτα bezieht sich auf die verschiedenen Arten der gymnischen und musischen Beschäftigung. — Ἀγριᾶνας. Ueber die Agrianer so wie die ἰλὴ βασιλική s. Einleit. S. 20. 21. — Κάνωβος lag an der Mündung des westlichen nach ihm benannten Nilarms, 120 Stadien von Alexandria.

5. λίμνην τὴν Μαρίαν. Gewöhnlich heisst der See Μαρεώτις (j. See Mariüt). Benannt war er nach der an seinen Ufern gelegenen Stadt Μαρεία (Herod. II 18, 30.). — ἔδοξεν ὁ χώρος — τὴν πόλιν, derselbe Wechsel der Construction nach δοκεῖν, das sowol persönliche als unpersönliche Construction zulässt, auch c. 7, 6. Vgl. Xen. Anab. 1, 11 ἔδοξεν αὐτῷ βροντῆς γενομένης σκηπτὸς πεσεῖν εἰς τὴν πατρίαν οἰκίαν καὶ ἐκ τούτου λάμπεσθαι καῶσαν. — Ueber

die zahlreichen Städtegründungen Alexanders so wie namentlich über das aegyptische Alexandrien s. Einl. S. 15. — πόθος λαμβάνει τοῦ ἔργου. Vgl. Herod. I 165 ἔλαβε αὐτοὺς πόθος τῆς πόλεως. Wie hier II 3, 1. — σημεῖα — ἔθηκεν. Alexander steckte also die Stadt selbst ab. — δεῖμασθαι. S. z. II 5, 4. — ἱερὰ ὅσα nämlich so viele er zu bauen befahl. — Ἰσίδος δὲ Αἰγυπτίας. Nach dem Voraufgegangenen τῶν μὲν Ἑλληνικῶν erwarteten wir vielmehr τῆς δὲ Αἰγυπτίας, τῆς Ἰσίδος. Die gewählte Stellung lässt die Isis als aegyptische Hauptgottheit stärker hervortreten. — περιβεβλησθαι erg. ἔδει. — ἐπὶ τούτοις 'in Bezug darauf', d. h. um in Bezug auf sein Vorhaben den Willen der Götter zu erkunden. Wie hier steht ἐπὶ τούτοις in Verbindung mit θύειν II 3, 8. IV 4, 3 u. öft.

Cap. 2.

Ein Vorzeichen und seine Deutung. Alexander erhält günstige Nachrichten aus Asien.

1. λόγος. Auch Strabo p. 792 Plut. Alex. 26 und andere Schriftsteller erwähnen die Sage, doch in den Einzelheiten von einander abweichend.

μοῦ τοῖς τέκτοσιν, οὐκ εἶναι δὲ ὅτῳ τὴν γῆν ἐπιγράφουσι· τῶν δὴ τεκτόνων τινὰ ἐπιφρασθέντα, ὅσα ἐν τεύχεσιν ἄλφιστα οἱ στρατιῶται ἐκόμιζον ξυναγαρόντα ἐπιβάλλειν τῇ γῇ ἵνα περ ὁ βασιλεὺς ὕφηγέτο, καὶ τὸν κύκλον οὕτω περιγραφῆναι τοῦ περιτειχισμοῦ ὄντινα τῇ πόλει ἐποίει. τοῦτο δὲ ἐπιλεξαμένους 2 τοὺς μάντις καὶ μάλιστα δὴ Ἀρίστανδρον τὸν Τελμισσέα, ὃς δὴ πολλὰ [μὲν] καὶ ἄλλα ἀληθεῦσαι ἐλέγετο Ἀλεξάνδρῳ, φάναι εὐδαίμονα εἶσεσθαι τὴν πόλιν τὰ τε ἄλλα καὶ τῶν ἐκ γῆς καρπῶν εἶνεκα.

Ἐν τούτῳ δὲ καὶ Ἠγέλοχος κατέπλευσεν εἰς Αἴγυπτον καὶ 3 ἀπαγγέλλει Ἀλεξάνδρῳ Τενεδίους τε ἀποστάντας Περσῶν σφίσι προσθέσθαι (καὶ γὰρ καὶ ἄκοντας Πέρσας προσχωρῆσαι) καὶ Χίων ὅτι δὴ ὁ δῆμος ἐπηγάγετο σφᾶς βία τῶν κατεχόντων τὴν πόλιν, οὓς Αὐτοφραδάτης τε καὶ Φαρνάβαξος ἐγκατέστησαν· ἄλῳναι δὲ αὐτόθι καὶ Φαρνάβαξον ἐγκαταληφθέντα καὶ Ἀριστό- 4 νικον Μηθυμναῖον τὸν τύραννον ἐσπλεύσαντα ἐς τὸν λιμένα τῆς Χίου ξὺν ἡμιολλαῖς ληστρικαῖς πέντε, ὑπὸ σφῶν ἐχόμενον τὸν λιμένα οὐ γνόντα, ἀλλ' ἐξαπατηθέντα γὰρ πρὸς τῶν τὰ κλειῖθρα ἐχόντων τοῦ λιμένος, ὅτι τὸ Φαρναβάζου ἄρα ναυτι- κὸν ὁρμεῖ ἐν αὐτῷ· καὶ τοὺς μὲν ληστὰς πάντας αὐτοῦ κατα- 5 κοπῆναι πρὸς σφῶν, Ἀριστόνικον δὲ ἦγε παρ' Ἀλεξάνδρον καὶ

— ὅτῳ, man gebrauchte dazu Kreide (γῆ λευκή). — ἐπιγράφουσι der Modus der directen Rede (οὐκ ἔστιν ὅτῳ ἐπιγράφουσι) ist beibehalten (Repraesentatio). — τινὰ, Dinocrates architectus, Valer. Max. I, 4. — ἐπιφρασθέντα. ἐπιφράσσεσθαι aus- sprechen ist herodoteisch. Vgl. I 48 τὰ ἣν ἀμύχανον, ἐξευρεῖν τε καὶ ἐπιφράσσεσθαι. Bei Arrian noch IV 8, 2. — ἐπενόει ist mit Krüger statt des handschriftlichen ἐποίει geschrie- ben. Vgl. IV 1, 3, 4, 1 (αὐτὸς δὲ τὴν πόλιν ἣν ἐπενόει τεύχεας). Aus- serdem ist τῇ πόλει eingeklammert.

2. ἐπιλεξαμένους. ἐπιλέγεσθαι in Betracht ziehen (secum reputare) steht hier in anderer Bedeutung als im Proem. 1. — Ἀρίστανδρον S. z. I 11, 2. — τὰ τε ἄλλα καί. S. z. I 18, 6.

3. Ἠγέλοχος s. II 2, 3. — Τενε- δίους II 2, 2. — Χίων II 18, 4. — βία τῶν κατεχόντων τὴν πόλιν. Zur Be- deutung von βία (= trotz) vgl. Xen.

Anab. VII 8, 17 ἐξέρχεται βία τῆς μητρὸς (invita matre) ἔχων τὴν αὐτοῦ δύναμιν.

4. Μηθυμναῖον. Methymna war nächst Mytilene die bedeutendste Stadt auf Lesbos. — ἡμιολλαῖ ληστρι- καί (erg. νῆες) sind leichtgebaute Piratenschiffe, bei denen nur die Hälfte der Ruderreihen mit Ruderern besetzt waren, um den Kämpfen Platz zu schaffen. Vgl. Etymol. m. πλοῖον, οὗ τὸ ἡμιόλιον μέρος πλόν ἐρετῶν ἔστι πρὸς τὸ ἀπ' αὐτοῦ μά- χεσθαι. — ἀλλὰ — γὰρ. S. z. I 8, 5. — ἐξαπατηθέντα — ὅτι 'getäuscht durch die Angabe dass'. — πρὸς c. Genet. beim Passiv. findet sich sehr häufig bei Arrian τῶν τὰ κλειῖθρα ἐχόντων 'der Hafenwache' (s. z. II 24, 1). — ὅτι ἄρα (häufiger als ἄρα) dass nämlich. Ueber die Bedeu- tung von ἄρα s. z. II 17, 2.

5. ἦγε. Der plötzliche Uebergang aus der obliquen Rede zur Erzählung des Schriftstellers hat etwas Hartes,

- Ἀπολλωνίδην τὸν Χίου καὶ Φισινὸν καὶ Μεγαρέα καὶ τοὺς ἄλλους ὅσοι τῆς τε ἀποστάσεως τῆς Χίου ξυνεπελάβοντο καὶ
 6 ἐν τῷ τότε τὰ πράγματα τῆς νήσου βία εἶχον· καὶ Μιτυλήνην δὲ Χάρητα ἔχοντα ὅτι ἀφείλετο καὶ τὰς ἄλλας τὰς ἐν Λέσβῳ πόλεις καὶ αὐτὰς ὁμολογία προσηγάγετο, Ἀμφοτερὸν δὲ ξὺν ἐξήκοντα ναυσὶν ἐπὶ Κῷ ἐπεμψεν· ἐπικαλεῖσθαι γὰρ σφᾶς τοὺς Κῳοὺς· καὶ αὐτὸς καταπλεύσας ὅτι εὔρε τὴν Κῷ πρὸς Ἀμφο-
 7 τεροῦ ἤδη ἐχομένην. καὶ τοὺς μὲν ἄλλους ὅσοι αἰχμάλωτοι ἦεν Ἠγέλοχος, Φαρνάβαξος δὲ ἀπέδρα ἐν Κῷ λαθὼν τοὺς φύλακας. Ἀλέξανδρος δὲ τοὺς τυράννους μὲν τοὺς ἐκ τῶν πόλεων ἐς τὰς πόλεις πέμπει, χρήσασθαι ὅπως ἐθέλοιεν· τοὺς δὲ ἀπὸ Ἀπολλωνίδην τοὺς Χίους ἐς Ἐλεφαντίνην πόλιν Αἰγυπτίαν ξὺν φυλακῇ ἀκριβεῖ ἐπεμψεν.
- 3 Ἐπὶ τούτοις δὲ πόθος λαμβάνει αὐτὸν ἐλθεῖν παρ' Ἀμμωνα ἐς Λιβύην, τὸ μὲν τι τῷ θεῷ χρησόμενον, ὅτι ἀτρεκές ἐλέγετο εἶναι τὸ μαντεῖον τοῦ Ἀμμωνος καὶ χρήσασθαι αὐτῷ Περσέα τε καὶ Ἡρακλέα, τὸν μὲν ἐπὶ τὴν Γοργόνα ὅτε πρὸς Πολυδέκτου ἐστέλλετο, τὸν δὲ ὅτε παρ' Ἀνταίων ἦι εἰς Λιβύην καὶ
 2 παρὰ Βούσιριν εἰς Αἴγυπτον. Ἀλέξανδρῳ δὲ φιλοτιμία ἦν πρὸς

um so mehr als § 6 die Rede wieder als Bericht des Hegelochus von ἀπαγγέλλει (§ 3) abhängig gemacht wird. — ἐν τῷ τότε S. z. I 16, 3.

6. Μιτυλήνην — ἔχοντα. Ueber die Stellung (Hyperbaton) s. z. I 14, 6. — ὅτι ἀφείλετο — ἐπεμψεν hängt wieder von ἀπαγγέλλει (§ 3) ab. — ὁμολογία προσηγάγετο S. z. I 24, 4.

7. χρήσασθαι (erg. αὐτοῖς) ὅπως ἐθέλοιεν um mit ihnen nach Belieben zu verfahren. Zur Sache vgl. Curt. IV 8, 11 tyrannos, inter quos Methymnorum Aristonicum et Chrysolaimum popularibus suis tradidit, quos illi ob iniurias tortos necaverunt. — Ἐλεφαντίνην πόλιν lag auf der gleichnamigen Nilinsel in Oberegyp ten, welche die Alten Elfenbein- insel nannten (heutzutage Elgab die blühende). Gegenüber lag das alte Syene (das heutige mohamedanische Assuan). Bis hierher war der Nil schiffbar.

Cap. 3.

Alexander zieht zum Tempel des Jupiter Ammon.

1. ἐπὶ τούτοις. S. z. II 7, 6. — πό-

θος λαμβάνει mit Infin. wie I 3, 5. Die Wendung nach oben c. 1, 5. — Ἀμμωνα. Das berühmte Heiligtum des Jupiter Ammon (des aegyptischen Kneph) mit dem vielbesuchten Orakel lag auf einer reizenden Insel des lybischen Sandmeers, der Oase Siva. Näheres über diese Hauptgottheit der Aegypter s. z. Herod. II 18. — τὸ μὲν τι ist gesetzt als ob § 2 etwa τὸ δὲ τι καὶ φιλοτιμία τῇ πρὸς Περσέα folgen sollte; allein Arrian lässt diesen Gegensatz fallen, um mit den inzwischen genannten Namen Perses und Herakles einen neuen zu bilden durch Voranstellung von Ἀλέξανδρῳ δέ. — Πολυδέκτου. Polydektes, König von Seriphus, gab dem Perses den gefährlichen Auftrag das Medusenhaupt zu holen, um ihn zu verderben (Her. II 91). — Ἀνταίων, den Riesensohn der Erde und des Poseidon, der, so lange er die Mutter Erde berührte, im Ringen un- bezwänglich war. Herakles erwürgte ihn, indem er ihn von der Erde emporhob. — Βούσιρις, König von Aegypten, pflegte alle Fremdlinge am Altar des Zeus zu schlachten. Als

Περσεία καὶ Ἡραλέα, ἀπὸ γένους τε ὄντι τοῦ ἀμφοῖν καὶ τι καὶ αὐτὸς τῆς γενέσεως τῆς ἑαυτοῦ ἐς Ἀμμωνα ἀνέφερε, καθάπερ οἱ μῦθοι τὴν Ἡρακλέους τε καὶ Περσέως ἐς Δία. καὶ οὖν παρ' Ἀμμωνα ταύτῃ τῇ γνώμῃ ἐστέλλετο, ὥς καὶ τὰ αὐτοῦ ἀτρεκέ- στερον εἰσόμενος ἢ φήσων γε ἐγνωκέναι.

3

Μέχρι μὲν δὴ Παραιτονίου παρὰ θάλασσαν ἦει δι' ἐρήμον, οὐ μέντοι δι' ἀνύδρου τῆς χώρας, σταδίους ἐς χιλίους καὶ ἑξακοσίους, ὥς λέγει Ἀριστόβουλος. ἐντεῦθεν δὲ ἐς τὴν μεσό- γαιαν ἐτράπετο, ἵνα τὸ μαντεῖον ᾗν τοῦ Ἀμμωνος. ἔστι δὲ ἐρήμη τε ἡ ὁδὸς καὶ ψάμμος πολλὴ αὐτῆς καὶ ἄνυδρος. ὕδαρ 4 δὲ ἐξ οὐρανοῦ Ἀλεξάνδρῳ πολὺ ἐγένετο, καὶ τοῦτο ἐς τὸ θεῖον ἀνηνέχθη. ἀνηνέχθη δὲ ἐς τὸ θεῖον καὶ τότε ἄνεμος νότος ἐπὶ πνεύσῃ ἐν ἐκείνῳ τῷ χώρῳ, τῆς ψάμμου ἐπιφορεῖ κατὰ τῆς ὁδοῦ ἐπὶ μέγα, καὶ ἀφανίζεται τῆς ὁδοῦ τὰ σημεῖα οὐδὲ ἔστιν εἰδέναι ἵνα χρὴ πορεύεσθαι καθάπερ ἐν πελάγῃ τῇ ψάμμῳ, ὅτι σημεῖα οὐκ ἔστι κατὰ τὴν ὁδὸν οὔτε που ὄρος οὔτε δένδρον οὔτε γήλοφοι βέβαιοι ἀνεστηκότες, οἷς τισιν οἱ ὀδίται τεκμαίροντο ἂν τὴν πορείαν, καθάπερ οἱ ναῦται τοῖς ἄστροις· ἀλλ' ἐπλανᾶτο γὰρ ἡ στρατιὰ Ἀλεξάνδρῳ καὶ οἱ ἡγεμόνες τῆς ὁδοῦ ἀμφίβολοι ᾗσαν. Πτολεμαῖος μὲν δὴ ὁ Λάγου λέγει δρᾶ- 5 κοντας δύο λέναι πρὸ τοῦ στρατεύματος φωνὴν λέντας, καὶ τούτοις Ἀλέξανδρον κελεῦσαι ἔπεσθαι τοὺς ἡγεμόνας πιστευ- σαντας τῷ θεῷ· τοὺς δὲ ἡγήσασθαι τὴν ὁδὸν τὴν τε ἐς τὸ μαντεῖον καὶ ὀπίσω αὐτῶν· Ἀριστόβουλος δέ, καὶ ὁ πλείων 6 λόγος ταύτῃ κατέχει, κόρακας δύο προπετομένους πρὸ τῆς στρατιᾶς, τούτους γενέσθαι Ἀλεξάνδρῳ τοὺς ἡγεμόνας. καὶ

er dem Herakles das gleiche Schicksal zu bereiten suchte, wurde er von diesem erschlagen.

2. ἀπὸ γένους. Alkmene, des Herakles Mutter, war die Enkelin des Persens. S. z. II 5, 9. — καὶ τι καὶ — ἀνέφερε. Uebergang vom Partic. zum Verb. finit. wie I 5, 12. 18, 6. Ueber die Bedeutung von καὶ τι καὶ s. z. I 18, 6. — τὰ αὐτοῦ seine Abstammung.

3. Παραιτόνιον, eine in der Aegypten benachbarten Landschaft Mar- marika gelegene Hafenstadt, bekannt als Zufluchtsort des Antonius und der Kleopatra.

4. ὕδαρ — ἐγένετο. Zum Ausdruck vgl. I 17, 6. Während der Winters-

zeit, in welcher Alexander den Zug unternahm, sind Regengüsse in jenen Gegenden nicht selten. — ἀνηνέχθη. S. z. I 9, 6. — τῆς ψάμμου, τι ein partitiver Genetiv. Vgl. c. 29, 4 τοῦ μὴ ἐσθύνεσθαι ἐς αὐτὰς τοῦ ὕδα- ρος. — ἐπὶ μέγα. S. z. II 22, 7. — ὅτι σημεῖα weil als Zeichen. — ἀλλ' — γὰρ gebraucht Arrian öfter statt des einfachen ἀλλά.

5. φωνὴν λέναι 'Laute von sich geben'. Ueber die Wendung s. z. I 26, 4. — τούτοις verb. mit ἔπεσθαι.

6. ὁ πλείων λόγος — κατέχει, über diese Verbindung s. z. I 11, 6. — τού- τους hebt nachdrücklich hervor, dass Raben die Führer gewesen, nicht Drachen. Vgl. Curt. IV 7, 14 jamque

ὅτι μὲν θεῖόν τι ξυνεπέλαβεν αὐτῷ ἔχω ἰσχυρίσασθαι, ὅτι καὶ τὸ εἶδος ταύτῃ ἔχει· τὸ δὲ ἀτρεκέδες τοῦ λόγου ἀφείλοντο οἱ ἄλλοι καὶ ἄλλη ὑπὲρ αὐτοῦ ἐξηγησάμενοι.

- 4 Ὁ δὲ χώρος Ἰναπερ τοῦ Ἀμμωνος τὸ ἱερὸν ἐστὶ τὰ μὲν κύκλῳ πάντα ἔρημα καὶ ψάμμον τὸ πᾶν ἔχει καὶ ἄνυδρος. αὐτὸς δὲ ἐν μέσῳ ὀλίγος ὢν (ὅσον γὰρ πλείστον αὐτοῦ ἐς πλάτος διέχει ἐς τεσσαράκοντα μάλιστα σταδίους ἔρχεται) κατάπλεως ἐστὶν ἡμέρων δένδρων, ἐλαίων καὶ φοινίκων, καὶ 2 ἔνυδρος ὁ μόνος τῶν πέριξ. καὶ πηγὴ ἐξ αὐτοῦ ἀνίσχει οὐδὲν τι ἐοικυῖα ταῖς πηγαῖς ὅσαι ἄλλαι ἐκ γῆς ἀνίσχουσιν. ἐν μὲν

hanc procul oraculi sede aberant, cum complures corvi agmini occurrunt, modico volatu prima signa antecedentes et modo humi resident, cum lentius agmen incederet, modo se pennis levabant antecedentium iterque monstrantium ritu. — θεῖον τι. Raben und Raubvögel, die in der Wüste keineswegs selten sind, betrachtet man als Anzeichen naher Quellen. — ἔχω ἰσχυρίσασθαι auch II 38. — ταύτῃ ἔχει, ebenso V 6, 5. Aehnlich V 8, 1 ἐκείνη ἔχειτο. — ἄλλη καὶ ἄλλη (= ἄλλοι ἄλλως) auf verschiedene Weise. In anderer (localer) Bedeutung I 25, 6. II 21, 2. — ὑπὲρ gebrauchten Spätere häufig für περί. Vgl. IV 14, 4 πολλοὶ δὲ καὶ ἄλλα ὑπὲρ τούτων αὐτῶν ἄλλως ἀφηγήσαντο.

Cap. 4.

Beschreibung der Oertlichkeit um das Orakel des Jupiter Ammon.

1. ὁ χώρος. Die in Folgendem gegebene Schilderung der Oase Siwah haben neuere Reisende mit der Wirklichkeit übereinstimmend gefunden. — διέχει auseinander geht, dafür oben II 8, 2 διαχωρεῖ. — Die Länge des fruchtbaren Gebiets beträgt über 2 deutsche Meilen, die Breite nirgend über eine halbe.

2. πηγὴ. Vgl. Herod. IV 181 ἐπίκλησιν δὲ αὐτῇ ἡ κρήνη καλεῖται ἡλίον. Vgl. Minutoli, Reise zum Tempel des Jupiter Ammon S. 96: Südöstlich von dem Tempel in der Entfernung einer guten Viertelstunde entspringt in einem Walde von Dat-

telbäumen der einst dem Ammon geheiligte Sonnenquell, welcher einen kleinen See bildet. Der Quell hat eine länglich-runde Gestalt; seine Länge beträgt etwa 30, seine Breite 20 Schritt. Der Angabe nach soll er 6 Klafter tief sein, ist aber so klar, dass man bis auf den Grund sieht, aus welchem stets eine Menge Blasen, wie aus einem Kessel voll siedenden Wassers heraufsteigen. Die Quelle hat wirklich eine periodisch abwechselnde Temperatur, die wenn auch nicht so stark wie Einige fabelnd sie beschreiben, doch mir und meinem Gefährten fühlbar war. Nämlich sie ist des Nachts wärmer als am Tage und pflegt beim Anbruch desselben etwas zu rauchen. Wahrscheinlich ist sie, wie schon der Boden der Oase vermuten lässt, eine heisse Quelle, deren natürliche Wärme man am Tage wegen der glühenden Sonnenhitze nicht wahrnimmt. — Andere Reisende (bei Mützell zu Curtius S. 277) geben die Temperaturunterschiede folgendermaßen an: Abends 60 Grad Cels., Mitternachts 100 Gr., Morgens 80 Gr., Mittags 40 Grad. Zur Sache vgl. noch Herod. IV 181 τρυχάνει δὲ καὶ ἄλλοι σπινθὴρ κρηναῖον εἶναι, τὸ τὸν μὲν ὄρθρον γίνεται χλιαρὸν, ἀγορῆς δὲ πληθυνούσης ψυχρότερον· μεσσημβρίῃ τε ἔστι καὶ τὸ κατὰ γίνεται ψυχρόν. ἀποκλινομένης δὲ τῆς ἡμέρας ὑπέρκειται τοῦ ψυχροῦ, ἐς δὲ δύεται τε ὁ ἥλιος καὶ τὸ ὄψωρ γίνεται χλιαρὸν· ἐπὶ δὲ μᾶλλον ἰὸν ἐς τὸ θέρμερον ἐς μέσας νύκτας πελάζει, τηλικαῦτα δὲ ζεῖ ἀμβολάδην· παύονται δὲ μέσαι νύκτες καὶ ψύχεται μέχρι ἐς ἡώ.

γὰρ μεσημβρία ψυχρὸν τὸ ὕδωρ γευσάμενός τε καὶ ἐτι μᾶλλον ἀψάμενός οἶον ψυχρότατον· ἐγκλίναντος δὲ τοῦ ἡλίου εἰς ἐσπέραν θερμότερον, καὶ ἀπὸ τῆς ἐσπέρας ἐτι θερμότερον ἔστε ἐπὶ μέσας νύκτας, μέσων δὲ νυκτῶν ἑαυτοῦ θερμότερον· ἀπὸ δὲ μέσων νυκτῶν ψύχεται ἐν τάξει, καὶ ἔωθεν ψυχρὸν ἤδη ἔστί, ψυχρότατον δὲ μεσημβρίας· καὶ τοῦτο ἀμείβει ἐν τάξει ἐπὶ ἐκάστη ἡμέρᾳ. γίνονται δὲ καὶ ἅλεις αὐτόματοι ἐν τῷ χωρίῳ ³ τούτῳ ὀρυκτοί· καὶ τούτων ἔστιν οὗς εἰς Αἰγυπτίον φέρουσι τῶν ἱερέων τινὲς τοῦ Ἀμμωνος. ἐπειδὴ γὰρ ἐπ' Αἰγύπτου στέλλονται εἰς κοιτίδας πλεκτὰς ἐκ φοίνικος ἐσβαλόντες δῶρον τῷ βασιλεῖ ἀποφέρουσιν ἢ εἰ τῷ ἄλλῳ. ἔστι δὲ μακρὸς τε ⁴ ὁ χρόνος καὶ ἤδη τινὲς αὐτῶν καὶ ὑπὲρ τρεῖς δακτύλους, καὶ καθαρὸς ὥσπερ κρύσταλλος· καὶ τούτῳ ἐπὶ ταῖς θυσίαις χρῶνται, ὡς καθαρωτέρῳ τῶν ἀπὸ θαλλάσσης ἁλῶν, Αἰγύπτιοι τε καὶ ὅσοι ἄλλοι τοῦ θεοῦ οὐκ ἀμελῶς ἔχουσιν. ἐνταῦθα ⁵ Ἀλέξανδρος τὸν τε χῶρον ἐθαύμασε καὶ τῷ θεῷ ἐχρήσατο· καὶ ἀκούσας ὅσα αὐτῷ πρὸς θυμοῦ ἦν, ὡς ἔλεγεν, ἀνέβηκεν ἐπ' Αἰγύπτου, ὡς μὲν Ἀριστόβουλος λέγει, τὴν αὐτὴν ὀπίσω ὁδόν, ὡς δὲ Πτολεμαῖος ὁ Αἰγύπτιον, ἄλλην εὐθείαν ὡς ἐπὶ Μέμφιν.

Εἰς Μέμφιν δὲ αὐτῷ πρεσβεῖαί τε πολλαὶ ἐκ τῆς Ἑλλάδος ⁵

— οἶον ψυχρότατον. οἶον zur Verstärkung des Superlativs wie ὅσον I 24, 2. — ἑαυτοῦ θερμότερον. Vgl. V 4, 2 ἵνα μὲν στενώτατος αὐτοῦ αὐτοῦ ὁ Ἰνδός ἐστι. So findet sich häufig der Genetiv des Reflexivs beim Superlativ, um zu bezeichnen, dass dem Substantiv mit sich selbst, d. h. seinem gewöhnlichen oder normalen Verhältnis (= ἑαυτοῦ) verglichen, die ausgesagte Eigenschaft im höchsten Grade zukomme. Vgl. Herod. I 203 εὐρὸς δὲ (τῆς κασπίης θαλάσσης), τῇ εὐρυτάτῃ ἐστὶ αὐτῇ ἐσότης, οὕτως ἡμετέραν. — ἐπὶ S. z. II 26, 4 (ἐπὶ τῇ δε τῇ ἡμέρᾳ).

3. ἅλεις Minutoli a. O. S. 174 Auf diesem Ritte (von Ammonium nach Augita) kam ich über Stellen, die eine Viertelmeile lang dergestalt mit Salz belegt waren, dass es schien sie seien beschneit. — Man fand Scheiben bis zu 3 Zoll Dicke und klar wie Krystall. Das Salz von der Oase des Ammon (*sal Ammoniacum* Salmiak) ist ein Gemenge von Gyps mit

10—20 Proc. Kochsalz. — κοιτίδας. 'Noch jetzt werden in der Siwah Körbe sehr schön aus Palmblättern geflochten und bilden nebst den Datteln, Oliven und dem Vieh einen Handelsartikel, der nach Alexandrien und Kairo geht'. — δῶρον. S. z. I 26, 3 (δασμόν). Zur Sache Athen. II 67^b δέιναν — φησι καὶ ἅλας Ἀμμωνιακὸν ἀπ' Αἰγύπτου ἀναπύμπασθαι βασιλεῖ.

4. ἤδη τινὲς erg. ἦσαν (oder ἐγένοντο) aus ἔστι. 'schon waren einige davon mehr als 3 Fingerbreiten lang', d. h. es ist schon vorgekommen, dass einige davon mehr als 3 Fingerbreiten hatten.

5. πρὸς θυμοῦ nach Wunsch, wie IV 12, 1. V 2, 1. VII 6, 2. 12, 7.

Cap. 5.

Griechische Gesandtschaften bei Alexander. Regierung und Verwaltung Aegyptens.

1. πρεσβεῖαί τε. Dem τε entspricht das καὶ vor στρατιά.

ἦκον, καὶ οὐκ ἔστιν ὄντινα ἀτυχήσαντα ὧν ἔδειτο ἀπέπεμψε, καὶ στρατιὰ παραγίνεται παρὰ μὲν Ἀντιπάτρου μισθοφόροι Ἕλληνες ἐς τετρακοσίους, ὧν ἦγειτο Μενίδας ὁ Ἡγησάνδρου, ἐκ Θράκης δὲ ἱππεῖς ἐς πεντακοσίους, ὧν ἦρχεν Ἀσκληπιάδωρος
 2 ὁ Εὐνίκου. ἐνταῦθα θύει τῷ Διὶ τῷ βασιλεῖ καὶ πομπεύει ξὺν τῇ στρατιᾷ ἐν τοῖς ὅπλοις καὶ ἀγῶνα ποιεῖ γυμνικὸν καὶ μουσικόν. καὶ τὰ κατὰ τὴν Αἰγύπτου ἐκόσμησε· δύο μὲν νομάρχας Αἰγύπτου κατέστησεν Αἰγυπτίους, Δολοάσπιν καὶ Πέτιων, καὶ τούτοις διένειμε τὴν χώραν τὴν Αἰγυπτίαν· Πετίσιος δὲ ἀπειπαμένου τὴν ἀρχὴν Δολοάσπης ἐκδέχεται
 3 πᾶσαν. Φρουράρχους δὲ τῶν ἐταίρων ἐν Μέμφει μὲν Πανταλέοντα κατέστησε τὸν Πυθναῖον, ἐν Πηλουσίῳ δὲ Πολέμωνα τὸν Μεγακλέους, Πελλαῖον· τῶν ξένων δὲ ἄρχειν Λυκίδαν Αἰτωλόν, γραμματεῖα δὲ ἐπὶ τῶν ξένων Εὐγνώστον τὸν Ξενοφάντου τῶν ἐταίρων· ἐπισκόπους δὲ αὐτῶν Αἰσχύλον τε καὶ
 4 Ἐφικπον τὸν Χαλκιδέα. Λιβύης δὲ τῆς προσχώρου ἄρχειν δίδωσιν, Ἀπολλώνιον Χαρίνου, Ἀραβίας δὲ τῆς Ἡρώων πόλει Κλεομένην τὸν ἐκ Ναυκρατίως· καὶ τούτῳ παρηγγέλλετο τοὺς μὲν νομάρχας εἶναι ἄρχειν τῶν νομῶν τῶν κατὰ σφᾶς καθάπερ ἐκ παλαιοῦ καθειστήκει, αὐτὸν δὲ ἐκλέγειν παρ' αὐτῶν τοὺς φόρους· οἱ δὲ ἀποφέρειν αὐτῷ ἐτάχθησαν. στρατηγούς δὲ
 5 τῇ στρατιᾷ κατέστησεν ἦντινα ἐν Αἰγύπτῳ ὑπελείπετο Πενκέστιαν τε τὸν Μακαράτου καὶ Βάλακρον τὸν Ἀμύντου, ναύαρχον δὲ ἐπὶ τῶν νεῶν Πολέμωνα τὸν Θηραμένους· σωματοφύλακα δὲ ἀντὶ Ἀρρύβα τὸν Λεοννάτον τὸν Ἀντίου ἐταξεν·
 6 Ἀρρύβας γὰρ νόσφ' ἀπέθανεν. ἀπέθανε δὲ καὶ Ἀντίοχος ὁ

2. ἀγῶνα γυμνικόν. S. z. II 5, 8. — νομάρχας. Herod. II 164 κατὰ γὰρ δὴ νομοὺς Αἰγύπτου ἅπαντα διαρραίηται. Nach den Nomenlisten der Monumente gab es im Ganzen 44 νομοί. Strabo und Diodor geben 36 an.

3. ἐταίρων, dieser partitive Genetiv hängt von den folgenden Substantiven ab. — ἄρχειν erg. κατέστησε, wie unt. § 6 ἀρχειν ἐπέστησε. — γραμματεὺς scriba. Sie hatten wahrscheinlich das Amt, die Listen und Rechnungen der Soldaten zu führen, das Kriegsmaterial zu verzeichnen, für die Verpflegung zu sorgen. Dagegen war den ἐπισκοποὶ die Beaufsichtigung der eingesetzten Beamten übertragen. — ἐπὶ τῶν ξένων.

ἐπὶ c. gen. bezeichnet (wie auch ἐπὶ c. dat. s. z. I 23, 5) Vorsteherschaft (= über). Vgl. unt. § 5 ναύαρχον δὲ ἐπὶ τῶν νεῶν Πολέμωνα κατέστησεν.

4. Λιβύης δὲ τῆς προσχώρου d. i. Kyrenaica. — Ἡρώων πόλει. Heropolis, Stadt an der westlichsten Spitze des arabischen Meerbusens. Ruinen bei Abu Keischib. Auch das von Milesiern gegründete Naukratis lag in Unteraegypten (am rechten Ufer des kanobischen Nilarms).

5. ἐπὶ τῶν νεῶν s. o. zu ἐπὶ τῶν ξένων. — σωματοφύλακα. Ueber die königlichen Leibwächter s. Einleitung S. 20.

ἄρχων τῶν τοξοτῶν, καὶ ἀντὶ τοῦτου ἄρχειν ἐπέστησε τοῖς τοξό-
ταις Ὀμβρίωνα Κρήτα. ἐπὶ δὲ τοὺς ξυμμάχους τοὺς πεζοὺς, ὧν
Βάλακρος ἡγεῖτο, ἐπεὶ Βάλακρος ἐν Αἰγύπτῳ ὑπελείπετο, Κάλα-
νον κατέστησεν ἡγεμόνα. κατανεῖμαι δὲ ἐλέγετο ἐς πολλοὺς τὴν 7
ἀρχὴν τῆς Αἰγύπτου, τὴν τε φύσιν τῆς χώρας θαυμάσας καὶ τὴν
δυσρότητα, ὅτι οὐκ ἀσφαλὲς οἱ ἐφαίνετο ἐνὶ ἐπιτρέψει ἄρχειν
Αἰγύπτου πάσης. καὶ Ῥωμαῖοι μοι δοκοῦσι παρ' Ἀλεξάνδρου
μαθόντες ἐν φυλακῇ ἔχειν Αἰγυπτὸν καὶ μηδὲνα τῶν ἀπὸ βου-
λῆς ἐπὶ τῷδε ἐκπέμπειν ὑπαρχον Αἰγύπτου, ἀλλὰ τῶν εἰς τοὺς
ἐπείρας σφίσι ξυντελούντων.

Ἀλεξάνδρος δὲ ἅμα τῷ ἦρι ὑποφαίνονται ἐκ Μέρφιος ἦει 6
ἐπὶ Φοινίκης· καὶ ἐρεφρωσθή αὐτῷ ὅ τε κατὰ Μέρφιν πόρος
τοῦ Νείλου καὶ αἱ διώρυχες αὐτοῦ πᾶσαι. ὥς δὲ ἀφίκετο ἐς
Τύρον, καταλαμβάνει ἐνταῦθα ἦγον αὐτῷ ἤδη καὶ τὸ ναυτικόν.
ἐν Τύρῳ δὲ αὐτῷς θύει τῷ Ἡρακλεῖ καὶ ἄρῳνα ποιεῖ γυμνικόν
τε καὶ μουσικόν. ἐνταῦθα ἀφικνεῖται παρ' αὐτὸν ἕξ Ἀθηναίων 2
ἡ Πάραλος πρόεσβεις ἄγουσα Διόφαντον καὶ Ἀχιλλέα· ξυνεπρέ-
σβευον δὲ αὐτοῖς καὶ οἱ Πάραλοι ξύμπαντες. καὶ οὗτοι τῶν τε
ἄλλων ἐτυχον ὧν ἕνεκα ἐστάλησαν καὶ τοὺς αἰχμαλώτους ἀφῆ-

6. ἐπὶ δὲ τοὺς ξυμμάχους. Ueber
ἐπὶ c. accus. S. I z. 29, 3.

7. ἐν φυλακῇ ἔχειν in strenger
Obhut halten ist eine herodotei-
sche Wendung (I 160. V 77. VIII 23
öft.). — μηδὲνα τῶν ἀπὸ βουλῆς.
Tac. hist. I 11 *Aegyptum copiasque
quibus exercebatur, iam inde a divo
Augusto equites Romani obtinent
loco regum; ita visum expedire, pro-
vinciam aditu facilem, annonae fe-
cundam, superetitione ac lascivia
discordem et mobilem, insciam le-
gum, ignaram magistratuum domi-
retinere.* 'Aegyptien betrachtete Au-
gustus als seine eigentliche Domäne,
die er eifersüchtig hütete. Kein Se-
nator durfte ohne seine ausdrück-
liche Erlaubnis das Land bereisen;
ein vertrauter, zuverlässiger Mann
des Ritterstandes führte die Verwal-
tung und den Oberbefehl über das
beträchtliche Besatzungsheer. Die
Fruchtbarkeit des Bodens und die
günstige Lage lohnten die Sorgfalt,
die Augustus dem Ackerbau, den Be-
wässerungsanstalten und dem Handel
angedeihen liess'. — ἐπὶ τῷδε des-
halb wie c. 7, 2. Vgl. I 12, 5. —

τῶν — ξυντελούντων. Ueber die Be-
deutung von ξυντελεῖν s. z. I 24, 5.

Cap. 6.]

Alexanders Rückkehr nach Sy-
rien. Schicksale des Harpalos.

1. ἅμα τῷ ἦρι, des Jahres 381 vor
Chr. — αὐτῷς S. II 24, 6.

2. Πάραλος ναῦς und Σαλαμινία
(auch *Ἀθήα*) waren die Namen der
beiden athenischen Staatsschiffe,
welche zu Staatsbotschaften und na-
mentlich zur Sendung von Festge-
sandschaften (Theorien) verwandt
wurden. Das erstere hiess Paralos,
weil es bei Sunion vor Anker lag,
das zweite, ebenfalls nach seinem
Stationsort, Salaminia oder De-
lia (auch wol *Θεωρίς*), weil es die
Bestimmung hatte, die athenischen
Festgesandten (*Θεωροί*) zur Zeit der
Apollofeier nach Delos überzuführen.
— Die Mannschaft der Πάραλος,
welche aus freien athenischen Bür-
gern bestand, hiess Πάραλοι od. ge-
wöhnlicher Παράλιοι. — ἐτυχον ὧν
ἕνεκα ἐστάλησαν. Vgl. Curtius IV 8
12 *Athenienses victoriam gratula-*

3 κεν Ἀθηναίοις ὅσοι ἐπὶ Γρανικῷ Ἀθηναίων ἐάλωσαν. τὰ δ' ἐν Πελοποννήσῳ ὅτι αὐτῷ νενεωτερίσθαι ἀπήγγελτο, Ἀμφοτερόν πέμπει βοηθεῖν Πελοποννησίων ὅσοι ἐς τε τὸν Περσικὸν πόλεμον βέβαιοι ἦσαν καὶ Λακεδαιμονίων οὐ κατήκονον. Φοίνικι δὲ καὶ Κυπρίοις προσετάχθη ἑκατὸν ναῦς ἄλλας πρὸς αἷς ἔχοντα Ἀμφοτερόν ἐπέμπε στέλλειν ἐπὶ Πελοποννήσου.

4 Αὐτὸς δὲ ἤδη ἄνω ὠρμάτο ὡς ἐπὶ Θάψακόν τε καὶ τὸν Εὐφράτην ποταμόν, ἐν Φοινίκῃ μὲν ἐπὶ τῶν φόρων τῇ ξυλλογῇ καταστήσας Κοίρανον Βεροιαῖον, Φιλόξενον δὲ τῆς Ἀσίας τὰ ἐπὶ ταῖς τοῦ Ταύρου ἐκλέγειν. τῶν ξὺν αὐτῷ δὲ χρημάτων τὴν φυλακὴν ἀντὶ τούτων ἐπέτρεphen Ἀρπάλῳ τῷ Μαχάτῃ ἄρτι
5 ἐκ τῆς φυγῆς ἦκοντι. Ἀρπαλὸς γὰρ τὰ μὲν πρῶτα ἔφυγε, Φιλίππου ἐν βασιλεύοντος, ὅτι πιστὸς ἦν, καὶ Πτολεμαῖος ὁ Λάγου ἐπὶ τῷ αὐτῷ ἔφυγε καὶ Νέαρχος ὁ Ἀνδροτίμου καὶ Ἐρίγνιος ὁ Λαρίχου καὶ Λαομέδων ὁ τούτου ἀδελφός, ὅτι ὕποπτα ἦν Ἀλεξάνδρῳ ἐς Φίλιππον, ἐπειδὴ Εὐρυδίκην γυναικα ἠγάγετο Φίλιππος, Ὀλυμπιάδα δὲ τὴν Ἀλεξάνδρου μητέρα
6 ἠτίμασε. τελευτήσαντος δὲ Φιλίππου κατελθόντας ἀπὸ τῆς φυγῆς ὅσοι δι' αὐτὸν ἔφευγον Πτολεμαῖον μὲν σωματοφύλακα κατέστησεν, Ἀρπαλον δὲ ἐπὶ τῶν χρημάτων, ὅτι αὐτῷ τὸ σῶμα ἐς τὰ πολέμια ἄρχειον ἦν, Ἐρίγνιον δὲ ἐπαρχὴν τῶν ξυμμάχων, Λαομέδοντα δὲ τὸν τούτου ἀδελφόν, ὅτι δίγλωσσος ἦν ἐς τὰ βαρβαρικά γράμματα, ἐπὶ τοῖς αἰχμαλώτοις βαρβάροις,

habent et ut captivi Graecorum (Arr. I 29, 4) suis restituerentur orabant — omnes aequa desiderare visi impetraverunt.

3. Πελοποννησίων ὅσοι, Πελοπ. τούτοις ὅσοι. — πρὸς αἷς, πρὸς ταύταις αἷς. — ἔχοντα. Ueber die Stellung s. z. I 14, 6.

4. ἄνω in das Innere Asiens. — Θάψακον S. z. II 13, 1. — ἐπὶ verb. mit τῇ ξυλλογῇ. — Βεροιαῖον, aus Beroea, einer Stadt im südlichen Makedonien. — ἐπὶ ταῖς τοῦ. S. z. II 17, 4. Standpunkt der Betrachtung ist Alexanders damaliger Aufenthalt in Phoenikien. — ἐκλέγειν. Vgl. c. 5, 4.

5. πιστός, Ἀλεξάνδρῳ. — Πτολεμαῖος ὁ Λάγου. S. Einleit. S. 9. — ἐπὶ τῷ αὐτῷ, ἐκφράση nach ἐπὶ τῷ δὲ c. 5, 7. — ὕποπτα, der Plural, weil Alexanders Mistrauen gegen Philipp durch mehrere Umstände

hervorgehoben war. Zu ὕποπτος s. vgl. I 12, 10 ὅτι καὶ ὕποπτον τι αὐτοῖς ἦν ἐς τὸν Μένονα. — Εὐρυδίκην. Wahrscheinlich versah sich hier Arrian, denn erstens war Philipp, so weit bekannt, nur zweimal verheiratet, zuerst mit der Olympias, alsdann mit Kleopatra, zweitens gibt Plutarch im Alex. c. 9 ausdrücklich die letztere als Grund des Zerwürfnisses zwischen Vater und Sohn an. Freilich ist die Möglichkeit nicht ausgeschlossen, dass Philipp auch eine (sonst nicht erwähnte) Eurydike geheiratet habe, da Vielweiberei bei den makedonischen Königen nicht ungewöhnlich war.

6. δι' αὐτὸν geht auf Alexander. — ἐπὶ τῶν χρημάτων. S. z. c. 5, 3 (ἐπὶ τῶν ξένων). — ἐπὶ τοῖς αἰχμαλώτοις. Ueber die Bedeutung von ἐπὶ c. dat. s. z. I 23, 5 (ἐν αὐταῖς).

Νέαρχον δὲ σατραπείην Λυκίας καὶ τῆς ἐχομένης Λυκίας χώρας ἔσπευ ἐπὶ τὸν Ταῦρον τὸ ὄρος. ὅλκρον δὲ πρόσθεν τῆς μάχης 7 τῆς ἐν Ἰσῶ γενομένης ἀναπεισθεὶς πρὸς Ταυρίσκου, ἀνδρὸς κακοῦ, Ἀρπαλος φεύγει ξὺν Ταυρίσκῳ. καὶ ὁ μὲν Ταυρίσκος παρ' Ἀλέξανδρον τὸν Ἡπειρώτην ἐς Ἰταλίαν σταλὲς ἐκεῖ ἐτελεύτησεν. Ἀρπάλῳ δὲ ἐν τῇ Μεγαρίδι ἡ φυγὴ ἦν. ἀλλ' Ἀλέξανδρος πείθει αὐτὸν κατελθεῖν, πίστει δούς οὐδέν οἱ μίον ἔσσεσθαι ἐπὶ τῇ φυγῇ· οὐδὲ ἐγένετο ἐπανελθόντι, ἀλλ' ἐπὶ τῶν χρημάτων αὐτοῖς ἐτάχθη Ἀρπαλος. ἐς Λυδίαν δὲ σατράπην Μένανδρον ἐπέμπει τῶν ἐταίρων· ἐπὶ δὲ τοῖς 8 ξένοις, ὧν ἡγεῖτο Μένανδρος, Κλέαρχος αὐτῷ ἐτάχθη. ἀντὶ δὲ Ἀρίμμα σατράπην Συρίας Ἀσκληπιόδωρον τὸν Εὐνίκου ἀπέδειξεν, ὅτι Ἀρίμματος βλαβεῦσαι ἐδόκει αὐτῷ ἐν τῇ παρασκευῇ ἦντινα ἐτάχθη παρασκευάσαι τῇ στρατιᾷ κατὰ τὴν ὁδὸν τὴν αὐτοῦ.

Καὶ ἀφίκετο ἐς Θάψακον Ἀλέξανδρος μηνὸς Ἑκατομβαιῶ- 7 νος ἐπὶ ἄρχοντος Ἀθήνησιν Ἀριστοφάνους· καὶ καταλαμβάνει δυοῖν γεφυραῖν ἐξευγμένον τὸν πόρον. καὶ γὰρ καὶ Μαζαῖος, ὅτῳ ἡ φυλακὴ τοῦ ποταμοῦ ἐκ Λαρκίου ἐπετέραπτο, ἰππέας [μὲν] ἔχων περὶ τρισεπίλους καὶ τούτων Ἑλλήνας μισθοφόρους δισεπίλους τέως μὲν αὐτοῦ ἐπὶ τῷ ποταμῷ ἐφύλασσε, καὶ ἐπὶ 2 τῷδε οὐ ξυνεχῆς ἡ γέφυρα ἐξευγμένη ἦν ἔσπευ ἐπὶ τὴν ἀντιπέραν ὅχθην τοῖς Μακεδόσι, δαιμαίνουσι μὴ ἐπίδοιντο οἱ ἀμφὶ Μαζαίων τῇ γεφυρᾷ ἵνα ἐπαύετο· Μαζαῖος δὲ ὡς ἤκουσεν

— σατραπείην variiert für σατράπην. — ἐχομένης. S. z. I 14, 2.

7. Ἀλέξανδρον τὸν Ἡπειρώτην. Er war der Bruder der Olympias und Gemahl der Kleopatra, Tochter des Philipp und der Olympias. Von den Tarentinern im Jahre 340 v. Chr. gegen die Bruttier und Lukaner zu Hülfe gerufen, führte er im Ganzen den Krieg dort glücklich, bis er im Jahre 326 durch Verrat seinen Tod fand. — ἡ φυγὴ *refugium*. — πίστει δούς. S. z. I 4, 7. — οὐδὲ ἐγένετο nämlich *μείον*.

8. τῶν ἐταίρων. S. z. c. 5, 3.

Cap. 7.

Alexander rückt an den Euphrat und Tigris vor. Eintritt einer Sonnenfinsternis.

1. Ἀριστοφάνους Ol. 112, 2 = 381

v. Chr. — ἐξευγμένον nämlich *πλοίοις ἐξεύχθη* ὁ πόρος. — καὶ γὰρ. γὰρ begründet das nächst vorhergehende. Sinn: Alexander traf 2 Schiffbrücken über den Fluss geschlagen. Denn Mazaeus, welcher anfangs versucht hatte, die vollständige Fortführung der Brücke bis zum jenseitigen Ufer zu hindern, war auf die Nachricht von Alexanders Herannahen zurückgewichen. Nachdem er die Flucht ergriffen hatte, wurden die Brücken auf das jenseitige Ufer gelegt. — ἐν beim Passiv. M. ὡς δέ. S. z. II 6, 3. — αὐτοῦ ἐπὶ. S. z. I 27, 6.

2. ἐπὶ τῷδε. S. z. c. 5, 7. — ἐπαύετο. Vgl. I 27, 6 τὸ ὄρος ἀπαυνέται (endet) und Strabo IV 1 p. 177 τὸ ὄρος πάνεταί. — Μαζαῖος δὲ ὡς.

ἤδη προσάγοντα Ἀλέξανδρον, ὥχετο φεύγων ξὺν τῇ στρατιᾷ πάσῃ. καὶ εὐθὺς ὡς ἐφυγε Μαζαῖος ἐπεβλήθησαν αἱ γέφυραι τῇ ὁχθῇ τῇ πέραν καὶ διέβη ἐπ' αὐτῶν ξὺν τῇ στρατιᾷ Ἀλέξανδρος.

- 3 Ἐνθεν δὲ ἐχώρει ἄνω, ἐν ἀριστερᾷ ἔχων τὸν Εὐφράτην ποταμὸν καὶ τῆς Ἀρμενίας τὰ ὄρη, διὰ τῆς Μεσοποταμίας καλουμένης χώρας. οὐκ εὐθείαν δὲ ἐπὶ Βαβυλῶνος ἦγεν ἀπὸ τοῦ Εὐφράτου ὁμηθεὶς, ὅτι τὴν ἐτέραν ἰόντι εὐπορώτερα τὰ ξύμπαντα τῷ στρατῷ ἦν, καὶ χιλὸς τοῖς ἵπποις καὶ τὰ ἐπιτήδεια ἐκ τῆς χώρας λαμβάνειν, καὶ τὸ καῦμα οὐχ ὡσαύτως ἐπι-
4 φλέγον. ἄλόντες δὲ τινες κατὰ τὴν ὁδὸν τῶν ἀπὸ τοῦ Δαρείου στρατεύματος κατασκοπῆς ἔνεκα ἀπεσκευασμένων ἐξηγγεῖλαν ὅτι Δαρεῖος ἐπὶ τοῦ Τίγρητος ποταμοῦ κἀθεται, ἐγνωκὼς εἶργειν Ἀλέξανδρον, εἰ διαβαίνοι· καὶ εἶναι αὐτῷ στρατιάν
5 πολὺν μείζονα ἢ ξὺν ἢ ἐν Κιλικίᾳ ἐμάχετο. ταῦτα ἀκούσας Ἀλέξανδρος ἦει σπουδῇ ὡς ἐπὶ τὸν Τίγρητα. ὡς δὲ ἀφίκετο, οὔτε αὐτὸν Δαρεῖον καταλαμβάνει οὔτε τὴν φυλακὴν ἥτινα ἀπολε-
λοιπεί Δαρεῖος, ἀλλὰ διαβαίνει τὸν πόρον, χαλεπῶς μὲν δι' ὀξύτητα τοῦ ῥοῦ, οὐδενὸς δὲ εἰργοντος.
6 Ἐνταῦθα ἀναπαύει τὸν στρατόν· καὶ τῆς σελήνης τὸ πολὺ ἐκλιπὲς ἐγένετο· καὶ Ἀλέξανδρος ἔθυε τῇ τε σελήνῃ καὶ τῷ ἡλίῳ καὶ τῇ γῇ, ὅταν τὸ ἔργον τοῦτο λόγος εἶναι κατέχει. καὶ ἐδόκει Ἀριστάνδρῳ πρὸς Μακεδόνα καὶ Ἀλεξάνδρου εἶναι τῆς σελήνης τὸ πάθημα καὶ ἐκείνου τοῦ μηνὸς ἐσεσθαι ἡ μάχη,
7 καὶ ἐκ τῶν ἱερῶν νίκην σημαίνεσθαι Ἀλεξάνδρῳ. ἄρας δὲ ἀπὸ τοῦ Τίγρητος ἦει διὰ τῆς Ἀτουρίας χώρας, ἐν ἀριστερᾷ μὲν ἔχων τὰ Γορδυαίων ὄρη, ἐν δεξιᾷ δὲ αὐτὸν τὸν Τίγρητα. τετάρτῃ δὲ

Wir erwarteten dem τάως μὲν entsprechend ὡς δε Μαζαῖος. Statt dessen ist Μαζαῖος vorangestellt, um einen Gegensatz zu τοῖς Μακεδόσι δειμαίνουσι zu gewinnen.

3. Ἄνω ins Binnenland. — τῆς Ἀρμενίας τὰ ὄρη, den Tauros. — εὐθείαν erg. ὁδόν. Vgl. τὴν ταχίστην II 13, 6, — χιλὸς λαμβάνειν erg. ἦν.

4. ἐγνωκὼς. Ueber die Bedeutung von γινώσκειν mit Infin. s. z. I 3, 5. — ἐν Κιλικίᾳ bei Issos.

6. χαλεπῶς μὲν, οὐδενὸς δὲ εἰργοντος. Ueber die Verbindung verschiedener Wortarten durch copulative oder adversative Partikeln s. z. I 18, 5. — δι' ὀξύτητα. Curtius IV 9,

16 nec sane alius ad orientis plagam tam violentus invehitur — itaque a celeritate qua defluit Tigri nomen est inditum, quia persica lingua tigrin sagittam appellant.

6. ἐκλιπὲς. Diese fast totale (τὸ πολὺ) Mondfinsternis fand in der Nacht vom 20. zum 21. September statt. — λόγος κατέχει. S. z. I 11, 6. — πρὸς Μακεδόνα. Ueber πρὸς s. z. I 18, 9. — ἡ μάχη — νικῇ. Ueber die doppelte Construction von δοκεῖν s. z. c. 1, 5.

7. Ἀτουρίας γῆς. Die assyrische Landschaft Aturia umfasst die Ebene auf der Ostseite des mittleren Tigris und reicht bis zum Lykos und

ἡμέρα ἀπὸ τῆς διαβάσεως οἱ πρόδρομοι αὐτῷ ἐξαγγέλλουσιν οὐκ ἔχειν εἰκάσαι. ξυντάξας οὖν τὴν στρατιὰν προελάσκει ὡς ἐς μάχην· καὶ ἄλλοι αὐτῶν προδρομῶν προσελάσαντες ἀκριβέστερον οὗτοι κατιδόντες ἔφασκον δοκεῖν εἶναι σφίσι οὐ πλείους ἢ χιλίους τοὺς ἱππέας.

Ἀναλαβὼν οὖν τὴν τε βασιλικὴν ἑλὼν καὶ τῶν ἐταίρων 8 μίαν καὶ τῶν προδρομῶν τοὺς Παίονας ἤλαυνε σπουδῇ, τὴν δὲ ἄλλην στρατιὰν βάδην ἐπεσθαι ἐκέλευσεν. οἱ δὲ τῶν Περσῶν ἱππεῖς, κατιδόντες τοὺς ἀμφ' Ἀλέξανδρον ὀξέως ἐπάγοντας, ἐφενγον ἀνὰ κράτος. καὶ Ἀλέξανδρος διώκων ἐνέκειτο· 2 καὶ οἱ μὲν πολλοὶ ἀπέφυγον, τοὺς δὲ τινὰς καὶ ἀπέκτειναν, ὅσοις οἱ ἱπποὶ ἐν τῇ φυγῇ ἔκαμον, τοὺς δὲ καὶ ζῶντας αὐτοῖς ἱπποῖς ἔλαβον· καὶ παρὰ τούτων ἔμαθον ὅτι οὐ πόρρω εἴη Λαρεῖος ξὺν δυνάμει πολλῇ.

Βεβοηθήκεσαν γὰρ Λαρεῖω Ἰνδῶν τε ὅσοι Βακτρίοις ὄμοροι 3 καὶ αὐτοὶ Βάκτριοι καὶ Σογδιανοί· τούτων μὲν πάντων ἡγεῖτο Βῆσσος ὁ τῆς Βακτρίας χώρας σατράπης. εἶποντο δὲ αὐτοῖς καὶ Σάκαι, Σκυθικὸν τοῦτο γένος τῶν τὴν Ἀσίαν ἐποικούντων Σκυθῶν, οὐκ ὑπήκοοι οὗτοι Βῆσσου, ἀλλὰ κατὰ συμμαχίαν τὴν Λαρεῖον· ἡγεῖτο δὲ αὐτῶν Μανάκης· αὐτοὶ δὲ ἱπποτοξοὶ ἦσαν. Βαρσαέντης δὲ Ἀραχωτῶν σατράπης Ἀραχωτοὺς 4 τε ἦγε καὶ τοὺς ὄρεῖλους Ἰνδοὺς καλουμένους. Σατιβαρζάνης δὲ ὁ Ἀρείων σατράπης Ἀρείους ἦγε. Παρθναίους δὲ καὶ Ὑρ-

Kapros. Vgl. Strabo p. 736. — Γορδύων. Das Gebirge der Kurden (der Karduchen Xenophons) zieht sich mitten durch Armenien hin. — οὗτοι = ταῦτη dort. So werden öfter die Demonstrativpronomina statt der entsprechenden Ortsadverbia gebraucht. Vgl. Indic. 34, 2 ἀπαγγέλλει Ἀλέξανδρον ὅτι Νέαρχος οὗτος προσέειπε ἀπὸ τῶν νεῶν. Xen. Anab. III 5. 9 πολλὰ ὅρα ταῦτα πρόβατα.

Cap. 8.

Alexander schlägt die Vorhut der Perser. Aufzählung der Hilfstuppen des Dareus. Sein Lager bei Gaugamela.

1. βασιλικὴ ἑλὼν S. Einleit. S. 21 und ebendas. üb. die πρόδρομοι S. 20.

ARRIAN Anabasis, I.

2. τοὺς δὲ τινὰς. So wird öfter τις mit ὁ μὲν und ὁ δὲ verbunden, wenn die Unbestimmtheit recht nachdrücklich hervorgehoben werden soll. — αὐτοῖς ἱπποῖς S. z. I 2, 6.

3. Σκυθικὸν τοῦτο γένος. Ueber diesen Gebrauch von οὗτος s. z. I 16, 3.

4. Ἀραχωτῶν. Die Landschaft Arachosien (j. Kandahar und das südwestliche Kabulistan) liegt westlich vom Indos, Areia östlich von Parthiene und südlich von Drangiana, Parthyaeca südöstlich von Hyrkani. Die Tapurer wohnten zwischen den kaspischen Pässen, die Kadusier am kaspischen Meer nördlich von Medien, die Albaner zwischen Iberien und dem kaspischen Meer, die Sakesiner im nordöstlichen Armenien am Kyros (Kur). —

- κανίους καὶ Τακούρους, τοὺς πάντας ἱππίας, Φραταφέρνης ἦγεν. Μήδων δὲ ἦγειτο Ἀτροπάτης· ξυνετάττοντο δὲ Μήδοις
- 5 Καδούσιοι τε καὶ Ἀλβανοὶ καὶ Σακεσίαι. τοὺς δὲ προσοίκους τῇ ἐρυθρᾷ θαλάσῃ Ὀκονδοβάτης καὶ Ἀριοβαρζάνης καὶ Ὀτάνης ἐκόσμων. Οὐξιοὶ δὲ καὶ Σουσιανοὶ ἡγεμόνα παρείχοντο Ὀξάθρην τὸν Ἀβουλίτου. Βουπάρης δὲ Βαβυλωνίων ἦγειτο. οἱ δ' ἀνάσπαστοι Κᾶρες καὶ Σιτακηνοὶ σὺν Βαβυλωνίοις ἐτετάχατο.
- 6 Καππαδοκῶν. Σύρους δὲ τοὺς τε ἐκ τῆς κοίλης καὶ ὅσοι τῆς μεταξὺ τῶν ποταμῶν Συρίας Μαζαῖος ἦγεν. ἐλέγετο δὲ ἡ πᾶσα στρατιὰ ἡ Λαρείου ἱππεῖς μὲν ἐς τετρακισμυρίους, πεζοὶ δὲ ἐς ἑκατὸν μυριάδας, καὶ ἄρματα δρεπανηφόρα διακόσια, ἐλέφαντες δὲ οὐ πολλοί, ἀλλὰ ἐς πεντεκαίδεκα μάλιστα Ἴνδοις τοῖς ἐπὶ τὰδε τοῦ Ἰνδοῦ ἦσαν.
- 7 Ἐν ταύτῃ τῇ θυνάμει ἐστρατοπεδεύκει Λαρεῖος ἐν Γαυγαμήλοις πρὸς ποταμῷ Βουμῶδι, ἀπέχων Ἀρβήλων τῆς πόλεως ὅσον ἑξακοσίους σταδίους, ἐν χώρῃ ὁμαλῇ πάντῃ. καὶ γὰρ καὶ ὅσα ἀνώμαλα αὐτοῦ ἐς ἱππασίαν, ταῦτα δὲ ἐκ πολλοῦ οἱ Πέρσαι τοῖς τε ἄρμασιν ἐπελαύνειν εὐπετὴ πεποιήμεσαν καὶ τῇ ἱππῳ ἱππασίμα. ἦσαν γὰρ οἱ ἀνέπειθον Λαρεῖον ὑπὲρ τῆς

τοὺς πάντας = πάντας τούτους insgesamt.

5. Ἐρυθρὰ θάλασσα *Mare rubrum* bezeichnet in frühester Zeit den ganzen Ocean auf der Südseite von Asien samt dem indischen Meer, später das arabische Meer mit dem arabischen und persischen Meerbusen und endlich vorzugsweise den persischen Meerbusen. — Οὐξιοί. Das wilde Bergvolk der Uxier sass nordöstlich von der Tigrismündung, die Susianer in der Landschaft Susiana (mit der Hauptstadt Susa). — ἀνάσπαστοι heissen die meist aus politischen Gründen aus ihren früheren Wohnsitzen Fortgeschleppten und in andere Gegenden Verpflanzten. Der Ausdruck häufig bei Herod. (IV 204. V 12. VI 109 u. ö.). — Σιτακηνοὶ wohnten im südlichsten Assyrien. — ἐτετάχατο, diese ionische, bei Herodot häufig vorkommende Form gebraucht auch Arrian öfter (c. 11, 2) statt des attischen τεταγμένοι ἦσαν.

6. μεταξὺ τῶν ποταμῶν. Gemeint

ist Euphrat und Tigris so wie das zwischen beiden Flüssen gelegene und nach seiner Lage benannte Mesopotamien. Vgl. VII 7, 3. — τετρακισμυρίους. Diodor XVII 53 gibt 800,000 M. zu Fuss und 200,000 Reiter an, Plutarch Alex. 31 als Gesamtsumme 1,000,000, Justin XI, 12 400,000 M. Fussvolk und 100,000 M. zu Pferd. — ἄρματα δρεπανηφόρα Curtius: *ducentae falcatae quadrigae*. Eine Beschreibung der Sichelwagen gibt Xenoph. Anab. I 8, 10 und Livius XXXVII, 41. — ἐπὶ τὰδε τοῦ Ἰνδοῦ. S. z. c. 6, 4.

7. Γαυγαμήλοις, Gaugamela ist ein Flecken in der assyrischen Landschaft Aturia (s. o.), der Bumodos ist der heutige Ghasir, Arbela (h. Arbil) liegt südöstlich von Gaugamela. Vgl. VI 11, 5. — ὅσον. S. z. I 4, 4. — καὶ γὰρ καί. S. z. I 7, 3. — ταῦτα δὲ ist gesetzt als wenn ὅσα δὲ vorausgegangen wäre. S. z. I 1, 8. — ἐκ πολλοῦ. S. z. I 2, 2. — ἐπελαύνειν freian εὐπετὴ angeschlossen. — ὑπὲρ muss, wenn die Lesart richtig ist,

πρὸς Ἴσῳ γενομένης μάχης ὅτι ἄρα ἐμειονέκτησε τῶν χωρίων τῇ στενότητι· καὶ Δαρεῖος οὐ χαλεπῶς ἐπείδετο.

Ταῦτα ὡς ἐξηγγέληθ' Ἀλεξάνδρῳ πρὸς τῶν κατασκόπων 9 τῶν Περσῶν ὅσοι ἐάλωσαν, ἔμεινε αὐτοῦ ἵνα ἐξηγγέληται ἡμέρας τέσσαρας· καὶ τὴν στρατιὰν ἐκ τῆς ὁδοῦ ἀνέπανσε, τό τε στρατόπεδον τάφρῳ τε καὶ χάρακι ἐτείχισεν. ἔγνω γὰρ τὰ μὲν σκευοφόρα ἀπολείπειν καὶ ὅσοι τῶν στρατιωτῶν ἀπόμαχοι ἦσαν, αὐτὸς δὲ ξὺν τοῖς μαχίμοις οὐδὲν ἄλλο ὅτι μὴ ὅπλα φέρουσιν ἵεναι ἐς τὸν ἀγῶνα. ἀναλαβὼν οὖν τὴν δύναμιν 2 νυκτὸς ἦγεν ἀμφὶ δευτέραν φυλακὴν μάλιστα, ὡς ἂμ' ἡμέρᾳ προσμιῖται τοῖς βαρβάροις. Δαρεῖος δέ, ὡς προσηγγέληται αὐτῷ προσάγων ἤδη Ἀλέξανδρος, ἐκτάσσει τὴν στρατιὰν ὡς ἐς μάχην· καὶ Ἀλέξανδρος ἦγεν ὡσαύτως τεταγμένους. καὶ ἀπέτρεχε μὲν ἀλλήλων τὰ στρατόπεδα ὅσον ἐξήκοντα σταδίους, οὐ μὴν πῶ καθεώρων ἀλλήλους· γήλοφοι γὰρ ἐν μέσῳ ἐπὶ προσθεν ἀμφοῖν ἦσαν.

Ὡς δὲ ἀπέτρεχε Ἀλέξανδρος ὅσον ἐς τριάκοντα σταδίους 3 καὶ κατ' αὐτῶν ἤδη τῶν γηλόφων ἦει αὐτῷ ὁ στρατός, ἐνταῦθα, ὡς εἶδε τοὺς βαρβάρους, ἔστησε τὴν αὐτοῦ φάλαγγα· καὶ ξυγκαλέσας τοὺς τε ἐταίρους καὶ στρατηγούς καὶ ἱλάρχας καὶ τῶν συμμάχων τε καὶ τῶν μισθοφόρων ξένων τοὺς ἡγεμόνας ἐβουλεύετο εἰ αὐτόθεν ἐπάγοι ἤδη τὴν φάλαγγα, ὡς οἱ πλείστοι ἄγειν ἐκέλευον, ἢ καθάπερ Παρμενίωνι [καλῶς] ἐδόκει, τότε 4 μὲν αὐτοῦ καταστρατοπεδεύειν, κατασκέψασθαι δὲ τὸν τε χῶρον ξύμπαντα, εἰ δὴ τι ὑποπτον αὐτοῦ ἢ ἄπορον, ἢ εἰ τάφροι ἢ σκόλοπες καταπεπηγότες ἀφανεῖς, καὶ τὰς τάξεις τῶν πολεμίων ἀκριβέστερον κατιδεῖν. καὶ νικᾷ Παρμενίων τῇ γνώμῃ,

hier wie das lat. *de* die Bedeutung in Betreff haben. — ὅτι ἄρα. S. z. c. 2, 4.

Cap. 9.

Anrücken der beiden Heersäulen. Schlachtplan der Makedoner. Alexanders Ansprache an sein Heer.

1. ἐκ τῆς ὁδοῦ ἀνέπανσε *refecit exercitum ex itinere*. — ἔγνω. Ueber γινώσκειν mit Inf. s. z. c. 7, 4. — ὅτι μὴ statt des attischen εἰ μὴ nisi nach einer Negation sehr häufig bei Arrian (und Herodot).

2. ἀμφὶ δευτέραν φυλακὴν. S. z. I 23, 2.

3. στρατηγούς καὶ ἱλάρχας S. z.

II 7, 3. — αὐτόθεν eig. von dort aus, auf der Stelle, unverzüglich. Wie hier II 7, 1.

4. καλῶς findet sich sonst nie mit *δοκεῖν* verbunden. Es ist daher wol zu streichen. — Die nachfolgenden drei Infinitive *καταστρατοπεδεύειν*, *κατασκέψασθαι*, *κατιδεῖν* sind, weil sie den Rat des Parmenio enthalten, in leichter Anakoluthe von dem Verbum des Zwischensatzes (*ἐδόκει*) abhängig gemacht, während sie eigentlich von *ἐβουλεύετο* abhängen und parallel zu εἰ — ἐπάγοι stehen sollten (εἰ *καταστρατοπεδεύοι* —). — νικᾷν τῇ γνώμῃ *vincere sententia*. Man könnte griechisch auch eben so gut sagen νικᾷν τὴν γνώμην (He-

καὶ καταστρατοπεδεύουσιν αὐτοῦ ὅπως τεταγμένοι ἔμελλον
 εἶναι ἐς τὴν μάχην.

- 5 Ἀλέξανδρος δέ, ἀναλαβὼν τοὺς φιλοὺς καὶ τῶν ἱππέων
 τοὺς ἐταίρους, περιήει ἐν κύκλῳ σκοπῶν τὴν χώραν πᾶσαν
 ἵνα τὸ ἔργον αὐτῷ ἔσεσθαι ἔμελλεν. ἐπαρελθὼν δὲ καὶ ξυγκα-
 λῆσας αὐτοὺς τοὺς αὐτοὺς ἡγεμόνας, αὐτοὺς μὲν οὐκ ἔφη χρῆναι
 παρακαλεῖσθαι πρὸς οὐ ἐς τὸν ἀγῶνα· πάλαι γὰρ εἶναι δι'
 ἀρετὴν τε τὴν σφῶν παρακεκλημένους καὶ ὑπὸ τῶν πολλῶν
 6 ἤδη καλῶν ἔργων ἀποδεδειγμένους. τοὺς κατὰ σφᾶς δὲ ἐκαστοὺς
 ἐξορμᾶν ἤξειον, λοχαγόν τε λοχίτας καὶ ἱλαρχὴν τὴν ἰλην τὴν
 αὐτοῦ ἕναστον καὶ ταξιάρχους τὰς τάξεις, τοὺς τε ἡγεμόνας
 τῶν πεσῶν τὴν φάλαγγα ἕναστον τὴν οἱ ἐπιτετραμμένην, ὡς
 ἐν τῇδε τῇ μάχῃ οὐκ ὑπὲρ Κοίλης Συρίας ἢ Φοινίκης, οὐδὲ
 ὑπὲρ Αἰγύπτου, ὡς πρόσθεν, μαχουμένους, ἀλλὰ ὑπὲρ τῆς
 ξυμπάσης Ἀσίας, οὐστὶνας χρὴ ἄρχειν, ἐν τῇ τότε κριθησόμε-
 7 νον. οὐκ οὖν τὴν ἐς τὰ καλὰ ἐξόρμησιν διὰ πολλῶν ἀναγκαίαν
 αὐτοῖς εἶναι οἰκοθεῖν τοῦτο ἔχουσιν, ἀλλὰ κόσμον τε ἐν τῷ
 κινδύνῳ ὅπως τις καθ' αὐτὸν ἐπιμελήσεται καὶ σιγῆς ἀκριβοῦς
 ὁπότε σιγῶντας ἐπιέναι δέοι, καὶ αὐτὸν λαμπρὰς τῆς βοῆς ἵνα
 ἐμφοῆσαι καλόν, καὶ ἀλαλαγμοῦ ὡς φοβερωτάτου ὁπότε ἐπαλα-
 8 λάξαι καιρὸς· αὐτοὶ τε ὅπως ὀξέως κατακούουσιν τῶν παραγγελ-
 λομένων, καὶ παρ' αὐτῶν αὐτὸς ὅπως ἐς τὰς τάξεις ὀξέως παρα-
 διδῶνται τὰ παραγγέλματα· ἐν τε τῷ καθ' αὐτὸν ἕναστον καὶ

rodot I 61). — ἔμελλον. Ueber die
 Bedeutung von μέλλω mit Infin. s. z.
 I 5, 11.

5. πρὸς οὐ. Arrian gebraucht πρὸς
 sehr häufig beim Passiv. Ueber das
 mit πρὸς verbundene οὐ s. z. I 12, 10.

6. τοὺς κατὰ σφᾶς 'eig. die bei
 ihnen Aufgestellten, d. h. die ihnen
 Untergebenen (τοὺς ἐκαστοὺς ἐπιτε-
 τραμένους)'. κατὰ ist also ur-
 sprünglich hier local zu fassen. —
 μαχουμένους ἀλλὰ κριθησόμενον.
 Ein absolutes unpersönliches Parti-
 cip (κριθησόμενον s. z. I 17, 12) mit
 einem regierten persönlich constru-
 irten verbunden. Ganz wie hier c.
 22, 2 (ἀποδειξαμένο ἢ οὐδὲ ἐγγε-
 μένον). — ἐν τῷ τότε. S. z. I 16, 3.

7. διὰ πολλῶν mit vielen Worten.
 — ἐς τὰ καλὰ zu rühmlichen Taten.
 — οἰκοθεῖν. Auch wir könnten sagen
 von Haus aus, d. h. von Geburt. —
 τοῦτο τὸ ὁρμᾶν ἐπὶ τὰ καλὰ. —

ὅπως τις — ἐπιμελήσεται. ὅπως steht
 parallel zu ἐς τὰ καλὰ und ist wie
 dieses von ἐξόρμησιν abhängig.
 Sinn: Eine Ermunterung zur Tap-
 ferkeit sei bei ihnen nicht nötig, wol
 aber die, dass (ὅπως) ein jeder für
 sich (καθ' αὐτόν) u. s. w. — Nach
 καλόν wie καιρὸς ist εἰς zu denken.
 — ὡς φοβερωτάτου, das verstärkende
 ὡς beim Superlativ auch II 7, 7.

8. αὐτοὶ τε ὅπως. — κατακούουσιν.
 Der Satz hängt ab von einem aus
 ἀναγκαίαν zu entnehmenden ἀνα-
 γκαῖον εἶναι. Auch bei dem folgen-
 den Satz (ὅπως — παραδιδῶνται),
 in welchem statt des Opt. der unre-
 gelmässige Coniunctiv gesetzt ist, so
 wie bei dem in Folge eines Structur-
 wechsels eingetretenen Infinitiv (με-
 μνησθαι) schwebt ἀναγκαῖον εἶναι
 vor. — ὀξέως. S. z. I 6, 1. — ἐν τε
 τῷ καθ' αὐτόν. Gedanke: In oben
 dem Masse, in welchem nachlässige

τὸ πᾶν μεμνησθαι ξυγκινδυνεύον τε ἀμελουμένῳ καὶ δι' ἐπιμελειᾶς ἐκπονουμένῳ ξυνορθούμενον.

Ταῦτα καὶ τοιαῦτα ἄλλα οὐ πολλὰ παρακαλέσας τε καὶ 10 ἀντιπαρακληθεὶς πρὸς τῶν ἡγαγόνων θαρρεῖν ἐπὶ σφίσι, δεικνύουσι τε καὶ ἀναπαύεσθαι ἐκέλευσε τὸν στρατὸν. Παρμενίων δὲ λέγουσιν ὅτι ἀφικόμενος παρ' αὐτὸν ἐπὶ τὴν σκηνήν, νύκτωρ παρήνει ἐπιθέσθαι τοῖς Πέρσας· ἀπροσδοκῆτοίς τε γὰρ καὶ ἀνατεταραγμένοις καὶ ἅμα ἐν νυκτὶ φοβερωτέροις ἐπιθέσθαι. ὁ δὲ ἐκείνῳ μὲν ἀποκρίνεται, ὅτι καὶ ἄλλοι κατή- 2 κουνον τῶν λόγων, αἰσχρὸν εἶναι κλέψαι τὴν νύκην, ἀλλὰ φανερώς καὶ ἄνευ σοφίσματος χρῆναι νικῆσαι Ἀλέξανδρον. καὶ τὸ μεγαλήγορον αὐτοῦ τοῦτο οὐχ ὑπέρογκον μᾶλλον τι ἢ εὐθαρσὲς ἐν τοῖς κινδύνοις ἐφαίνετο· δοκεῖν δ' ἔμοιγε, καὶ λογισμῷ ἀκριβεῖ ἐχρήσατο ἐν τῷ τοιῷδε· ἐν νυκτὶ γὰρ τοῖς τε ἀπο- 3 κριώτατος καὶ τοῖς ἐνδεῶς πρὸς τὰς μάχας παρεσκευασμένοις πολλὰ ἐκ τοῦ παραλόγου ξυμβάντα τοὺς μὲν ἔσφηλε, τοὺς κρείσσοντας, τοῖς χείροσι δὲ παρὰ τὰ ἐξ ἀμφοῖν ἐλπισθέντα τὴν νύκην παρέδωκεν. αὐτῷ τε κινδυνεύοντι τὸ πολὺ ἐν ταῖς

Betreibung des dem Einzelnen Obliegenden das Ganze mit gefährde, in demselben Masse fördere auch pünktliche Pflichterfüllung (des Einzelnen) das Ganze. — ἐν τε τῷ καθ' αὐτόν vom Nominativ τὸ καθ' αὐτόν 'das jeden Einzelnen Betreffende, d. h. ihm Obliegende'. — Im Folgenden beachte man den Chiasmus (ξυγκινδυνεύειν ἀμελουμένῳ καὶ δι' ἐπιμελειᾶς ἐκπονουμένῳ ξυνορθούμενον. — ἀμελουμένῳ wie ἐκπονουμένῳ verb. mit dem substantivierten Begriff ἐν τε τῷ καθ' αὐτόν. — δι' ἐπιμελειᾶς, ἐπιμελῶς.

Cap. 10.

Alexander verwirft den Rat des Parmenio, die Perser Nachts anzugreifen.

1. Παρμενίων δὲ λέγουσι ὅτι. Vgl. I 1, 5 διαβὰς δὲ λέγουσι ὅτι δευτεραίως ἀφίκετο. An beiden Stellen wäre wegen der Beziehung auf λέγουσι der Accusativ üblicher gewesen. — ἀπροσδοκῆτοίς. S. z. I 6, 10.

2. ἐκείνῳ μὲν 'es entspricht δοκεῖν δ' ἔμοιγε, indem Arrian dem angeblichen Grunde den von ihm

vermuteten wahren entgegensetzt'. — ὅτι καὶ ἄλλοι κατήκουνον ist eine erläuternde Bemerkung des Schriftstellers, die erklären soll, warum Alexander, der den Anwesenden habe Zuversicht einflößen wollen, dem Parmenion eine so kühne Antwort gegeben habe. — κλέψαι. Vgl. V 10, 3 κλέψαι οὖν ἐπενόει τὴν διάβασιν ὡς πράττων. — ἀλλὰ nach dem einen negativen Begriff in sich schließenden αἰσχρὸν (= οὐ καλόν). — μᾶλλον τι. S. z. I 1, 7. — δοκεῖν δ' ἔμοιγε derselbe absolute Infinitiv auch VII 19, 1. Häufig so Herodot, der öfter ὡς hinzusetzt. Vgl. ὡς εἰπεῖν und (ohne ὡς) λόγῳ εἰπεῖν. — ἐν τῷ τοιῷδε. Vgl. I 7, 3 ὅπερ φιλεῖ (εργενεῖσθαι) ἐν τοῖς τοιοῖσδε (in Fällen wie den eben geschilderten).

3. ἐκ τοῦ παραλόγου. Vgl. das häufige ἐξ ἀπροσδοκῆτον ex improviso. — ἔσφηλε und παρέδωκεν sind empirische Aoriste. — τοὺς κρείσσοντας, τοὺς ἀποκριώτατος παρσκευασμένους. Ueber den erläuternden Zusatz und die Stellung von τοὺς κρείσσοντας (nach τοὺς μὲν) s. z. Prooem. 2 (Λεριστόβουλος). — τὸ πολὺ verb. mit κινδυνεύοντι. Ueber die

μάχαις σφαλερὰ ἢ νύξ κατεφαίνετο, καὶ ἅμα ἡσσηθέντι τε αὐτῷ
 Δαρείῳ τὴν ξυγχώρησιν τοῦ χείρονι ὄντι χειρόνων ἡγεῖσθαι
 4 ἢ λαθραία τε καὶ νυκτερινὴ ἐκ σφῶν ἐπίθεσις ἀφηγεῖτο, εἰ τε
 τι ἐκ τοῦ παραλόγου παῖσμα σφίσι ξυμπέσοι, τοῖς μὲν πολε-
 μίοις τὰ κύκλῳ φίλια καὶ αὐτοὶ τῆς χώρας ἐμπειροὶ, σφεῖς δὲ
 ἄπειροι ἐν πολεμίοις τοῖς πᾶσιν, ὧν οὐ μικρὰ μοῖρα οἱ αἰχμᾶ-
 λωτοὶ ἦσαν, ξυνεπιθησόμενοι ἐν νυκτὶ μὴ ὅτι πταίσασιν, ἀλλὰ
 καὶ εἰ μὴ παρὰ πολὺ νικῶντες φαίνονται. τούτων τε τῶν
 λογισμῶν ἔνεκα ἐπαινω Ἀλέξανδρον καὶ τοῦ ἐς τὸ φανερὸν
 ὑπερόγκου οὐ μείων.

- 11 Δαρεῖος δὲ καὶ ὁ ξὺν Δαρείῳ στρατὸς οὕτως ὅπως τὴν
 ἀρχὴν ἐτάξαντο ἔμειναν τῆς νυκτὸς ξυντεταγμένοι, ὅτι οὕτε
 στρατόπεδον αὐτοῖς περιεβέβλητο ἀκριβὲς καὶ ἅμα ἐφοβοῦντο
 2 μὴ σφίσι νύκτωρ ἐπίθοντο οἱ πολέμιοι. καὶ εἴπερ τι ἄλλο, καὶ
 τοῦτο ἐνάκωσε τοῖς Πέρσαις ἐν τῷ τότε τὰ πράγματα, ἢ στάσις ἢ
 πολλή ἢ ξὺν τοῖς ὅπλοις καὶ τὸ θέος, ὅτι περ φιλεῖ πρὸ τῶν μεγάλων

Bedeutung s. z. I 19, 9. — ἡττηθέντι
 (= εἰ ἡττηθείη) steht in Gegensatz
 zu εἰ τε τι — ξυμπέσοι. Der Dativ
 hängt von ἀφηγεῖτο ab; ἀφαιρεῖσθαι
 τινι 'jemanden einer Sache be-
 rauben oder überheben' ist die sel-
 tene Construction. Der Indicativ
 der historischen Zeit ist gesetzt, um
 die Folge und Wirkung eines etwai-
 gen nächtlichen Ueberfalls als sicher
 und unausbleiblich hinzustellen.
 Wir würden im Deutschen vorziehen
 zu sagen: es würde überhoben ha-
 ben. — ξυγχώρησις Zugeständnis.
 — χείρονι ὄντι ist auf Δαρείῳ be-
 zogen (statt τοῦ αὐτὸν χείρονα ὄντα
 ἡγεῖσθαι).

4. εἰ τε und wenn gebraucht
 häufig so Thukydides. — σφεῖς. Die-
 ser Nominativ des persönlichen Pro-
 nomens der dritten Person ist sehr
 selten; meist tritt αὐτοὶ dafür ein.
 Die wenigen Fälle, in welchen sich
 σφεῖς findet, beschränken sich auf
 solche Stellen der indirecten Rede,
 wo der Gegensatz eine Zurückwei-
 sung auf das Subject erforderlich
 macht. — πᾶσι lauter. Gewöhnlich
 hat πᾶς in dieser Bedeutung den Ar-
 tikel nicht bei sich 'der hier als hin-
 weisend gedacht werden kann.' —
 μὴ ὅτι steht hier wie c. 26, 4 und
 oft. in der Bedeutung von οὐχ ὅτι
 (= nicht nur). — παρὰ πολὺ um

vieles, d. h. bedeutend. S. z. I 18, 6
 (παρὰ μέγα). — τοῦ — ὑπερόγκου
 'wegen des an den Tag gelegten hohen
 Selbstgefühls'. ὑπέρογκον steht also
 hier nicht in tadelndem Sinne (anders
 oben 2).

Cap. 11.]

Aufstellung der beiderseitigen Schlachtordnungen.

1. οὕτε — καί. S. z. I 20, 1. — στρα-
 τόπεδον hier verschanztes La-
 ger. Zu περιεβέβλητο vgl. I 27, 1
 τείχος περιεβέβλητο αὐταῖς (ταῖς
 οἰκήσεσι) οὐ μέγα.

2. καὶ εἴπερ τι ἄλλο καὶ τοῦτο.
 Vgl. II 1, 3 καὶ εἴπερ τι ἄλλο καὶ
 τοῦτο ἐν τῷ τότε ἐβλαψεν τὰ βασι-
 λέως πράγματα. S. z. I 17, 12. —
 τοῦτο, das vorausgeschickte Neutrum
 des Demonstrativs gebraucht der
 Griechen oft, um ein folgendes Sub-
 stantiv, oder einen Infinitiv oder
 einen ganzen Satz anzukündigen. —
 ἐν τῷ τότε wie c. 9, 5. — ἡ στάσις ἢ
 — ὅπλοις. Vgl. Curtius IV 48, 11
 Dareus frenatos equos stare ma-
 gnamque exercitus partem in armis
 esse ac vigilias intentioni cura ser-
 vari jusserat und IV 52, 2 tertium
 jam diem metu exsangues armis suis
 oneratos in eodem vestigio haerere.
 — φιλεῖ γίγνεσθαι. S. z. I 7, 3. —

κινδύνων γίνεσθαι, οὐκ ἐκ τοῦ παραντίκα σχεδιασθέν, ἀλλ' ἐν πολλῷ χρόνῳ μελετηθέν τε καὶ τὰς γνώμας αὐτοῖς δουλωσάμενον.

Ἐτάχθη δὲ αὐτῷ ἡ στρατιὰ ὧδε· ἐάλω γὰρ ὕστερον ἢ 3 τάξις ἦντινα ἔταξε Δαρεῖος γεγραμμένη, ὥς λέγει Ἀριστόβουλος. τὸ μὲν εὐωνύμου αὐτῷ κέρας οἱ τε Βάκτριοι ἱππεῖς εἶχον καὶ ξὺν τούτοις Δάαι καὶ Ἀραχωτοί· ἐπὶ δὲ τούτοις Πέρσαι ἐτετάχατο, ἱππεῖς τε ὁμοῦ καὶ πεζοὶ ἀναμειγμένοι, καὶ Σούσιοι ἐπὶ Πέρσαις, ἐπὶ δὲ Σουσίοις Καδούσιοι. αὕτη μὲν ἡ τοῦ εὐωνύμου κέρας ἔστε ἐπὶ τὸ μέσον τῆς πάσης φάλαγγος τάξις ἦν 4 κατὰ δὲ τὸ δεξιὸν οἱ τε ἐκ Κόλλης Συρίας καὶ οἱ ἐκ τῆς μέσης τῶν ποταμῶν ἐτετάχατο, καὶ Μῆδοι ἔτι κατὰ τὸ δεξιόν, ἐπὶ δὲ Παρθναῖοι καὶ Σάκαι, ἐπὶ δὲ Τάπουροι καὶ Ὑρκάνιοι, ἐπὶ δὲ Ἀλβανοὶ καὶ Σακεστίαι, οὗτοι μὲν ἔστε ἐπὶ τὸ μέσον τῆς πάσης φάλαγγος. κατὰ τὸ μέσον δέ, ἵνα ἦν βασιλεὺς Δαρεῖος, οἱ τε 5 συγγενεῖς οἱ βασιλέως ἐτετάχατο καὶ οἱ μηλοφόροι Πέρσαι καὶ Ἰνδοὶ καὶ Κᾶρες οἱ ἀνάσπαστοι καλούμενοι καὶ οἱ Μάρδοι τοξόται· Οὐξιοὶ δὲ καὶ Βαβυλώνιοι καὶ οἱ πρὸς τῇ ἐρυθρᾷ θαλάσῃ καὶ Σιτακηνοὶ ἐς βάθος ἐπιτεταγμένοι ἦσαν. προετα- 6 τάχατο δὲ ἐπὶ μὲν τοῦ εὐωνύμου κατὰ τὸ δεξιὸν τὸ Ἀλεξάνδρου οἱ τε Σκύθαι ἱππεῖς καὶ τῶν Βακτριανῶν ἐς χιλλοὺς καὶ ἄρματα δρεπανηφόρα ἑκατόν. οἱ δὲ ἐλέφαντες ἔστησαν κατὰ τὴν Δαρείου ἑλὴν τὴν βασιλικὴν καὶ ἄρματα ἐς πεντήκοντα. τοῦ δὲ 7 δεξιοῦ οἱ τε Ἀρμενίων καὶ Καππαδοκῶν ἱππεῖς προετετάχατο καὶ ἄρματα δρεπανηφόρα πεντήκοντα. οἱ δὲ Ἕλληνες οἱ μισθοφόροι παρὰ Δαρειὸν τε αὐτὸν ἐκατέρωθεν καὶ τοὺς ἄμα αὐτῷ

τὴν γνώμην αὐτοῖς δουλωσάμενον. Zur Wendung vgl. II 10, 1 τῇ γνώμῃ δεδουλωμένος. S. z. dieser Stelle.

3. γεγραμμένη. Gemeint ist die Zeichnung des Schlachtplans des Darius. — Δάαι ein skythischer Stamm, über die Ἀραχωταί s. z. c. 8, 4. — Ueber die Καδούσιοι c. 8, 5.

4. ἔστε ἐπὶ. S. z. I 3, 2. — ἐκ τῆς μέσης τῶν ποταμῶν. S. z. c. 8, 6 (μεταξὺ τῶν ποταμῶν). — ἐπὶ δὲ adverbial. S. z. I 3, 2. — Παρθναῖοι, über diese wie die übrigen im Folgenden genannten Völkerschaften vgl. c. 8, 3, 4.

5. συγγενεῖς war nur ein Ehrentitel. Vgl. Curtius III 14 quos cognatos regis appellant decem et quinque millia hominum. — μηλοφό-

ροι. Herod. VII 41 ἐκ τῶν λοιπῶν Περσέων ἀπολελεγμένοι μύριοι. καὶ τούτων χίλιοι μὲν ἐπὶ τοῖς δούρασι ἀντὶ τῶν σαρωτῆρων φοιᾶς εἶχον χρυσέας καὶ περὶ ἐκτελεθίων τοὺς ἄλλους, οἱ δὲ εἰνακισχίλιοι ἐντὸς τούτων εὐόντες ἀργυρέας φοιᾶς εἶχον. — ἀνάσπαστοι. S. z. c. 8, 5. — Μάρδοι waren ein Nomadenvolk am kaspischen Meer. Wie jetzt Baschkiren und Kalmücken den russischen Heeren folgen, so folgten einst die Marder den persischen Heeren. — ἐρυθρὰ θαλάσση. S. z. c. 8, 5. — ἐς βάθος. Ueber diese Art der Aufstellung s. z. I 2, 4.

6. ἄρματα δρεπανηφόρα. S. z. c. 8, 6. — κατὰ c. accus. e regione wie II 21, 4.

Πέρσας κατὰ τὴν φάλαγγα αὐτὴν τῶν Μακεδόνων, ὥς μόνοι δὴ ἀντίρροποι τῇ φάλαγγι, ἐτάχθησαν.

- 8 Ἀλεξάνδρῳ δὲ ἡ στρατιὰ ἐκοσμήθη ὥδε. τὸ μὲν δεξιὸν αὐτοῦ εἶχον τῶν ἱππέων οἱ ἐταῖροι, ὧν προετέτακτο ἡ ἰλη ἡ βασιλική, ἧς Κλεῖτος ὁ Δρωπίδου ἰλάρχης ἦν, ἐπὶ δὲ ταύτῃ ἡ Γλανκίου ἰλη, ἐχομένη δὲ αὐτῆς ἡ Ἀρίστωνος, ἐπὶ δὲ ἡ Σωπόλιδος τοῦ Ἑρμοδώρου, ἐπὶ δὲ ἡ Ἡρακλείδου τοῦ Ἀντιόχου, ἐπὶ ταύτῃ δὲ ἡ Δημητρίου τοῦ Ἀλθαϊμένου, ταύτης δὲ ἐχομένη ἡ Μελεάγρου, τελευταία δὲ τῶν βασιλικῶν ἰλῶν ἡς Ἡρέλοχος ὁ Ἱπποστράτου ἰλάρχης ἦν. ξυμπάσης δὲ τῆς ἱππου τῶν ἐτα-
9 ρων Φιλώτας ἤρχεν ὁ Παρμενίωνος. τῆς δὲ φάλαγγος τῶν Μακεδόνων ἐχόμενον τῶν ἱππέων πρῶτον τὸ ἄγῃμα ἐτέτακτο τῶν ὑπασπιστῶν καὶ ἐπὶ τούτῳ οἱ ἄλλοι ὑπασπισταί· ἤγειτο δὲ αὐτῶν Νικάνωρ ὁ Παρμενίωνος· τούτων δὲ ἐχομένη ἡ Κοῖνου τοῦ Πολεμοκράτους τάξις ἦν, μετὰ δὲ τούτους ἡ Περδίκου τοῦ Ὀρόντου, ἔπειτα ἡ Μελεάγρου τοῦ Νεοπτολέμου, ἐπὶ δὲ ἡ Πολυσπέρχοντος τοῦ Σιμμίον, ἐπὶ δὲ ἡ Ἀμύντου τοῦ Ἀνδρομέδου· ταύτης δὲ ἤγειτο Σιμμία, ὅτι Ἀμύντας ἐπὶ
10 Μακεδονίας ἐς ξυλλογὴν στρατιᾶς ἐσταλμένος ἦν. τὸ δὲ εὐώ-
νυμον τῆς φάλαγγος τῶν Μακεδόνων ἡ Κρατέρου τοῦ Ἀλεξάν-
δρου τάξις εἶχε, καὶ αὐτὸς Κράτερος ἐξήρχε τοῦ εὐώνυμον των πεζῶν· καὶ ἱππεὶς ἐχόμενοι αὐτοῦ οἱ ξύμμαχοι, ὧν ἤγειτο Ἑρίγνιος ὁ Λαρίχου· τούτων δὲ ἐχόμενοι ὥς ἐπὶ το εὐώνυμον κέρας οἱ Θεσσαλοὶ ἱππεῖς, ὧν ἤρχε Φίλιππος ὁ Μενελάου. ξύμπαν δὲ τὸ εὐώνυμον ἦγε Παρμενίων ὁ Φιλώτα, καὶ ἀμφ' αὐτὸν οἱ τῶν Φαρσαλίων ἱππεῖς οἱ κράτιστοι τε καὶ πλείστοι τῆς Θεσσαλικῆς ἱππου ἀνεστρέφοντο.
- 12 Ἡ μὲν ἐπὶ μετώπῳ τάξις Ἀλεξάνδρῳ ὥδε κεκόσμητο· ἐπέ-
ταξε δὲ καὶ δευτέραν τάξιν ὥς εἶναι τὴν φάλαγγα ἀμφίστομον.

7. ἀντίρροποι Curtius III 9, 2
Graeci pedites haud dubie robur
exercent, per Macedonicae pha-
langi acies.

9. τῆς φάλαγγος von der Pha-
lanx. Der Genetiv ist partitiv zu
fassen und hängt von πρῶτον ab. —
ἄγῃμα τῶν ὑπασπιστῶν. S. Einleit.
S. 20. — Ἀμύντας. S. c. 16, 10.

10. τῆς — ἱππου. ἡ ἱππος steht
öfter metonymisch für οἱ ἱππεῖς (I
11, 6). Ueber die thessalische Reiterei
s. Einl. S. 22.

Cap. 12.

Alexander formirt hinter sei-
nem ersten Treffen noch eine
zweite Linie.

1. ἀμφίστομος. Vgl. Arrian Takt.
c. 29 ἐτι δὲ ἀμφίστομος μὲν φάλαγξ
καλεῖται ἡ τοὺς ἡμισίας τῶν ἐν τοῖς
λόγοις ἀνδρῶν ἀπεστραμμένους ἀπὸ
σφῶν ἔχουσα, ὡς ἀντινώτους εἶναι.
Man wählte diese Aufstellung mit
doppelter Front, um der ersten zum
Angriff vorrückenden Schlachtlinie
den Rücken zu decken und eine Um-

καὶ παρήγγελλτο τοῖς ἡγεμόσι τῶν ἐπιτεταγμένων, εἰ κυκλου-
 μένους τοὺς σφῶν ὑπὸ τοῦ Περσικοῦ στρατεύματος κατίδοιεν,
 ἐπιστρέψαντας ἐς τὸ ἔμπαλιν δέχεσθαι τοὺς βαρβάρους· ἐς 2
 ἐπικαμπὴν δέ, εἴ που ἀνάγκη καταλαμβάνοι ἢ ἀναπτύξαι ἢ
 ξυγκλεῖσαι τὴν φάλαγγα, κατὰ μὲν τὸ δεξιὸν κέρας ἐχόμενοι
 τῆς βασιλικῆς ἰλης τῶν Ἀργιάνων ἐτάχθησαν οἱ ἡμίσεις, ὧν
 ἡγήτο Ἀτταλος, καὶ μετὰ τούτων οἱ Μακεδόνες τοξόται, ὧν
 Βρίσων ἦρχεν, ἐχόμενοι δὲ τῶν τοξοτῶν οἱ ἀρχαῖοι καλούμενοι
 ξένοι καὶ ἀρχῶν τούτων Κλέανδρος. προετάχθησαν δὲ τῶν τε 3
 Ἀργιάνων καὶ τῶν τοξοτῶν οἱ τε πρόδρομοι ἱππεῖς καὶ οἱ
 Παῖονες, ὧν Ἀρέτης καὶ Ἀρίστων ἡγούντο. ξυμπάντων δὲ
 προτεταγμένοι ἦσαν οἱ μισθοφόροι ἱππεῖς, ὧν Μενίδας ἦρχε.
 τῆς δὲ βασιλικῆς ἰλης καὶ τῶν ἄλλων ἐταίρων προτεταγμένοι
 ἦσαν τῶν τε Ἀργιάνων καὶ τοξοτῶν οἱ ἡμίσεις, καὶ οἱ Βαλάκρου
 ἀκοντισταί· οὗτοι κατὰ τὰ ἄρματα τὰ δρεπανηφόρα ἐτετάχτο.
 Μενίδα δὲ καὶ τοῖς ἄμφ' αὐτὸν παρήγγελλτο, εἰ περιῖπνεύοιεν 4
 οἱ πολέμιοι τὸ κέρας σφῶν, ἐς πλαγίους ἐμβάλλειν αὐτοὺς
 ἐπικάμψαντας. τὰ μὲν ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ κέρας οὕτως ἐτέτακτο
 Ἀλεξάνδρῳ· κατὰ δὲ τὸ εὐώνυμον ἐς ἐπικαμπὴν οἱ τε Θράκες
 ἐτετάχτο, ὧν ἡγήτο Σιτάλκης, καὶ ἐπὶ τούτοις οἱ ξύμμαχοι
 ἱππεῖς, ὧν ἦρχε Κοίρανος, ἐπὶ δὲ οἱ Ὀδρῦσαι ἱππεῖς, ὧν ἡγήτο
 Ἀράδων ὁ Τυρίμμα. ξυμπάντων δὲ ταύτῃ προετάχθη ἡ ξενικὴ 5
 ἱππος ἢ τῶν μισθοφόρων, ὧν ἦρχεν Ἀνδρομάχος ὁ Ἰέρωνος.
 ἐπὶ δὲ τοῖς σκευοφόροις οἱ ἀπὸ Θράκης πεζοὶ ἐς φυλακὴν ἐτά-
 χθησαν. ἡ δὲ πᾶσα στρατιὰ Ἀλεξάνδρου ἱππεῖς μὲν ἐς ἐπικαμ-
 πήλους, πεζοὶ δὲ ἄμφι τὰς τέσσαρας μυριάδας.

Ὡς δὲ ὁμοῦ ἤδη τὰ στρατόπεδα ἐγίνετο, ὥσθῃ Λαρεῖός 13
 τε καὶ οἱ ἄμφ' αὐτόν, οἱ τε μηλοφόροι Πέρσαι καὶ Ἰνδοὶ καὶ

zingelung derselben zu verhüten.
 Wurde eine solche vom Feinde ver-
 sucht, so hatte die zweite Linie, die
 der ersten den Rücken zuehrte, den
 Kampf mit dem Feinde aufzunehmen.
 — τῶν ἐπιτεταγμένων, also der zwei-
 ten Schlachtlinie, während τοὺς
 σφῶν die Glieder des ersten Treffens
 bezeichnet. — δέχεσθαι sustinere
 impetum.

2. ἐς ἐπικαμπὴν. S. z. c. II 9, 2. —
 καταλαμβάνοι. V 7, 2 ist αὐτοὺς hin-
 zugefügt (ὅσῳ κατέλαβεν αὐτοὺς
 ἀνάγκη). An unserer Stelle ist es
 intransitiv gebraucht (= eintre-
 ten). — ἀναπτύξαι τὴν φ. steht in

gleicher Bedeutung II 7, 3. — οἱ ἀρ-
 χαῖοι καὶ ξένοι Veteranensöld-
 ner, die von den Mietstruppen am
 längsten in Alexanders Heer dienten.

3. κατὰ gegenüber. wie oft
 vorher.

4. ἐς πλαγίους ἐμβάλλειν αὐτοὺς
 ἐπικάμψαντας, sie durch eine
 Schwenkung von der Seite anzu-
 greifen. Vergl. II 11, 1 ἐπεσφαλὰγ-
 γήσαντες ἐς τὰ πλάγια (= Flan-
 ken) ἐμβεβληκότες ἤδη ἐκοντον
 τοὺς ξένους.

5. στρατιά. verg. ἦν, wie c. 22, 4 (nach
 ἦσα). — ἄμφι τὰς. S. z. I 1, 1.

Ἀλβανοὶ καὶ Κᾶρες οἱ ἀνάσπαστοι καὶ οἱ Μάρδοι τοξόται, κατ' αὐτὸν Ἀλέξανδρον τεταγμένοι καὶ τὴν ἑλὴν τὴν βασιλικήν. ἦγε δὲ ὡς ἐπὶ τὸ δεξιὸν τὸ αὐτοῦ Ἀλέξανδρος μᾶλλον, καὶ οἱ Πέρσαι ἀντιπαρήγον, ὑπερφαλαγγοῦντες πολὺ ἐπὶ τῷ σφῶν
 2 εὐωνύμῳ. ἦδη τε οἱ τῶν Σκυθῶν ἱππεῖς παριππεύοντες ἤπτοντο τῶν προτεταγμένων τῆς Ἀλεξάνδρου τάξεως καὶ Ἀλέξανδρος ἐτι ὁμως ἦγεν ἐπὶ δόρυ, καὶ ἐγγὺς ἦν τοῦ ἐξαλλάσσειν τὸν ὠδοπεποιημένον πρὸς τῶν Περσῶν χώρον. ἔνθα δὴ δεισας Δαρεῖος μὴ προχωρησάντων ἐς τὰ οὐχ ὁμαλὰ τῶν Μακεδόνων ἀχρεῖά σφισι γένηται τὰ ἄρματα, κελεύει τοὺς προτεταγμένους τοῦ εὐωνύμου περιππεύειν τὸ κέρας τὸ δεξιόν, ἢ Ἀλέξανδρος ἦγε, τοῦ μηκέτι προσωτέρω αὐτοὺς ἐξάγειν τὸ κέρας. τούτου δὲ γενομένου Ἀλέξανδρος ἐμβάλλειν
 3 κελεύει ἐς αὐτοὺς τοὺς μισθοφόρους ἱππέας, ὧν Μενίδας ἠγεῖτο. ἀντεκδραμόντες δὲ ἐπ' αὐτοὺς οἱ τε Σκύθαι ἱππεῖς καὶ τῶν Βακτριῶν οἱ ξυντεταγμένοι τοῖς Σκύθαις τρέπουσιν ὀλίγους ὄντας πολλῷ πλείονες. Ἀλέξανδρος δὲ τοὺς περὶ Ἀρίστωνά τε, τοὺς Παίονας, καὶ τοὺς ξένους ἐμβαλεῖν τοῖς Σκύθαις ἐκέλευσε· καὶ ἐγκλίνουσιν οἱ βάρβαροι. Βάκτριοι δὲ οἱ ἄλλοι πελάσαντες τοῖς Παίοσι τε καὶ ξένοις τοὺς τε σφῶν φεύγοντας ἦδη ἀνέστρεψαν ἐς τὴν μάχην καὶ τὴν ἱππομαχίαν ξυστήναι ἐποίησαν. καὶ ἐπικτον μὲν πλείονες τῶν Ἀλεξάνδρου, τῷ τε

Cap. 13.

Beginn der Schlacht. Die Baktrianer zeichnen sich im Reiter-treffen aus. Die Sichelwagen des Dareus.

1. κατ' αὐτὸν Ἀλ. dem makedonischen rechten Flügel (unter Alexander) stand das Centrum des Dareus gegenüber, so dass der persische linke Flügel die makedon. Schlachtlinie weit überragte und zu überflügeln drohte. — ἦγε — μᾶλλον. Alexander zog sich mehr rechtshin, d. h. er liess seinen rechten Flügel in schiefer Schlachtdordnung halb rechts (ἐπὶ τὸ δεξιὸν τὸ αὐτοῦ μᾶλλον) vorrücken, um ein unebenes Terrain zu erreichen, auf welchem die persischen Sichelwagen unbrauchbar waren (§ 2). Zur Sache vgl. Diodor XVII 57 λογὴν τὴν τάξιν ποιούμενος. — ἀντιπαρήγον. Dareus beantwortete die Bewegung des rech-

ten makedonischen Flügels damit, dass er seine linke Flanke parallel (παρά) mit der von Alexander genommenen Marschrichtung halb links hin sich ausdehnen liess. — ὑπερφαλαγγεῖν steht auch II 8, 4.

2. ἦδη τε οἱ — καὶ Ἀλέξανδρος. Parataxis. S. z. I 23, 5. — τῶν προτεταγμένων. S. c. 12, 3. — ἐπὶ δόρυ. S. z. I 6, 6. — ἐγγὺς ἦν τοῦ ἐξαλλάσσειν. Vgl. II 21, 9 καὶ ἐγγὺς τοῦ καθορᾶσθαι ἦσαν. S. z. I 20, 9. — ὠδοπεποιημένον. S. c. 8, 7. — τοῦ — ἐξάγειν. Ueber die Bedeutung des Genetivs des Infinitivs s. z. I 1, 9.

4. τὴν ἱππομαχίαν ξυστήναι ἐποίησαν. ποιεῖν hat in der Bedeutung bewirken dass den Acc. c. Infin. nach sich. ἡ μάχη ξυνέστη heisst: die Schlacht kam zum Stehen, d. h. dauerte fort. ξυστήναι eig. mit Bezug auf das Gegenüberstehen der Kämpfenden gesagt. — τῷ τε πλήθει — καὶ ὅτι ähnlich II 15, 3. — περφα-

πλήθει τῶν βαρβάρων βιαζόμενοι καὶ ὅτι αὐτοὶ τε οἱ Σκύθαι καὶ οἱ ἵπποι αὐτοῖς ἀκριβέστερον ἐς φυλακὴν πεφραγμένοι ἦσαν. ἀλλὰ καὶ ὡς τὰς τε προσβολὰς αὐτῶν ἰδέχοντο οἱ Μακεδόνες καὶ βία κατ' ἱλας προσπίπτοντες ἐξώθουν ἐκ τῆς τάξεως.

Καὶ ἐν τούτῳ τὰ ἄρματα τὰ δρεπανηφόρα ἐφῆκαν οἱ βάρ- 5
βαροι κατ' αὐτὸν Ἀλέξανδρον, ὡς ἀναταράζοντες αὐτῷ τὴν φάλαγγα. καὶ ταύτῃ μάλιστα ἐψεύσθησαν· τὰ μὲν γὰρ εὐθὺς ὡς προσεφέρετο κατηκόντισαν οἱ τε Ἀργιᾶνες καὶ οἱ ξὺν Βαλάκῳ ἀκοντισταὶ οἱ προτεταγμένοι τῆς ἵππου τῶν ἐταίρων· τὰ δὲ τῶν ῥυτῆρων ἀντιλαμβάνόμενοι τοὺς τε ἀναβάτας κατέσπων καὶ τοὺς ἵππους περιεσπόμενοι ἔκοπτον. ἔστι δὲ αὖ καὶ διεξέπεσε 6
διὰ τῶν τάξεων· διέσχον γάρ, ὥσπερ παρήγγελλτο αὐτοῖς, ἵνα προσέπιπτε τὰ ἄρματα· καὶ ταύτῃ μάλιστα ξυνέβη αὐτὰ τε σῶα καὶ οἷς ἐπηλάθῃ ἀβλαβῶς διελθεῖν· ἀλλὰ καὶ τούτων οἱ τε ἱπποκόμοι τῆς Ἀλεξάνδρου στρατιᾶς καὶ οἱ ὑπασπισταὶ οἱ βασι-
λικοὶ ἐκράτησαν.

Ὡς δὲ Δαρεῖος ἐπῆγεν ἤδη τὴν φάλαγγα πᾶσαν, ἐνταῦθα 14
Ἀλέξανδρος Ἀρήτην μὲν κελεύει ἐμβαλεῖν τοῖς περιπνεύουσι τὸ κέρασ σφῶν τὸ δεξιὸν ὡς ἐς κύκλωσιν· αὐτὸς δὲ τέως μὲν ἐπὶ κέρως τοὺς ἀμφ' αὐτὸν ἦγε· τῶν δὲ ἐκβοηθησάντων ἱππέων 2
τοῖς κυκλουμένοις τὸ κέρασ τὸ δεξιὸν παραρρηξάντων τι τῆς πρώτης φάλαγγος τῶν βαρβάρων ἐπιστρέψας κατὰ τὸ διέχον

γόμενοι. Ross und Reiter waren durch eiserne Schuppenpanzer geschützt. Curtius IV 9, 3 *equitibus equisque tegumenta erant ex ferreis laminis serie inter se connexis*. — κατ' ἱλας (= ἰληδόν c. 15, 2) *turmatim*. κατὰ c. acc. hat hier distributive Bedeutung. Der Gegensatz ist ἐπὶ μετώπῳ in Linie. Beides verbunden steht V 15, 2.

5. ταύτῃ hier, wie II 10, 5. 19, 1. — τὰ μὲν — τὰ δὲ adverbartig gebraucht heisst theils — theils. — κατηκόντισαν nämlich τοὺς ἵππους.

6. διεξέπεσε. Die Bedeutung beider Präpositionen ist in der Uebersetzung auszudrücken. Vgl. I 1, 8 τούτους δὲ διαχωρῆσαι, ὡς δι' αὐτῶν ἐκπεσεῖν τὰς ἀμάξας. — διέσχον. In gleicher Bedeutung steht I 1, 8 διαχωρῆσαι und διαστῆναι. — αὐτὰ τε σῶα, auch hierzu gehört διελθεῖν. — Auch bei Kunaxa (401

v. Chr.) richteten die Sichelwagen des Artaxerxes durchaus keinen Schaden an (Xen. Anab. I 8, 10—20), ebenso wurden in der Schlacht bei Magnesia die Sichelwagen des Königs Antiochus zurückgetrieben, so dass sie sogar ihren eigenen Truppen gefährlich wurden.

Cap. 14.

Flucht des Dareus. Der linke Flügel der Perser wird geworfen.

1. τέως μὲν. S. z. II 6, 3. — ἐπὶ κέρως. S. Einl. S. 24.

2. τοῖς κυκλουμένοις τὸ κέρασ τὸ δεξιόν, s. c. 13, 2. — παραρρηξάντων τι τῆς πρώτης φάλ. τῶν βαρβάρων. Dareus hatte denen, die zuerst von ihm den Befehl erhalten hatten, Alexanders rechten Flügel zu umreiten (c. 13, 2), eine Abtheilung Reiter

καὶ ὥσπερ ἔμβολον ποιήσας τῆς τε ἵππου τῆς ἑταιρικῆς καὶ τῆς
 φάλαγγος τῆς ταύτῃ τεταγμένης ἦγε δρομῶ τε καὶ ἀλαλαγμῷ
 3 ὡς ἐπὶ αὐτὸν Δαρείον. καὶ χρόνον μὲν τινα ὀλίγον ἐν χερσὶν
 ἡ μάχῃ ἐγένετο· ὡς δὲ οἷ τε ἱππεὶς οἱ ἄμφ' Ἀλέξανδρον καὶ
 αὐτὸς Ἀλέξανδρος εὐρώστως ἐνέκειντο ὠδισμοῖς τε χρώμενοι
 καὶ τοῖς ξυστοῖς τὰ πρόσωπα τῶν Περσῶν κόπτοντες, ἡ τε
 φάλαγξ ἡ Μακεδονικὴ πυκνὴ καὶ ταῖς σαρίσσαις πεφρικυῖα
 ἐμβεβλήκει ἤδη αὐτοῖς, καὶ πάντα ὁμοῦ τὰ δεινὰ καὶ πάλα ἤδη
 φοβερῶ ὄντι Δαρείῳ ἐφαίνετο, πρῶτος αὐτὸς ἐπιστρέψας
 ἔφρευγεν· ἐφοβήθησαν δὲ καὶ οἱ περιππεύοντες τῶν Περ-
 σῶν τὸ κέρας ἐμβαλόντων ἐς αὐτοὺς εὐρώστως τῶν περὶ
 Ἀρέτην.

- 4 Ταύτῃ μὲν δὴ τῶν Περσῶν φυγὴ καρτερὰ ἦν, καὶ οἱ
 Μακεδόνες ἐφεπόμενοι ἐφόνευον τοὺς φεύγοντας. οἱ δὲ ἄμφι
 Σιμίαν καὶ ἡ τούτου τάξις οὐκέτι συνεξορμηθεῖσιν Ἀλέξανδρῳ
 δυνατοὶ ἐγένοντο ἐς τὴν δίωξιν, ἀλλ' ἐπιστήσαντες τὴν φάλαγγα
 αὐτοῦ ἠγωνίζοντο, ὅτι τὸ εὐώνυμον τῶν Μακεδόνων ποιεῖ-
 5 σθαι ἠγγέλλετο. καὶ ταύτῃ παραρραγείσης αὐτοῖς τῆς τάξεως
 κατὰ τὸ διέχον διεκπαίουσι τῶν τε Ἰνδῶν τινες καὶ τῆς Περσι-
 κῆς ἵππου ὡς ἐπὶ τὰ σκευοφόρα τῶν Μακεδόνων· καὶ τὸ ἔργον
 ἐκεῖ καρτερόν ἐρίγνετο. οἷ τε γὰρ Πέρσαι θρασέως ἐνέκειντο
 ἀνόπλοις τοῖς πολλοῖς καὶ οὐ προσδοκήσασιν ἐπὶ σφᾶς διεκ-
 πεσεῖσθαι τινας διακόψαντας διπλὴν τὴν φάλαγγα, καὶ οἱ
 αἰχμάλωτοι βάρβαροι ἐμβαλλόντων τῶν Περσῶν ξυνεπέθεντο
 6 καὶ αὐτοὶ τοῖς Μακεδόσιν ἐν τῷ ἔργῳ. τῶν δὲ ἐπιτεταγμένων

von seinem linken Flügel aus zur
 Verstärkung gesandt; dadurch war
 eine Lücke (τὸ διέχον) in der vor-
 dersten Reihe der Barbaren entstan-
 den, in die Alexander sofort einbrach.
 — ἔμβολον ποιήσας wie I 15, 7.
 Ueber die keilförmige Schlachtord-
 nung s. Einl. S. 25.

3. οἷ τε. Es entspricht ἡ τε. —
 ὀδισμοί bezeichnet die immer wie-
 derholten Stöße des Keils, durch
 welche die feindliche Schlachtreihe
 gesprengt werden sollte. — πεφρι-
 κυῖα. Hom. Il. IV 282 θῆιον ἐς πό-
 λεμον πυκνὰ κίνυντο φάλαγγες
 κυάνεαι, σάκεόν τε καὶ ἔγχεσι
 πεφρικυῖαι. Liv. 44, 51 phalan-
 gis infertae et intentis horrendis
 hastis intolerabiles vires sunt. — καὶ
 πάλα schon längst. — πρῶτος αὐτός

— ἔφρευγεν. Wie bei Arbela so hatte
 auch bei Issos vornehmlich des Dareus
 Feigheit die Niederlage verschuldet.
 Vgl. II 11, 4 Δαρείος εὐδὺς ὡς εἶχεν
 ἐπὶ τοῦ ἄρματος ἔν τοις πρώ-
 τοις ἔφρευγε. Noch stärker heisst es
 hier: πρῶτος αὐτός ἐπιστρέψας
 ἔφρευγεν. — τὸ κέρας, des Alexan-
 der.

4. αὐτοῦ, da, wo sie Halt gemacht
 hatten, als sie dem Alexander nicht
 weiter hatten folgen können. — πο-
 νεῖσθαι. S. z. II 11, 1.

5. διεκπαίουσι, διεκπαῖν hier
 intransitiv, anders c. 15, 2. Das
 Vorbrechen geschah aus dem Mit-
 teltreffen des Dareus. — διπλὴν. S.
 c. 12, 1.

6. ἐπιτεταγμένων. S. c. 12, 1. —

τῇ πρώτῃ φάλαγγι οἱ ἡγεμόνες ὁξέως, μαθόντες τὸ γιγνόμενον, μεταβαλόντες, ἤπερ παρήγγαλτο αὐτοῖς, τὴν τάξιν ἐπιγίγνονται κατὰ νότου τοῖς Πέρσαις, καὶ πολλοὺς μὲν αὐτῶν αὐτοῦ ἀμφὶ τοῖς σκευοφόροις ξυνεχομένους ἀπέκτειναν· οἱ δὲ αὐτῶν ἐγκλίναντες ἔφευγον. οἱ δὲ ἐπὶ τοῦ δεξιῷ κέρας τῶν Περσῶν, οὐπω τῆς φυγῆς τῆς Δαρείου ἤσθημένοι, περικύπτουσιν τὸ Ἀλεξάνδρου εὐάνυμον κατὰ κέρας τοῖς ἀμφὶ Παρμενίωνα ἐνέβαλλον.

Καὶ ἐν τούτῳ ἀμφιβόλων τὰ πρῶτα γιγνομένων τῶν 15 Μακεδόνων πέμπει Παρμενίων παρ' Ἀλέξανδρον σπουδῇ ἀγγελοῦντα ὅτι ἐν ἀγῶνι ξυνέχεται τὸ κατὰ σφᾶς καὶ βοηθεῖν δεῖ. ταῦτα ὡς ἐξηγγέλθη Ἀλεξάνδρῳ, τοῦ μὲν διαίκειν ἔτι ἀπετραπέτο, ἐπιστρέψας δὲ σὺν τῇ ἱππῳ τῶν ἑταίρων ὡς ἐπὶ τὸ δεξιὸν τῶν βαρβάρων ἦγε δρόμῳ. καὶ πρῶτα μὲν τοῖς φεύγουσι τῶν πολεμίων ἱππεῦσι, τοῖς τε Παρθυαίοις καὶ τῶν Ἰνδῶν ἔστιν οἷς καὶ Πέρσαις τοῖς πλείστοις καὶ κρατίστοις ἐμβάλλει. καὶ ἱππομαχία αὕτη κατεργαστάτῃ τοῦ παντὸς ἔργου 2 ξυνέστη. ἐς βάθος τε γάρ, οἷα δὴ ἰληδὸν τεταγμένοι, ἀνέστρεφον οἱ βάρβαροι καὶ ἀντιμέτωποι τοῖς ἀμφ' Ἀλέξανδρον ξυμπεσόντες οὔτε ἀκοντισμῷ ἔτι οὔτ' ἐκελιγμοῖς τῶν ἱππῶν, ἤπερ ἱππομαχίας δίκη, ἐχρῶντο, ἀλλὰ διεκπαῖσαι πᾶς τις τὸ καθ' αὐτόν, ὡς μόνην ταύτην σωτηρίαν σφίσι οὖσαν ἐπαιγόμενοι, ἔκοπτον τε καὶ ἐκόπτοντο ἀφειδῶς, οἷα δὴ οὐχ ὑπὲρ νίκης ἀλλοτριᾶς ἔτι, ἀλλ' ὑπὲρ σωτηρίας οἰκείας ἀγωνιζόμενοι. καὶ

μεταβαλόντες, für μεταβαλεῖν stand c. 12, 1 von der gleichen Sache ἐπιστρέφειν ἐς τὸ ἔμπαλιν. — ἀμφὶ τοῖς = περὶ τά. S. z. I 22, 3.

Cap. 15.

Alexander wirft auch den rechten Flügel der Perser und verfolgt den Dareus bis Arbela.

1. ἀμφιβόλων — γιγνομένων. Vgl. c. 13, 8 οἱ δὲ πολέμιοι πάντοθεν ἀμφιβολοὶ γιγνόμενοι. — ἐν ἀγῶνι 'in der Klemme'. — τὸ κατὰ σφᾶς. S. z. c. 9, 6 (τοὺς κατὰ σφᾶς). — τοῖς φεύγουσι. S. c. 14, 6.

2. αὕτη ist als Subiect im Genus dem Praedicat ἱππομαχία assimiliert. — ἐς βάθος nämlich τεταγμέ-

νοι. Ueber diese Art der Aufstellung s. z. I 2, 4. — οἷα δὴ mit Partic. S. z. I 3, 4. — ἰληδὸν = κατ' ἑλίας c. 13, 4. — ἀνέστρεφον intransitiv wie IV 29, 3. — δίκη ist homerisch. Vgl. z. B. Odys. 14, 59 ἡ γὰρ θυμῶν δίκη ἐστίν. — διεκπαῖσαι hier mit Accus. (τὸ καθ' αὐτόν was ihm gegenüber, d. h. im Wege stand). Anders oben c. 14, 5. — πᾶς τις 'jeder wer es auch sein mochte'. Dieselbe beschränkende Kraft hat τις als Ausdruck der Unbestimmtheit in Verbindung mit ἕκαστος, ἄλλος, ὅλίοι. — ὡς — οὖσαν ist als Apposition zu dem objectiven Infinitivsatz διεκπαῖσαι τὸ καθ' αὐτόν aufzufassen, woraus sich der Accusativ des Particips (ὡς — οὖσαν) erklärt. — ταύτην erkläre nach αὕτῃ (§ 2). — ἀλλοτριᾶς, des

ἐνταῦθα πίπτουσι μὲν ἀμφὶ ἐξήκοντα τῶν ἐταίρων τοῦ Ἀλεξάνδρου, καὶ τιτρώσκειται Ἑφαιστίων τε αὐτὸς καὶ Κοῖνος καὶ Μενίδας· ἀλλ' ἐκράτησε καὶ τούτων Ἀλέξανδρος.

- 3 Καὶ τούτων μὲν ὅσοι διεξέπεσον διὰ τῶν ἀμφ' Ἀλέξανδρον ἔφευγον ἀνὰ κράτος· Ἀλέξανδρος δὲ ἐγγὺς ἦν προσμιῖται ἤδη τῷ δεξιῷ κέρατι τῶν πολεμίων. καὶ ἐν τούτῳ οἱ Θεσσαλοὶ ἱππεῖς λαμπρῶς ἀγωνισάμενοι οὐχ ὑπελείποντο Ἀλεξάνδρῳ τοῦ ἔργου· ἀλλὰ γὰρ ἔφευγον ἤδη οἱ ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ κέρως τῶν βαρβάρων, ὅποτε Ἀλέξανδρος αὐτοῖς συνέμιξεν, ὥστε ἀποτραπόμενος Ἀλέξανδρος ἐς τὸ διώκειν αὐτοὺς Δαρεῖον ἐξώρμησε· καὶ ἐδίωξεν ἔστε φάος ἦν· καὶ οἱ ἀμφὶ Παρμενίωνα τὸ κατ' αὐτοὺς διώκοντες εἶποντο. ἀλλὰ Ἀλέξανδρος μὲν διαβάς τὸν ποταμὸν τὸν Λύκον κατεστρατοπέδευσεν αὐτοῦ, ὡς ἀναπαύσασθαι ὀλίγον τοὺς τε ἄνδρας καὶ τοὺς ἵππους· Παρμενίων δὲ τό τε στρατόπεδον τῶν βαρβάρων εἶλε καὶ τὰ σκευοφόρα καὶ τοὺς ἐλέφαντας καὶ τὰς καμήλους.

- 5 Ἀλέξανδρος δὲ ἀναπαύσας τοὺς ἀμφ' αὐτὸν ἱππέας ἔστε ἐπὶ μέσας νύκτας προῦχώρει αὐτοῖς κατὰ σπουδὴν ἐπ' Ἀρβηλα, ὡς Δαρεῖον τε αἰρήσων ἐκεῖ καὶ τὰ χρήματα καὶ τὴν ἄλλην κατασκευὴν τὴν βασιλικήν. καὶ ἀφίκετο εἰς Ἀρβηλα τῇ ὕστεραίᾳ, διώξας τοὺς πάντας ἐκ τῆς μάχης σταδίους μάλιστα ἐς ἑξακοσίους. καὶ Δαρεῖον μὲν οὐ καταλαμβάνει ἐν Ἀρβήλοις, ἀλλ' ἔφευγεν οὐδέν τι ἐλινύσας Δαρεῖος· τὰ χρήματα δὲ ἐγκατελήφθη καὶ ἡ κατασκευὴ πᾶσα, καὶ τὸ ὄρυμα τὸ Δαρείου αὐτοῖς ἐγκατελήφθη καὶ ἡ ἀσπίς αὐτοῖς καὶ τὰ τόξα ἐάλω.

- 6 Ἀπέθανον δὲ τῶν ἀμφ' Ἀλέξανδρον ἄνδρες μὲν ἐς ἑκατὸν μάλιστα, ἵπποι δὲ ἐκ τε τῶν τραυμάτων καὶ τῆς κακοπαθείας

Könige. — ἐταίρων τῶν Ἀλεξάνδρου. Vgl. § 1 ἐπιτρέψας σὺν τῇ ἱππῇ τῶν ἐταίρων.

3. διεξέπεσον. S. c. 13, 6. — ἀνὰ κράτος adverbial (= in Eile). Vgl. II 11, 6. — ἐγγὺς ἦν προσμιῖται. Vgl. VI 10, 2 ἐγγὺς ἦν ἤδη ὑπὸ τοῦ αἵματος ἐκλιπεῖν. Anders oben c. 13, 2. — ὑπελείποντο — τοῦ ἔργου. S. z. II 10, 6. — ἀλλὰ γὰρ gebraucht Arrian sehr häufig statt des einfachen ἀλλά. — οἱ ἀπὸ. S. z. I 19, 8.

4. ἔστε. S. z. II 23, 3. — τὸ κατ' αὐτοὺς ἐκρίνετε nach τὸ κατ' αὐτόν (§ 2). Vgl. V 17, 2 ἐπιτίθεται τοῖς κατ' αὐτόν. — Λύκον, der jetzige

grosse Zab (Nebenfluss des Tigris), der bei Xen. Anab. II 5, 1 Ζάβατος heisst (vom syrischen Zaba, d. i. Wolf).

5. τοὺς πάντας verbunden mit dem Zahlbegriff. S. z. II 5, 6. — ἐκ τῆς μάχης. ἐκ kann wie das lateinische ex die unmittelbare Zeitfolge bezeichnen. Vgl. I 26, 2 und unt. c. 16, 1 (εὐθὺς ἐκ μάχης). — ἐλινύσας ein herodoteisches Wort. Vgl. Her. VIII 71 ἐλίννον οὐδένα χρόνον οὔτε νυκτὸς οὔτε ἡμέρης. — αὐτοῖς. S. II 11, 6.

6. ἑκατόν. Curtius IV 16, 26 minus quam trecenti desiderati sunt.

τῆς ἐν τῇ διαφέρει ὑπὲρ τοὺς χιλίους, καὶ τούτων τῆς ἐταιρικῆς ἵππου σχεδόν τι οἱ ἡμίσεις. τῶν βαρβάρων δὲ νεκρῶν μὲν ἔλεγοντο ἐς τριάκοντα μυριάδας, ἐάλωσαν δὲ πολὺ πλείονες τῶν ἀποθανόντων καὶ οἱ ἐλέφαντες καὶ τῶν ἀρμάτων ὅσα μὴ κατεκόπη ἐν τῇ μάχῃ.

Τοῦτο τὸ τέλος τῇ μάχῃ ταύτῃ ἐγένετο ἐπὶ ἄρχοντος 7 Ἀθηναίους Ἀριστοφάνους μηνὸς Πυανεψιώνος· καὶ Ἀριστάνδρῳ ξυνέβη ἡ μαντεία ἐν τῷ αὐτῷ μηνὶ ἐν ὅτῳ ἡ σελήνη ἐκλιπῆς ἐφάνη τὴν τε μάχην Ἀλεξάνδρῳ καὶ τὴν νίκην γενέσθαι.

Δαρεῖος μὲν δὴ εὐθύς ἐκ τῆς μάχης παρὰ τὰ ὄρη τὰ Ἀρμε- 16 νίων ἤλανθεν ἐπὶ Μηδίας, καὶ ξὺν αὐτῷ οἱ τε Βάκτριοι ἱππεῖς, ὥς τότε ἐν τῇ μάχῃ ξυνετάχθησαν, ἐφρευγον καὶ Περσῶν οἱ τε συγγενεῖς οἱ βασιλέως καὶ τῶν μηλοφόρων καλουμένων οὐ πολλοί. προσεγέροντο δὲ αὐτῷ κατὰ τὴν φυγὴν καὶ τῶν μισθο- 2 φόρων ξένων ἐς δισχιλίους, οὓς Πάρων τε ὁ Φωκεὺς καὶ Γλαῦκος ὁ Αἰτωλὸς ἤγον. ταύτῃ δὲ αὐτῷ ἡ φυγὴ ἐπὶ Μηδίας ἐγένετο ὅτι ἐδόκει τὴν ἐπὶ Σούσων τε καὶ Βαβυλῶνος ἥξειν Ἀλέξανδρον ἐκ τῆς μάχης, ὅτι οἰκουμένη τε ἐκείνη πᾶσα ἦν καὶ ὁδὸς τοῖς σκευοφόροις οὐ χαλεπή, καὶ ἅμα τοῦ πολέμου τὸ ἄθλον ἡ Βαβυλὼν καὶ τὰ Σοῦσα ἐφαίνετο· ἡ δὲ ἐπὶ Μηδίας μεγάλῳ στρατεύματι οὐκ εὐπορος.

Καὶ οὐκ ἐψεύσθη Δαρεῖος. Ἀλέξανδρος γὰρ ἐξ Ἀρβήλων 3 ὁρμηθεὶς τὴν ἐπὶ Βαβυλῶνος εὐθύς προὐχώρει. ἤδη τε οὐ

Diodor 17, 61 εἰς πεντακοσίους. — τριάκοντα μυριάδας. Curtius gibt 40,000 an, Diodor: πλείους τῶν ἑννέα μυριάδων.

7. Πυανεψιώνος. Nach Plutarch (Alex. 31) fand in der elften Nacht vor der Schlacht eine Mondfinsternis statt. Da nun im Jahre der Schlacht 331 v. Chr. (Ol. 112, 2) in der Nacht vom 20. zum 21. September eine Mondfinsternis eingetreten ist — ohne Frage dieselbe, die Plutarch erwähnt — so ist das Datum der Schlacht der 1. Oct. 331 v. Chr. Wenn übrigens Arrian die Schlacht einen Monat später in den Pyanepsion (statt in den Maemacterion) setzt, so erklärt sich nach Ideler Handbuch der Chronol. I 347 dieser Irrtum vermutlich daraus, dass entweder Ar-

rian (oder seine Quelle) bei der Reduction des makedonischen Datums auf den attischen Kalender einen Fehler begiegt. — ξυνέβη. S. z. II 3, 8. — Ueber die μαντεία des Aristander vgl. c. 7, 6.

Cap. 16.

Dareus Flucht nach Medien. Alexander in Babylon und Susa.

1. ἐκ. S. z. c. 15, 5. — ἐπὶ Μηδίας Diod. 17, 64 εἰς Ἐκβάτανα τῆς Μηδίας. — ὥς — ξυνετάχθησαν, über die Bedeutung dieser formelhaften Wendung s. z. II 13, 2. — συγγενεῖς. Ueber sie wie die μηλοφόροι s. z. c. 11, 5.

2. ταύτῃ deshalb wie I 13, 3. καὶ ἅμα. S. z. I 1, 4.

- πόρρω Βαβυλῶνος ἦν καὶ τὴν δύναμιν ξυντεταγμένην ὥς ἐς μάχην ἦγε, καὶ οἱ Βαβυλώνιοι πανδημεὶ ἀπήντων αὐτῷ ξὺν ἱερεῦσί τε σφῶν καὶ ἄρχουσι, δῶρά τε ὥς ἕκαστοι φέροντες καὶ
- 4 τὴν πόλιν ἐνδιδόντες καὶ τὴν ἄκραν καὶ τὰ χρήματα. Ἀλέξανδρος δὲ παρελθὼν εἰς τὴν Βαβυλῶνα τὰ ἱερὰ ἃ Ξέρξης κατέλεν ἀνοικοδομεῖν προσέταξε Βαβυλωνίους, τὰ τε ἄλλα καὶ τοῦ Βήλου τὸ ἱερόν, ὃν μάλιστα θεῶν τιμῶσι Βαβυλώνιοι. σατράπην δὲ κατέστησε Βαβυλωνίων Μαχαίον, Ἀπολλόδαρον δὲ τὸν Ἀμφικολίτην στρατηγὸν τῶν μετὰ Μαχαίου ὑπολειπομένων στρατιωτῶν, καὶ Ἀσκληπιόδαρον τὸν Φίλωνος τοὺς φόρους ἐκλέγειν.
- 5 κατέπεμψε δὲ καὶ ἐς Ἀρμενίαν Μιθρίνην σατράπην, ὃς τὴν ἐν Σάρδεσιν ἀκρόπολιν Ἀλεξάνδρῳ ἐνέδωκεν. ἐνθα δὴ καὶ τοῖς Χαλδαίοις ἐνέτυχεν, καὶ ὅσα ἐδόκει Χαλδαίοις ἀμφὶ τὰ ἱερὰ τὰ ἐν Βαβυλῶνι ἐπραξε, τὰ τε ἄλλα καὶ τῷ Βήλῳ καθ' ἃ ἐκείνοι ἐξηγοῦντο ἔδυσεν.
- 6 Αὐτὸς δὲ ἐπὶ Σούσων ἐστέλλετο· καὶ ἐντυγχάνει αὐτῷ κατὰ τὴν ὁδὸν ὃ τε παῖς τοῦ Σουσίων σατράπου καὶ παρὰ Φιλοξένου ἐπιστολεύς. Φιλόξενον γὰρ εὐθύς ἐκ τῆς μάχης ἐπὶ Σούσων ἐστάλκει Ἀλέξανδρος. τῇ δὲ ἐπιστολῇ τῇ παρὰ Φιλοξένου ἐνεγέγραπτο ὅτι τὴν τε πόλιν οἱ Σούσιοι παραδεδώκασιν
- 7 καὶ τὰ χρήματα πάντα σφᾶ ἐστιν Ἀλεξάνδρῳ. ἀφίκετο δὲ ἐς Σούσα Ἀλέξανδρος ἐκ Βαβυλῶνος ἐν ἡμέραις εἰκοσί· καὶ παρελθὼν εἰς τὴν πόλιν τὰ τε χρήματα παρέλαβεν, ὅντα ἀργυρίου τάλαντα ἐς πεντακισμῦρία, καὶ τὴν ἄλλην κατασκευὴν

3. ξυντεταγμένη der eig. Ausdruck von dem in geordnetem Zuge (*agmine quadrato*) und in geschlossenen Gliedern marschierenden Kriegsheer, das sofort in den Kampf rücken konnte. S. Eini. S. 24. Zur Sache vgl. Curtius V 3, 19 *quadrato agmine quod ipse ducebat velut in aciem irent suos ingredi iubet*. — ἱερεῖσι d. i. den Magiern und Chaldaern. — ὥς ἕκαστοι. S. z. II 12, 1. — ἐνδιδόντες. S. z. I 17, 3.

4. καθεῖλεν. Vgl. VII 17, 2 τούτων τὸν νεόν, ὥσπερ καὶ τὰ ἄλλα ἱερὰ τὰ Βαβυλωνίων, Ξέρξης κατέσκαψεν, ὅτε ἐκ τῆς Ἑλλάδος ὁπίσω ἀπενοστήσεν (479 v. Chr.) — Βήλου. Bel (Baal) hieß der höchste Sonnengott bei den Babyloniern. 'Herr des Himmels und des Lichts'. — σατράπην — στρατηγόν. Alexander liess

freilich die Satrapenwürde bestehen, aber er trennte von ihr die Militär-gewalt, die dem στρατηγός übertragen wurde. Neben beiden wurde ein Einnehmer der Steuern und Abgaben eingesetzt. Da ausserdem nur Makedonier zu diesen Stellen befördert wurden, deren Treue und Ergebenheit Alexander an langem Umgang erprobt hatte, brauchte er für die Sicherheit seiner Herrschaft nicht zu fürchten. — ἐκλέγειν hängt noch von κατέστησε ab. Vgl. c. 6, 4.

5. τὰ ἱερὰ Cultus.

6. σατράπην des Abulites (Curtius V, 3, 8). — εὐθύς ἐκ τῆς μάχης wie oben (§ 1).

7. ἐς πεντακισμῦρία, ebenso Curtius V 8, 11 und ähnlich Diodor 17, 66. Dagegen geben Plutarch Alex. 36 und Justin XI 14 40,000 Tal. an.

τὴν βασιλικήν. πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα κατελήφθη αὐτοῦ, ὅσα
 Ξέρξης ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος ἄγων ἤλθε, τὰ τε ἄλλα καὶ Ἀρμοδίου
 καὶ Ἀριστογείτονος χαλκαὶ εἰκόνες. καὶ ταύτας Ἀθηναῖοις⁸
 ὀπίσω πέμπει Ἀλέξανδρος, καὶ νῦν κεῖνται Ἀθήνησιν ἐν Κερα-
 μεικῷ αἱ εἰκόνες, ἧ ἄνιμεν ἐς πόλιν, καταντικρὺ μάλιστα τοῦ
 Μητροῦ, οὐ μακρὰν τῶν Εὐδανέμων τοῦ βωμοῦ· ὅστις δὲ
 μεμύηται ταῖν θεαῖν ἐν Ἐλευσίνι, οἶδε τὸν Εὐδανέμου βωμὸν
 ἐπὶ τοῦ δαπέδου ὄντα.

Ἐνταῦθα θύσας τῷ πατρίῳ νόμῳ Ἀλέξανδρος καὶ λαμπάδα⁹
 ποιήσας καὶ ἀγῶνα γυμνικόν, καταλιπὼν σατράπην μὲν τῆς
 Σουσιανῆς Ἀβουλλίην, ἄνδρα Πέρσην, φρουράρχον δὲ ἐν τῇ
 ἄκρᾳ τῶν Σούσων Μάξαρον τῶν ἐταίρων καὶ στρατηγὸν Ἀρχέ-
 λαον τὸν Θεοδώρου, προῦχώρει ὥς ἐπὶ Πέρσας· ἐπὶ θάλασσαν
 δὲ κατέπεμψεν ὑπαρχον Συρίας καὶ Φοινίκης καὶ Κιλικίας
 Μένητα. καὶ τούτῳ ἔδωκεν ἀργυρίου τάλαντα ἐς τρισχίλια¹⁰
 φέρειν ἐπὶ θάλασσαν, καὶ ἀπ' αὐτῶν ἀποστέλλει παρ' Ἀντίπα-
 τρον ὅσων ἂν δέχεται Ἀντίπατρος ἐς τὸν πρὸς Λακεδαιμονίους
 πόλεμον. ἐνταῦθα καὶ Ἀμύντας ὁ Ἀνδρομένους ξὺν τῇ δυνά-
 μει ἀφίκετο, ἣν ἐκ Μακεδονίας ἦγε. καὶ τούτων τοὺς μὲν ἱπ-¹¹
 πείας ἐς τὴν ἵππον τὴν ἐταιρικὴν κατέταξεν Ἀλέξανδρος, τοὺς
 πεζοὺς δὲ προσέθηκε ταῖς τάξεσι ταῖς ἄλλαις, κατὰ ἔθνη ἐκά-

— Ξέρξης. S. z. § 4 (καθ' ἑλκ). —
 ὅσων ἀγων abhängig. — Ἀρμόδιον.
 Harmodius und Aristogiton wurden
 als die vermeintlichen Befreier Athens
 in Bild und Dichtung vielfach ver-
 herrlicht. Die richtigere Auffassung
 zuerst bei Herodot V 55 (mit meiner
 Anmerkung). — Uebrigens gab nach
 VII 19, 2 Alexander diese Bildsäulen
 erst weit später und zwar kurze Zeit
 vor seinem Tod zurück. Vgl. noch
 Paus. I 8, 5. Valer. Max. II 10, 1
 (am Ende).

8. Κεραμεικῷ. Die Bildsäulen des
 Harmodius und Aristogiton standen
 in dem sogen. inneren Keramikus,
 der noch mit vielen anderen Kunst-
 werken geschmückt war. Es lag die-
 ser Stadtteil (ἧ ἄνιμεν ἐς πόλιν)
 zwischen der Akropolis, der Pnyx
 und dem Areopag; durch ihn führte
 eine Hauptstrasse zum Tor Dipylon,
 welches den inneren Keramikos mit
 dem äusseren ausserhalb der Stadt
 gelegenen verband. Der letztere
 diente zur Begräbnisstätte der im

Kriege gefallenen Bürger. — Μη-
 τροῦν. Μητρόων hiess der auf der
 Agora in der Nähe des Rathauses
 (βουλευτηρίου) gelegene Tempel der
 Göttermutter Rhea Kybele, in dem
 sich das Staatsarchiv befand. — Εὐ-
 δανέμων. Ueber den Altar der Enda-
 nemer oder eines wie es scheint als
 Heros verehrten Eudanemos ist nichts
 Sicheres bekannt. (Hesychius: Εὐ-
 δάνεμος ἄγγελος παρὰ Ἀθηναίους.)
 — ταῖν θεαῖν, der Demeter und Per-
 sephone. — ἐπὶ τοῦ δαπέδου in der
 Ebene von Eleusis.

9. λαμπάδα. S. z. II 5, 8.

10. Ἀντίπατρος war von Alexander
 bei seinem Zug gegen Persien zum
 Statthalter von Makedonien und Hü-
 ter von Griechenland eingesetzt. In
 dem hier erwähnten Krieg gegen die
 Spartaner, die das makedonische
 Joch abzuschütteln strebten, schlug
 er dieselben bei Megalopolis (330 v.
 Chr.). — Ἀμύντας. S. c. 11, 9.

11. κατὰ ἔθνη. S. z. I 10, 1. —

στους ξυντάξας. κατέστησε δὲ καὶ λόχους δύο ἐν ἐκάστη ἡλῃ, οὐ πρόσθεν ὄντας λόχους ἱππικούς, καὶ λοχαγούς ἐπέστησε τοὺς κατ' ἀρετὴν προκριθέντας ἐκ τῶν ἐταίρων.

- 17 "Ἀρας δὲ ἐκ Σούσων καὶ διαβὰς τὸν Πασιτίγρην ποταμὸν ἐμβάλλει εἰς τὴν Οὐξίαν γῆν. Οὐξίαν δὲ οἱ μὲν τὰ πεδία οἰκοῦντες τοῦ τε σατράπου τῶν Περσῶν ἤκουον καὶ τότε Ἀλεξάνδρῳ σφᾶς ἐνέδοσαν· οἱ δὲ ὄρειοι καλούμενοι Οὐξιοὶ Πέρσαις τε οὐκ ὑπήκοοι ἦσαν καὶ τότε πέμψαντες παρ' Ἀλέξανδρον οὐκ ἄλλως παρήσειν ἔφασαν τὴν ἐπὶ Πέρσας ἰόντα ξὺν τῇ δυνάμει ἢ λαβεῖν ὅσα καὶ παρὰ τοῦ Περσῶν βασιλέως ἐπὶ τῇ
- 2 παρόδῳ ἐλάμβανον. καὶ τούτους ἀποπέμπει Ἀλέξανδρος, ἥκειν κελεύσας ἐπὶ τὰ στενὰ ὧν κρατοῦντες ἐπὶ σφίσιν ἐδόκουν τὴν πάροδον εἶναι τὴν ἐς Πέρσας, ἵνα καὶ παρ' αὐτοῦ λάβοιεν τὰ τεταγμένα. αὐτὸς δὲ ἀναλαβὼν τοὺς σωματοφύλακας τοὺς βασιλικούς καὶ τοὺς ὑπασπιστάς καὶ τῆς ἄλλης στρατιᾶς ἐς ὀκτανισχιλίους τῆς νυκτὸς ἦει ἄλλην ἢ τὴν φανεράν ἡγήσα-
- 3 μέναν αὐτῷ τῶν Σουσίων. καὶ διελθὼν ὁδὸν τραχεῖαν καὶ δύσπορον ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἐπιπίπτει ταῖς κώμαις τῶν Οὐξίων, καὶ λείαν τε πολλὴν ἔλαβε καὶ αὐτῶν ἐτι ἐν ταῖς εὐναῖς ὄντων πολλοὺς ἀπέκτεινεν· οἱ δὲ ἀπέφυγον εἰς τὰ ὄρη. αὐτὸς δὲ ἦει

λόχους S. Einleit. S. 21. — ὄντας λόχους. Derartige Wiederholungen des Substantivs finden sich öfter bei Arrian. Vgl. I 26, 4. II 24, 6. — ἐπέστησε auch III 5, 6.

Cap. 17.

Alexander unterwirft die Uxier.

1. Πασιτίγρης altpers. der kleine Tigris. So hieß der Eulaeus in seinem unteren Lauf. — Οὐξίων. S. c. 8, 5. — ὑπήκοος mit dem seltneren Dativ; anders c. 8, 3. — παρήσειν durch die im folgenden § erwähnten Gebirgspässe. — τὴν ἐπὶ Πέρσας erg. ὁδόν. — ἢ λαβεῖν. So findet ἡ sich öfter mit Infin. verbunden, wo wir ein Participium oder einen Satz mit ei erwarteten. Vgl. Thuk. V 53, 2 (ἐδόκει) ἐκ τῆς Αἰγίνης βραχυτέραν ἔσεσθαι τὴν βοήθειαν ἢ Σκύλλαιον περιπλεῖν τοῖς Ἀθηναίοις. — ἐλάμβανον. Man beachte die Bedeutung des Imperfects. Zur Sache vgl. Strabo p. 728 παρεπιπίπτει γάρ τις ὄρεινῇ τραχεῖα καὶ ἀπότομος μεταξύ τῶν

Σουσίων καὶ τῆς Περσίδος στενὰ ἔχουσα δυσπάροδα καὶ ἀνθρώπους ληστὰς, οἱ μισθοὺς ἐπράττοντο καὶ αὐτοὺς τοὺς βασιλεῖς κατὰ τὴν ἐκ Σούσων εἰς Πέρσας ἐισβολήν.

2. ἐπὶ τινι εἶναι 'in Jemandes Gewalt sein' (vgl. ἐπὶ τινι γίγνεσθαι). Zur Bedeutung von ἐπὶ (= penes) vgl. Herod. VIII 29 ἐπ' ἡμῖν ἐστι ἀνδραποδίσθαι ὑμέας. — τὰ τεταγμένα, die übliche (= τὰ) Abgabe. — σωματοφύλακας. Weil hier nur die Leibwächter im niederen Sinne gemeint sein können (s. Einl. S. 20), so ist mit Gronov βασιλικούς, das in den Handschr. hinter σωματοφύλακας steht, nach ὑπασπιστάς gesetzt. Die beiden Ausdrücke σωματοφύλακες und ὑπασπισταὶ βασιλικοὶ sind wie es scheint gleichbedeutend.

3. οἱ δὲ, als ob τοὺς μὲν κατέκτεινε vorangegangen wäre. Vgl. I 6, 10 τοὺς μὲν ἐτι ἐν ταῖς εὐναῖς κατέκτεινον, τοὺς δὲ φεύγοντας αἰρούντες.

σπουδῇ ἐπὶ τὰ στενά, ἵνα ἀπαντήσονται οἱ Οὐῆιοι πανδημεὶ ἐδόκουν, ληψόμενοι τὰ τεταγμένα. Κράτερον δὲ ἔτι πρόσθεν 4 ἀπέστειλε τὰ ἄκρα καταληψόμενον ἔνθα ᾤετο βιαζομένους τοὺς Οὐῆιους ἀποχωρήσειν. αὐτὸς δὲ πολλῶ τάχει ἦεν· καὶ φθάνει τε κρατήσας τῶν παρόδων καὶ ξυντεταγμένους τοὺς ἀμφ' αὐτὸν ἔχων ἐξ ὑπερδεξιῶν χωρίων ἐπῆγεν ὥς ἐπὶ τοὺς βαρβάρους. οἱ δέ, τῷ τε τάχει Ἀλεξάνδρου ἐκπλαγέντες καὶ τοῖς χωρίοις, 5 οἷς μάλιστα δὴ ἐπεποίθεσαν, πλεονεκτούμενοι, ἐφυγον οὐδὲ εἰς χεῖρας ἑλθόντες· καὶ οἱ μὲν αὐτῶν ὑπὸ τῶν ἀμφ' Ἀλέξανδρον ἐν τῇ φυγῇ ἀπέθανον, πολλοὶ δὲ καὶ κατὰ τὴν ὁδὸν κρημνισθὴ οὖσαν· οἱ πλεῖστοι δὲ ἐπὶ τὰ ὄρη ἀναφεύγοντες ἐμπίπτουσιν ἐς τοὺς ἀμφὶ Κράτερον καὶ ὑπὸ τούτων ἀπώλοντο. ταῦτα τὰ 6 γέρα παρ' Ἀλεξάνδρου λαβόντες χαλεπῶς εὗροντο δεόμενοι παρ' αὐτοῦ τὴν χώραν τὴν σφῶν ἔχοντες φόρους ὅσα ἔτη Ἀλεξάνδρῳ ἀποφέρειν. Πτολεμαῖος δὲ ὁ Λάγου λέγει τὴν Δαρείου μητέρα δεσθῆναι ὑπὲρ αὐτῶν Ἀλεξάνδρου δοῦναι σφίσι τὴν χώραν οἰκεῖν. ὁ φόρος δὲ ὁ συνταχθεὶς ἦν ἵπποι ἐς ἑτος ἑκατὸν καὶ ὑποζύγια πεντακόσια καὶ πρόβατα τρισμύρια. χρήματα γὰρ οὐκ ἦν Οὐῆιους οὐδὲ γῆ οἷα ἐργάζεσθαι, ἀλλὰ νομεῖς αὐτῶν οἱ πολλοὶ ἦσαν.

Ἐκ δὲ τούτου τὰ μὲν σκευοφόρα καὶ τοὺς Θετταλοὺς ἱππέας 18 καὶ τοὺς ξυμμάχους καὶ τοὺς μισθοφόρους τοὺς ξένους καὶ ὅσοι ἄλλοι τοῦ στρατεύματος βαρύτερον ὀπλισμένοι ἦν Παρμενίωνι ἐκπέμπει, ὥς ἐπὶ Πέρσας ἄγειν κατὰ τὴν ἀμαξιτὸν τὴν ἐς Περσας φέρουσαν. αὐτὸς δὲ τοὺς πεζοὺς τοὺς Μακεδόνας ἀναλα- 2 βῶν καὶ τὴν ἵππον τὴν ἐταιρικὴν καὶ τοὺς προδρόμους ἱππέας καὶ τοὺς Ἀργεῖους καὶ τοὺς τοξότας ἦεν σπουδῇ τὴν διὰ τῶν

4. ἔτι kann, namentlich in Verbindung mit πρόσθεν, auch schon bedeuten. Wie hier IV 4, 7. 22, 8. — ἔνθα, ἐνθάδε, ἐνταῦθα können auch mit Verben der Bewegung verbunden werden. — βιαζομένους hier passivisch wie c. 13, 4. — πολλῶ τάχει eine mir sonst nicht bekannte Verbindung. — ξυντεταγμένους. S. z. c. 16, 3.

5. πλεονεκτούμενοι. S. z. I 21, 2. — εἰς χεῖρας ἑλθόντες wie I 22, 3.

6. ὅσα ἔτη. S. z. I 27, 4. — μητέρα, Sisigambis (Curtius V 3, 12). — ὅλος mit Infin. heisst geeignet zu. Vgl. IV 3, 2 αὐτὸς δὲ ὥς κατεῖδε τοὺς

ἐκρούς τοῦ ποταμοῦ ξηρούς ἐν τῷ τότε ὕδατος καὶ οὐ ξυνεχεῖς τοῖς τελεσθῆναι ἀλλ' οἷους παρασχεῖν πρόδοον τοῖς στρατιώταις διαδοῦναι ἐς τὴν πόλιν.

Cap. 18.

Alexander nimmt die persischen Flüsse und wirft den Ariobarzanes zurück. Sein Einzug in Persepolis.

1. ἀμαξιτὸν. Gemeint ist die grosse nach Persien führende Heerstrasse. — φέρουσαν. S. z. I 7, 9.

ὁρῶν. ὡς δὲ ἐπὶ τὰς πύλας τὰς Περσίδας ἀφίκετο, καταλαμβάνει αὐτοῦ Ἀριοβαρζάνην τὸν Περσῶν σατράπην, πεζοὺς μὲν ἐς τετρακισμυρίους ἔχοντα, ἱππέας δὲ ἐς ἑπτακοσίους, διατεταχικότα τὰς πύλας καὶ αὐτοῦ πρὸς τῷ τείχει ἑστρατοπεδευκότα, ὡς εἶργειν τῆς παρόδου Ἀλέξανδρον.

- 3 Τότε μὲν δὴ αὐτοῦ καταστρατοπεδεύσατο· τῇ δὲ ὑστεραίᾳ ξυντάξας τὴν στρατιὰν ἐπῆγες τῷ τείχει. ὡς δὲ ἄπορόν τε διὰ δυσχωρίαν ἐφαίνετο αἰρεθῆναι καὶ πολλὰς πληγὰς οἱ ἀπὸ αὐτὸν ἐλάμβανον ἐξ ὑπερδεξίου τε χωρίου καὶ ἀπὸ μηχανῶν
- 4 βαλλόμενοι, τότε μὲν ἀποχωρεῖ ἐς τὸ στρατόπεδον· τῶν δὲ αἰχμαλώτων φρασάντων ἄλλην ὁδὸν περιᾶξιν αὐτόν, ὡς εἰσαπαρελθεῖν τῶν πυλῶν, ἐπεὶ τραχείαν τὴν ὁδὸν καὶ στενὴν ἐπύθετο, Κράτερον μὲν αὐτοῦ καταλείπει ἐπὶ στρατοπέδον, τὴν τε αὐτοῦ τάξιν ἔχοντα καὶ τὴν Μελεάγρου καὶ τῶν τοξο-
- 5 τῶν ὁλίγους καὶ τῶν ἱππέων ἐς πεντακοσίους, καὶ προστάττει αὐτῷ, ἐπειδὴν ἐκπεριεληλυθότα αὐτὸν αἰσθῆται καὶ προσάγοντα ἤδη τῷ στρατοπέδῳ τῶν Περσῶν (αἰσθήσεσθαι δὲ οὐ χαλεπῶς, σημαίνει γὰρ αὐτῷ τὰς σάλπιγγας), τότε δὲ προσβαλεῖν τῷ τείχει· αὐτὸς δὲ προὔχῳ νύκτωρ, καὶ διελθὼν ὅσον ἑκατὸν σταδίους ἀναλαμβάνει τοὺς ὑπασπιστάς καὶ τὴν Περδικίου τάξιν καὶ τῶν τοξοτῶν τοὺς κουφοτάτους καὶ τοὺς Ἀργιᾶνας καὶ τῶν ἐταίρων τὴν ἑλὴν τὴν βασιλικὴν καὶ τετραρχίαν πρὸς ταύτῃ μίαν ἱππικὴν, καὶ ξὺν τούτοις ἦει ἐπικάμψας ὡς ἐπὶ τὰς
- 6 πύλας ἴν' οἱ αἰχμαλῶτοι ἦγον. Ἀμύνταν δὲ καὶ Φιλῶταν καὶ Κοῖνον τὴν ἄλλην στρατιὰν ὡς ἐπὶ τὸ πεδίον ἄγειν καὶ τὸν ποταμὸν ὃν ἔχρῃν περᾶσαι λόντι Πέρσας γεφυροῦν ἐκέλευσεν· αὐτὸς δὲ ἦει ὁδὸν χαλεπὴν καὶ τραχείαν καὶ ταύτην δρόμῳ

2. τὰς Περσίδας, von anderen auch die susischen Tore oder Pässe genannt 'insofern sie den Weg nach Susa beherrschten'. Sie liegen in den Gebirgen, welche die Landschaft Persis von dem Gebiet der Uxier trennten. — Ἀριοβαρζάνην, den Satrapen der Provinz Persis. — αὐτοῦ πρὸς. S. z. I 27, 6.

3. ἄπορόν τε — αἰρεθῆναι, der active Infinitiv wäre üblicher. — ἀποχωρεῖ nach Curtius V 8, 23 und Diod. 17, 68 unter grossen Verlusten.

4. αὐτοῦ — ἐπὶ wie αὐτοῦ πρὸς (§ 2). — ἐπὶ στρατοπέδον wie ἀπὸ

στρατοπέδον stehen oft ohne Artikel, wie öfter bei localen Begriffen (πόλις, ἄγρος u. a.) vorzugsweise in Verbindung mit Praepositionen der Artikel fehlt.

5. διελθὼν. Den ganzen Vorgang erzählen weit ausführlicher Curtius V 4, 14. Diodor 17, 71. Plut. Alex. 37. — ὅσον bei Zahlen heisst ungefähr. Vgl. I 4, 4. — τετραρχία, sie bestand aus 2 llen.

6. ποταμόν, hier wie § 10 ist wol der Araxes gemeint. Vgl. Strabo p. 729 ποταμούς δὲ διέβη (Ἀλέξανδρος) πλείους τοὺς διαρρέοντας τῇ χώρᾳ — πρὸς αὐτῇ δὲ τῇ Περσικῇ

τὸ πολὺ ἦγε. τὴν μὲν δὴ πρώτην φυλακὴν τῶν βαρβάρων πρὶν φάους ἐπιπεσῶν διέφυγε καὶ τῶν δευτέρων τοὺς πολλοὺς· τῆς τρίτης δὲ οἱ πλείους διέφυγον, καὶ οὐδὲ οὗτοι εἰς τὸ στρατόπεδον τὸ Ἀριοβαρζάνου ἔφυγον, ἀλλ' αὐτόθεν ὡς εἶχον ἐς τὰ ὄρη πεφοβημένοι, ὥστε ἔλαθεν ὑπὸ τὴν ἑω ἐπιπεσῶν τῷ στρατοπέδῳ τῶν πολεμίων. καὶ ἅμα μὲν προσέβαλλε τῇ τάφρῳ, ἅμα δὲ καὶ αἱ σάλπιγγες ἐσήμαινον τοῖς ἀμφὶ Κράτερον, καὶ Κράτερος προσῆγε τῷ προτειχίσματι. οἱ πολέμιοι δὲ 8 πάντοθεν ἀμφίβολοι γιννόμενοι οὐδὲ ἐς χεῖρας ἔλθόντες ἔφυγον, ἀλλὰ πανταχόθεν γὰρ εἰργοντο, τῇ μὲν Ἀλέξανδρου ἐπικειμένου, ἄλλη δὲ τῶν ἀμφὶ Κράτερον παραθεόντων, ὥστε ἠκανκασθήσαν οἱ πολλοὶ αὐτῶν ἐς τὰ τεῖχη ἀποστρέφαντες φεύγειν· εἶχετο δὲ καὶ τὰ τεῖχη πρὸς τῶν Μακεδόνων ἥδη. Ἀλέξανδρος γὰρ τοῦτο αὐτὸ ὅπερ ξυνέβη ὑποτοπήσας Πτολε- 9 μαῖον ἀπολελοῖπει αὐτοῦ, ἔχοντα τῶν πεζῶν ἐς τρισχιλίους, ὥστε οἱ μὲν πλείστοι τῶν βαρβάρων ἐν χειρὶ πρὸς τῶν Μακεδόνων κατεκόπησαν· οἱ δὲ καὶ ἐν τῇ φυγῇ, φοβερά γενομένη, κατὰ τῶν κρημνῶν ῥίψαντες ἀπώλοντο· αὐτὸς δὲ ὁ Ἀριοβαρζάνης ξὺν ὀλίγοις ἰππεῦσιν ἐς τὰ ὄρη ἀπέφυγεν.

Ἀλέξανδρος δὲ σπουδῇ αὐτίς ἦγεν ὡς ἐπὶ τὸν ποταμόν, 10 καὶ καταλαμβάνει ἥδη πεποιημένην ἐπ' αὐτοῦ γέφυραν, καὶ διαβαίνει ξὺν τῇ στρατιᾷ εὐπετῶς. ἐντεῦθεν δὲ αὐτίς σπουδῇ ἤλυνεν ἐς Πέρσας, ὥστε ἔφθη ἀφικέσθαι πρὶν τὰ χρήματα διαρπάσασθαι τοὺς φύλακας. ἔλαβε δὲ καὶ τὰ ἐν Πασαργάδαις χρήματα ἐν τοῖς Κύρου τοῦ πρώτου θησαυροῖς. σατράπην μὲν 11

λεὶ τὸν Ἀράξην διέβη. — πρὶν φάους. πρὶν als praepos. (= πρό) ist in der attischen Prosa nicht gebräuchlich, bei späteren Schriftstellern nicht selten.

7. αὐτόθεν ὡς εἶχον. S. z. II 6, 7.

8. ἀμφίβολοι γινόμενοι wie c. 15, 1. S. z. II 23, 3. — ἀλλὰ — γὰρ. S. z. c. 15, 3. — τῇ μὲν — ἄλλη δέ. S. z. II 8, 2.

9. αὐτοῦ, bei der Mauer. — ἐν χειρὶ wie II 7, 2. — ῥίψαντες. S. z. II, 4, 7. — ἀπέφυγεν. Vergl. dagegen Curtius V 4, 33 *Ariobarzanes per mediam aciem Macedonum cum multo suorum atque hostium sanguine erupit Persepolim urbem occupare festinans; sed a custodibus urbis exclusus renovato proelio cecidit.*

10. ἐς Πέρσας, Persepolis ist gemeint. Auch im Lateinischen kann der Name eines Volkes für den des Landes oder seiner Hauptstadt gesetzt werden. — Πασαργάδαι 'Perserlager' war die ältere, von Kyros gegründete Perserhauptstadt, im Nordosten von Persopolis gelegen. Hier befand sich inmitten einer Säulenhalle das Grabmal des älteren Kyros, eine Stufenpyramide von weissen Marmorblöcken. In dem heutigen Dorfe Murghab glaubt man die Stelle wiedergefunden zu haben, wo es gestanden hat. Auch von Persepolis sind noch höchst bedeutende Ruinen vorhanden. — χρήματα — θησαυροῖς. Diodor 17, 71 und Curtius V 6, 9 geben den königlichen Schatz zu 120,000 Tal. in Gold und Silber

- δὴ Περσῶν κατέστησε Φρασαόρτην τὸν Ῥεομίθρου παῖδα· τὰ βασιλεία δὲ τὰ Περσικὰ ἐνέπηρσε, Παρμενίωνος σῶζειν συμβουλευόντος, τὰ τε ἄλλα καὶ ὅτι οὐ καλὸν αὐτοῦ κτήματα ἤδη ἀπολλύναι καὶ ὅτι οὐχ ὡσαύτως προσέξουσιν αὐτῷ οἱ κατὰ τὴν Ἀσίαν ἄνθρωποι, ὥς οὐδὲ αὐτῷ ἐγνωκότε κατέχειν
- 12 τῆς Ἀσίας τὴν ἀρχήν, ἀλλ' ἐπελθεῖν μόνον νικῶντα. ὁ δὲ τιμωρήσασθαι ἐθέλειν Πέρσας ἐφασκεν ἀνδ' ὧν ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα ἐλάσαντες τὰς τε Ἀθήνας κατέσκαψαν καὶ τὰ ἱερὰ ἐνέπηρσαν, καὶ ὅσα ἄλλα κακὰ τοὺς Ἕλληνας εἰργάσαντο, ὑπὲρ τούτων δίκας λαβεῖν. ἀλλ' οὐδ' ἐμοὶ δοκεῖ σὺν νῷ δρᾶσαι τοῦτό γε Ἀλέξανδρος οὐδὲ εἶναι τις αὕτη Περσῶν τῶν πάλαι τιμωρία.
- 19 Ταῦτα δὲ διαπραξάμενος προὔχωρει ἐπὶ Μηδίας· ἐκεῖ γὰρ ἐπυνθάνετο εἶναι Δαρεῖον. γνώμην δὲ πεποίητο Δαρεῖος, εἰ μὲν ἐπὶ Σούσων καὶ Βαβυλῶνος μένοι Ἀλέξανδρος, αὐτοῦ προσμένειν καὶ αὐτὸς ἐν Μήδοις, εἰ δὴ τι νεωτερισθεῖη τῶν ἀμφ' Ἀλέξανδρον· εἰ δὲ ἐλαύνει ἐπ' αὐτόν, αὐτὸς δὲ ἄνω ἵεναι τὴν ἐπὶ Παρθυαίους τε καὶ Ὀρκανίαν, ἔστε ἐπὶ Βάκτρα τὴν τε χώραν φθείρων πᾶσαν καὶ ἄπορον ποιῶν Ἀλεξάνδρῳ
- 2 τὴν πρόσω ὁδόν. τὰς μὲν δὴ γυναικας καὶ τὴν ἄλλην τὴν ἐτι ἀμφ' αὐτὸν κατασκευὴν καὶ τὰς ἀρμαμάξας ἐπὶ τὰς Κασπίας

an. Alexanders eigene Briefe (Plut. Alex. 37) berichten, dass 10,000 Maultiere und 5000 Kameele zur Fortschaffung der Schätze erforderlich gewesen seien. Mögen diese Angaben auch immerhin übertrieben sein, so war die Beute doch jedenfalls eine ungeheure, da diese Schätze ja während mehrerer Jahrhunderte hier angesammelt waren.

11. τὰ τε ἄλλα καὶ ὅτι. S. z. I 18, 6. — αὐτοῦ κτήματα ἤδη 'bereits sein Bssitzum Gewordenes'. — ἐπελθεῖν. S. z. II 7, 9.

12. οὐδ' ἐμοί, ebenso wenig wie dem Parmenio. Uebrigens bereute Alexander später seine Handlungsweise (VI 30, 1. Plut. Alex. 38), die er damals als einen Act gerechter Rache zu beschönigen suchte. Die von den Makedonern in Persepolis verübten Gräueltaten schildern in der Hauptsache übereinstimmend Diodor 17, 70 u. Curtius V 6, 3—7. Arrian erwähnt nichts davon.

Cap. 19.

Alexanders Zug nach Medien (Ekbatana) und Parthien. Eitle Pläne des flüchtigen Dareus.

1. γνώμην πεποίητο. S. z. I 1, 7. — νεωτερισθεῖη. Dareus wartete darauf, dass ein Umschlag in den Verhältnissen Alexanders eintrete. — τῶν ist Neutrum. — αὐτὸς δέ. Ist dassogenannte *δέ in apodosis*, welches den logischen Nachsatz zu einem dem Vordersatz beigeordneten Satze gestattet, der aber durch das gegensätzliche *δέ* einen besonderen Nachdruck erhält. Wie hier in einem Satze nach εἰ c. 21, 5, nach ἐπεὶ c. 24, 3.

2. ἀρμαμάξα ein bedeckter Reisewagen mit zeltartigem Aufsatz (besonders für Frauen), *μαξα* ist meist ein Lastwagen, *αρμα* ein Streitwagen. — Κασπίας πόλεις. Die kaspischen Pforten (heute Sirdarikhär genannt) liegen am Südbahng des Gebirgszugs Elburs, über

καλουμένας πύλας πέμπει· αὐτὸς δὲ ξὺν τῇ δυνάμει ἦτις ἐκ τῶν παρόντων ξυνείλεκτο αὐτῷ προσέμενεν ἐν Ἐκβατάνοις. ταῦτα ἀκούων Ἀλέξανδρος προῦχώρει ἐπὶ Μηδίας. καὶ Παρατάκας μὲν ἐς τὴν χώραν αὐτῶν ἐμβαλὼν κατεστρέψατο καὶ σατραπείναι ἐταξεν αὐτῶν Ὁξάδρην τὸν Ἀβουλίτου τοῦ [πρότερον] Σούσιων σατραπόου παῖδα. αὐτὸς δὲ ὡς ἡγγέλθη 3 κατὰ τὴν ὁδὸν ὅτι ἐγνωκὼς εἴη Δαρεῖος ἀπαντᾶν τε αὐτῷ ὡς ἐς μάχην καὶ αὐτῷ διακινδυνεύειν (Σκύθας τε γὰρ αὐτῷ ἦκειν καὶ Καδουσίους συμμάχους) τὰ μὲν ὑποζύγια καὶ τοὺς τούτων φύλακας καὶ τὴν ἄλλην κατασκευὴν ἐπεσθαι ἐκέλευσε· τὴν στρατιὰν δὲ τὴν ἄλλην ἀναλαβὼν ἤγεν ἐσταλμένους ὡς ἐς μάχην. καὶ ἀφικνεῖται δωδεκάτῃ ἡμέρᾳ ἐς Μηδίαν. ἐνθα 4 ἔμαθεν οὐκ οὔσαν ἀξιόμαχον δύναμιν Δαρείῳ οὐδὲ Καδουσίους ἢ Σκύθας αὐτῷ συμμάχους ἦκοντας, ἀλλ' ὅτι φεύγειν ἐγνωκὼς εἴη Δαρεῖος· ὁ δὲ ἔτι μᾶλλον ἤγε σπουδῇ. ὡς δὲ ἀπέχεν Ἐκβατάνων ὅσον τριῶν ἡμερῶν ὁδόν, ἐνταῦθα ἀπήντα αὐτῷ Βιστάνης ὁ Ὠχου παῖς, τοῦ πρὸ Δαρείου βασιλεύσαντος Περσῶν· καὶ οὗτος ἀπήγγειλεν ὅτι Δαρεῖος ἐς πέμπτην ἡμέραν 5 εἴη πεφευγὼς, ἔχων τὰ τε χρήματα ἐκ Μήδων ἐς ἑπτακισχίλια τάλαντα καὶ στρατιὰν ἱππέας μὲν ἐς τρισχιλίους, πεζοὺς δὲ ἐς ἑξακισχιλίους.

Ἐλθὼν δὲ ἐς Ἐκβάτανα Ἀλέξανδρος τοὺς μὲν Θετταλοὺς ἱππέας καὶ τοὺς ἄλλους ξυμμάχους ἀποπέμπει ὀπίσω ἐπὶ θάλασσαν, τὸν τε μισθὸν ἀποδοὺς αὐτοῖς ἐντελῇ τὸν ξυντεταγμένον καὶ δισχιλία παρ' αὐτοῦ τάλαντα ἐπιδοὺς· ὅστις δὲ ἰδίᾳ 6

welchen die Strasse von Ekbatana nach Baktra führte. — ἐκ τῶν παρόντων. S. z. I 19, 10. — Ἐκβάτανα, heute Hamadan am Berge Orontes (j. Elvend). Es war die uralte Hauptstadt der medischen Könige und die Sommerresidenz der persischen, von deren Pracht die alten Schriftsteller fabelhafte Schilderungen machen. Namentlich war die prachtvolle Königsburg mit ihrer siebenfachen Ringmauer berühmt, die Herodot I 98 ff. beschreibt. — Παρατάκας. Sie bewohnten das Gebirgsland, welches die Landschaft Persis von Medien scheidet. — πρότερον ist wol zu streichen, denn Abulites war auch damals noch Satrap (c. 16, 9); erst später wurde er hingerichtet (VII 4, 1).

3. Καδουσίους. S. z. c. 8, 4. — ἐσταλμένους auf στρατιὰν bezogen. S. z. I 13, 2.

4. ἔμαθεν — οὔσαν. μανθάνειν zuerst mit acc. c. partic. construiert, alsdann mit ὅτι. — ὁ δὲ. S. z. I 16, 6.

5. ἐς von diesem Tage an gezählt bis zum fünften (rückwärts) gezählt. 'Wir, vom entgegengesetzten Standpunct aus bestimmend, sagen seit'. — Ἐκβάτανα. Vgl. dagegen V 27, 6. — ἀποδοὺς — ἐπιδοὺς. Man beachte die verschiedene Bedeutung beider Participien. Ueber ἀποδοὺς s. z. I 17, 1. ἐπιδοὺς erklärt sich durch den Zusatz παρ' αὐτοῦ. Vgl. VII 12, 2 ἐπέδωκε δὲ καὶ τάλαντον ἐκάστῳ ὑπὲρ τὴν μισθοφορὰν.

6. ἰδίᾳ opp. δημοσίᾳ wie I 5, 2.

βούλοιο ετι μισθοφορεῖν παρ' αὐτῷ, ἀπογραφεσθαι ἐκέλευσε· καὶ ἐγένοντο οἱ ἀπογραφάμενοι οὐκ ὀλίγοι. Ἐπόικλλον δὲ τὸν Πολυειδοῦς ἔταξε καταγαγεῖν αὐτοὺς ὡς ἐπὶ θάλασσαν, ἱππέας ἄλλους ἔχοντα ἐς φυλακὴν αὐτῶν· οἱ γὰρ Θεσσαλοὶ τοὺς ἵππους αὐτοῦ ἀπέδοντο. ἐπέστειλε δὲ καὶ Μένητι, ἐπειδὴν ἀφίκωνται ἐπὶ θάλασσαν, καὶ ἐπιμεληθῆναι ὅπως ἐπὶ τριηρῶν
 7 κομισθῇσονται ἐς Εὐβοίαν. Παρμενίωνα δὲ προσέταξε τὰ χρήματα τὰ ἐκ Περσῶν κομιζόμενα εἰς τὴν ἄκραν τὴν ἐν Ἐκβα-
 τάνοις καταθέσθαι καὶ Ἀρπάλῳ παραδοῦναι· Ἀρπαλον γὰρ ἐπὶ τῶν χρημάτων ἀπέλιπε καὶ φυλακὴν τῶν χρημάτων Μακε-
 δόνας ἐς ἑκαμυχιλίους καὶ ἱππέας καὶ ψιλοὺς ὀλίγους· αὐτὸν δὲ Παρμενίωνα τοὺς ξένους ἀναλαβόντα καὶ τοὺς Θοῤῃκας καὶ
 8 οἱ ἄλλοι ἱππεῖς ἔξω τῆς ἵππου τῆς ἐταιρικῆς παρὰ τὴν χώραν
 τὴν Καδουσίαν ἐλαύνειν ἐς Τρκανίαν. Κλείτῳ δὲ τῷ τῆς βασι-
 λικῆς ἱλῆς ἡγεμόνι ἐπέστειλεν, ἐπειδὴν ἐκ Σούσων εἰς Ἐκβά-
 τανα ἀφίκηται, καταλέλειπτο γὰρ ἐν Σούσοις ἀρρωστών, ἀνα-
 λαβόντα τοὺς Μακεδόνας τοὺς ἐπὶ τῶν χρημάτων τότε
 ὑπολειφθέντας, ἵνα τὴν ἐπὶ Παρθυαίους, ἵνα καὶ αὐτὸς ἦξειν
 ἔμελλεν.

- 20 Αὐτὸς δὲ ἀναλαβὼν τὴν τε ἵππον τῶν ἐταίρων καὶ τοὺς
 προδρόμους καὶ τοὺς μισθοφόρους ἱππέας, ὧν Ἐρίγνιος ἡγεῖτο,
 καὶ τὴν φάλαγγα Μακεδονικὴν ἔξω τῶν ἐπὶ τοῖς χρήμασι ταχ-
 θέντων καὶ τοὺς τοξότας καὶ τοὺς Ἀργαῖους ἤλαυνεν ὡς ἐπὶ
 Λαρεῖον, καὶ αὐτῷ κατὰ τὴν ὁδὸν σπουδῇ γιγνομένην τῶν τε
 στρατιωτῶν πολλοὶ κάμνοντες ὑπελείποντο καὶ ἵπποι ἀπέθνη-
 2 σκον· ἀλλὰ καὶ ὡς ἦγε, καὶ ἀφικνεῖται ἐς Πάγας ἐνδεκάτῃ ἡμέρᾳ.
 διέχει δὲ ὁ χώρος οὗτος ἀπὸ τῶν Κασπίων πυλῶν ὁδὸν ἡμέρας

— ἀπογραφάμενοι. ἀπογραφεσθαι
 'sich in die Listen eintragen lassen'
 ist der eigentliche Ausdruck. Vgl.
 Xen. Hellen. II 4, 8 ἐκέλευον ἀπο-
 γράφεσθαι πάντας, τὸν δ' ἀπογρα-
 ψάμενον αἰεὶ διὰ τῆς πυλίδος ἐξι-
 ναι. — ἀπέδοντο. ἀπεδόμην wie
 ἀποδώσομαι gehört zu πιπράσκω. —
 Μένητι. S. z. 16, 10.

7. αὐτὸν δὲ erg. προσέταξε. —
 ἔξω. Auch bei Herodot hat ἔξω einige
 Male die Bedeutung *prae*ter.

Cap. 20.

Alexander zieht über Rhagae
 durch die kaspischen Pforten.

1. ἐπὶ τοῖς χρήμασι. S. z. I 23, 6.

2. Πάγας. Diese schon im Vendi-
 dad und Buch Tobiae 3, 7 genannte
 grösste aller medischen Städte lag
 eine Meile südöstlich von Teheran
 (j. Ruinen von Rai). In der Periode
 des Islam Lieblingssitz Harun al Ra-
 schids, ward sie im 13. Jahrb. wie
 Ekbatana durch die Mongolen zer-
 stört. — διέχει. Strabo p. 514 εἰσι

μῆς ἐλαύνοντι ὡς Ἀλέξανδρος ἦγε. Δαρεῖος δὲ ἐφθάκει ἤδη παρεληλυθὸς εἰς τῶν πυλῶν τῶν Κασπίων. τῶν δὲ ξυμφερόντων Δαρείῳ πολλοὶ μὲν ἀπολιπόντες αὐτὸν ἐν τῇ φυγῇ ἐπὶ τὰ αὐτῶν ἕκαστοι ἀπεχώρουν, οὐκ ὀλίγοι δὲ καὶ Ἀλέξανδρον σφᾶς ἐνεδίδοσαν. Ἀλέξανδρος δὲ ὡς ἀπὲννα κατὰ πόδας 3 αἰρήσεν Δαρεῖον, μείνας αὐτοῦ πέντε ἡμέρας καὶ ἀναπαύσας τὸν στρατὸν Μηδίας μὲν σατράπην ἀπέδειξεν Ὁξοδάτην, Πέρσῃ ἄνδρα, ὃς ἐτύγγανε πρὸς Δαρείου ξυνελημμένος καὶ ἐν Σούσοις εἰργόμενος· τοῦτο αὐτῷ ἐς πίστιν ἦν πρὸς Ἀλέξανδρον αὐτὸς δὲ ὡς ἐπὶ Παρθυαίους ἦγε. καὶ τῇ πρώτῃ μὲν 4 πρὸς ταῖς Κασπίαις πύλαις ἐστρατοπέδευσε· τῇ δευτέρῃ δὲ εἰς τὴν παρῆλθε τῶν πυλῶν ἔστε οἰκούμενα ἦν. ἐπισιτισόμενος δὲ αὐτόθεν, ὅτι ἔρημον τὴν πρόσω χώραν ἤκουεν, ἐς προνομὴν ἐκπέμπει Κοῖνον ξὺν ἱππεῦσί τε καὶ τῶν πεζῶν ὀλίγοις.

Καὶ ἐν τούτῳ ἀφικνεῖται παρ' αὐτὸν ἀπὸ τοῦ Δαρείου 21 στρατοπέδου Βαγιστάνης, Βαβυλωνίος ἀνὴρ τῶν γνωρίμων καὶ ξὺν τούτῳ Ἀντίβηλος τῶν Μαζαίου παίδων. οὗτοι ἀπήγγειλαν ὅτι Ναβαρζάνης τε, χιλιάρχης τῶν ξὺν Δαρείῳ φευγόντων ἱππέων, καὶ Βῆσσος ὁ Βακτριῶν σατράπης καὶ Βαρσαέντης ὁ Ἀραχωτῶν καὶ Δραγγῶν σατράπης ξυνεληφότες εἶεν Δαρεῖον. ταῦτα ἀκούσας Ἀλέξανδρος ἔτι μᾶλλον ἦγε σπουδῇ, τοὺς ἐταί- 2

δ' ἀπὸ Κασπίων πυλῶν εἰς Πάγας στάδιοι πεντακόσιοι. — ἐλαύνοντι S. z. I 2, 2. — ὡς so schnell wie. Vgl. § 1 κατὰ τὴν ὁδὸν σπουδῇ γινόμενῃ.

3. κατὰ πόδας vestigiis eum secutus, d. h. in unausgesetzter Verfolgung. — εἰργόμενος ist als Partic. Imperfecti mit Bezug auf die Zeit gesagt, als Alexander Susa einnahm. — ἐς πίστιν 'zur Begründung des Vertrauens'. Vgl. IV 22, 8 καὶ τοῦτο ἦν αὐτῷ τὸ πιστὸν πρὸς Ἀλέξανδρον. — ἔστε ist als Coniunction in localer Bedeutung (= so weit als) sehr selten; häufiger in temporaler. Vgl. II 11, 6 ἔστε μὲν φάος ἦν. — ἐς προνομὴν. Vgl. I 19, 9.

Cap. 21.

Alexander setzt auf die Nachricht, dass Dareus vom Bessos festgenommen sei, die Verfolgung fort. Tod des Dareus.

1. Ἀντίβηλος. VII 6, 4 heisst ein Sohn des Mazaeus Ἀρτιβόλης. — τῶν παίδων genet. partitivus. — χιλιάρχης. Bei persönlichen Bezeichnungen von Aemtern (namentlich von militärischen Würden) kann der Artikel auch fehlen. Vorzugsweise führte den Namen χιλιάρχης der Anführer der Leibwache des Königs, die 1000 Mann stark war. Derselbe war zugleich der erste Minister oder Grossvezier. Vgl. Nep. Con. c. 3 Cono a Pharnabazo ad regem missus posteaquam venit, primum e more Persarum ad chiliarchum, qui secundum gradum imperii tenebat, Tithraustem accessit seque ostendit cum rege colloqui velle. — Δραγγῶν.

- ρους μόνους ἔχων ἄμφ' αὐτὸν καὶ τοὺς προδρομούς· ἱππέας καὶ τῶν πεζῶν τοὺς εὐρωστοτάτους τε καὶ κουφοτάτους ἐπι-
λεξάμενος, οὐδὲ τοὺς ἄμφι Κοῖνον προσμείνας ἐκ τῆς προνομῆς
ἐπανελθεῖν. τοῖς δὲ ὑπολειπομένοις ἐπιστήσας Κράτερον προσ-
3 τάττει ἔπαισθαι μὴ μακρὰς ὁδοὺς ἔχοντα. οἱ δὲ ἄμφ' αὐτὸν
τὰ ὄπλα εἶχον μόνον καὶ δύο ἡμερῶν σιτία. ἑλθὼν δὲ τὴν τε
νύκτα ὅλην καὶ τῆς ἐπιούσης ἡμέρας μέχρι μεσημβρίας ὀλίγον
χρόνον ἀναπαύσας τὸν στρατὸν αὐτίς ἦεν ὅλην τὴν νύκτα,
καὶ ἅμα ἡμέρᾳ ὑποφαινούσῃ παρῆν εἰς τὸ στρατόπεδον, ὅθεν
4 ἀφωρμήκει ὀπίσω Βαγιστάνης. καὶ τοὺς μὲν πολεμίους οὐ
κατέλαβε, Δαρεῖον δὲ πέρι ἐπύθετο αὐτὸν μὲν συνειλημμένον
ἄρῃσθαι ἐφ' ἀρμαμάξης, Βῆσσω δὲ ἀντὶ Δαρεῖου γενέσθαι
τὸ κράτος καὶ ἡγεμόνα ὠνομάσθαι Βῆσσον πρὸς τε τῶν Βα-
κτρίων ἱππέων καὶ τῶν ἄλλων ὅσοι βάρβαροι ξυνέφευγον
Δαρεῖω, πλὴν Ἀρταβάξου καὶ τῶν Ἀρταβάξου παίδων καὶ τῶν
Ἑλλήνων τῶν μισθοφόρων· τούτους δὲ πιστοὺς εἶναι Δαρεῖω,
καὶ εἰργεῖν μὲν τὰ γιγνόμενα οὐ δυνατόν εἶναι, ἐκτραπέντας
δὲ ἔξω τῆς λεωφόρου ὁδοῦ ὡς ἐπὶ τὰ ὄρη ἵεναι κατὰ σφᾶς,
5 οὐ μετέχοντας τοῖς ἄμφι Βῆσσον τοῦ ἔργου. γνώμην δὲ πε-
ποιῆσθαι τοὺς ξυλλαβόντας Δαρεῖον, εἰ μὲν διώκοντα σφᾶς
Ἀλέξανδρον πυνθάνοιντο, παραδοῦναι Δαρεῖον Ἀλέξανδρῳ καὶ
σφίσι τι ἀγαθὸν εὐρίσκεσθαι· εἰ δὲ τὸ ἔμπαλιν ἐπανεληλυ-
θότα μάθοιεν, τοὺς δὲ στρατιάν τε ξυλλέγειν ὅσῃ πλείστην
δύναιτο καὶ διασώζειν εἰς τὸ κοινὸν τὴν ἀρχήν. Βῆσσον δὲ
ἐν τῷ παρόντι ἐξηγεῖσθαι κατ' οἰκειότητά τε τὴν Δαρεῖου καὶ
ὅτι ἐν τῇ αὐτοῦ σατραπείᾳ τὸ ἔργον ἐρίγνετο.

Sie wohnten westlich von Arachosien (s. z. c. 8, 4) in Drangiana.

2. ἐπιλεξάμενος steht in gleicher Bedeutung c. 10, 3.

3. δύο hier indeclinabel. — ὑποφαινούσῃ. Zum Ausdruck vgl. I 23, 5. III 6, 1. — παρῆν εἰς. Eine häufige Brachylogie. Vgl. Herod. V 108 Ἰᾶνες δὲ παρῆσαν εἰς τὴν Κύρον. Die Bewegung geht der Ruhe voraus.

4. πέρι. Arrian hat diese Anastrophe nur hier, wie sie auch in der attischen Sprache selten ist. — συνειλημμένον. Vgl. Curtius V 12, 20 ne tamen honos regi non haberetur, aurcis compedibus Dareum vinciunt — et ne forte cultu regio posset agnoscī, sordidīs pellibus vehiculum

intexerant; ignoti iumenta agabant, ne percontantibus in agmine monstrari posset: custodes procul sequebantur. Auch Justin XI 15 spricht von goldenen Ketten. — κατὰ σφᾶς 'für sich'.

5. γνώμην πεποιῆσθαι. S. z. c. 19, 1. — εὐρίσκεσθαι. S. z. II 15, 3. — τὸ ἔμπαλιν. S. z. I 2, 4. — τοὺς δέ. S. z. c. 19, 1 (αὐτὸς δέ). — ὅσῃ πλείστην. ὅσος den Superlativ verstärkend wie I 24, 2. — ἐς τὸ κοινόν 'zu gemeinschaftlichem Besitz'. — ἐν τῷ παρόντι steht in gleicher Bedeutung I 13, 3. — ἐξηγεῖσθαι hängt von ἐπύθετο (§ 4) ab. — κατ' οἰκειότητα. Auch c. 30, 4 heisst Bessos οἰκεῖος Δαρεῖου. Worauf sich diese Verwandtschaft gründete, ist unbe-

Ταῦτα ἀκούσαντι Ἀλέξανδρον ἀνὰ κράτος διωκτέα ἐφαί- 6
νετο. καὶ ἤδη μὲν ἐξέκαμνον οἱ τε ἄνδρες καὶ οἱ ἵπποι ὑπὸ
τῇ ταλαιπωρίᾳ τῇ ξυνεχεῖ· ἀλλὰ καὶ ὥς ἤγε, καὶ διελθὼν ὁδὸν
πολλὴν τῆς τε νυκτὸς καὶ τῆς ἐπὶ ταύτῃ ἡμέρας ἔστε ἐπὶ
μεσημβρίᾳ ἀφικνεῖται ἐς τινα κώμην, ἵνα τῇ προτεραίᾳ ἐστρα- 7
τοπεδεύκουν οἱ Λαρεῖον ἄγοντες. ἐνταῦθα ἀκούσας ὅτι νυ-
κτὸς ποιεῖσθαι τὴν πορείαν ἐγνωσμένον εἶη τοῖς βαρβάροις,
ἤλεγχε τοὺς προσχώρους εἰ δὴ τινα εἶδεῖεν ἐπιτομωτέραν ὁδὸν
ἐπὶ τοὺς φεύγοντας. οἱ δὲ εἰδέναι μὲν ἔφασαν, ἐρήμην δὲ
εἶναι τὴν ὁδὸν δι' ἀνυδρίαν. ὁ δὲ ταύτην ἄγειν ἐκέλευσε·
καὶ γινούς ὅτι οὐχ ἔψονται οἱ πεζοὶ αὐτῷ σπουδῇ ἐλαύνοντι
τῶν μὲν ἱππέων ἐς πεντακοσίους κατεβίβασεν ἀπὸ τῶν ἵππων·
τοὺς ἡγεμόνας δὲ τῶν πεζῶν καὶ τῶν ἄλλων ἐπιλεξάμενος 8
τοὺς κρατιστεύοντας ἐπιβῆναι τῶν ἵππων ἐκέλευσεν οὕτως
ὅπως οἱ πεζοὶ ὠπλισμένοι ἦσαν. Νικάνορα δὲ τὸν τῶν ὑπα-
σπιστῶν ἡγεμόνα καὶ Ἀτταλον τὸν τῶν Ἀργιάνων κατὰ τὴν
ὁδὸν ἦντινα οἱ ἀμφὶ Βῆσσον προύκεχωρήκουν τοὺς ὑπολει-
φθέντας ἄγειν ἐκέλευσε, καὶ τούτους ὥς κουφότατα ἐσταλμέ-
νους, τοὺς δὲ ἄλλους πεζοὺς ἐν τάξει ἐπεσθαι. αὐτὸς δὲ ἀμφὶ 9
δείλῃν ἄγειν ἀρξάμενος δρόμῳ ἤγειτο· διελθὼν δὲ τῆς νυκτὸς
σταδίους ἐς τετρακοσίους ὑπὸ τὴν ἔω ἐπιτυγχάνει τοῖς βαρ-
βάροις ἀτάκτως ἰοῦσι καὶ ἀνόπλοις, ὥστε ὀλίγοι μὲν τινες
αὐτῶν ὥς ἀμυνόμενοι ὤρμησαν, οἱ δὲ πολλοὶ εὐθύς ὥς Ἀλέ-
ξανδρον αὐτὸν κατείδον οὐδὲ ἐς χεῖρας ἐλθόντες ἔφευγον· καὶ
οἱ τραπέντες ἐς ἀλκὴν ὀλίγων πεσόντων καὶ οὗτοι ἔφυγον.
Βῆσσος δὲ καὶ οἱ ξύν αὐτῷ τέως μὲν ἐφ' ἀρμαμάξης Λαρεῖον 10
μετὰ σφῶν ἐκόμιζον· ὥς δὲ ὁμοῦ ἤδη ἦν Ἀλέξανδρος, Λαρεῖον
μὲν Ναβαρζάνης καὶ Βαρσαέντης κατατρώσαντες αὐτοῦ ἀπέ-

kannt. Vielleicht gehörte er zum Achaemenidenstamm.

6. ἀνὰ κράτος. S. z. c. 15, 5. — διωκτέα. S. z. I 1, 8. — ὑπὸ τῇ ταλ. Zu ὑπό vgl. VI 11, 2 ἐν δὲ τῇ κομιδῇ πορὰ αἵματος πολλοῦ γίνεταί, ὥστε λειποψυχεῖν αὐτοῖς Ἀλέξανδρον καὶ οὕτως σχεθῆναι αὐτῷ τὸ αἷμα ὑπὸ τῇ λειποψυχίᾳ. Die Bedeutung entwickelt sich leicht aus der ursprünglich localen.

7. οὐχ ἔψονται· nicht würden folgen können? — κατεβίβασεν. Gegensatz ἐπιβίβασιν τῶν ἵππων. Vgl. IV 23, 2 τῶν πεζῶν τῶν Μακεδόνων

ἐς ὀκτασίους ἐπιβίβασας τῶν ἵππων. — οὕτως näml. ὠπλισμένοι.

9. ἀμφὶ δείλῃν. Man unterscheidet δείλῃν πρῶτα und ὀψία (S. z. Herod. VIII 6). Hier ist, wie aus dem Folgenden (τῆς νυκτὸς) hervor- geht, die letztere gemeint. — δρόμῳ ἤγειτο. Nach Plut. Alex. 42 soll Alexander auf der elfstägigen Verfolgung 3300 Stadien (über 80 deutsche Meilen) zurückgelegt haben. Derselbe berichtet (c. 43), dass ihm zuletzt nur noch 60 der Seinigen hätten folgen können. — ἐς ἀλκὴν. Ueber die Wendung s. z. I 8, 8.

10. τέως μὲν. S. z. II 6, 3. — ἐκ

λιπον· αὐτοὶ δὲ ἔφυγον ξὺν ἱππεῦσιν ἑξακοσίοις. Δαρεῖος δὲ ἀποθνήσκει ὀλίγον ὕστερον ἐκ τῶν τραυμάτων πρὶν ὀφθῆναι Ἀλεξάνδρῳ.

22 Ἀλέξανδρος δὲ τὸ μὲν σῶμα τὸ Δαρείου ἐς Πέρσας ἐπεμψε, θάψαι κελεύσας ἐν ταῖς βασιλικαῖς θήκαις, καθάπερ καὶ οἱ ἄλλοι οἱ πρὸ Δαρείου βασιλεῖς· σατράπην δὲ ἀπέδειξε Παρθυναίων καὶ Ὑρκανίων Ἀμμινάσπην Παρθναῖον· ἦν δὲ οὗτος τῶν Ἀλγυπτῶν ἐνδόντων Ἀλεξάνδρῳ μετὰ Μαζάκον. Τληπόλεμος δὲ Πυθοφάνους τῶν ἐταίρων ξυνετάχθη αὐτῷ σκοπεῖν τὰ ἐν Παρθναίοις τε καὶ Ὑρκανίοις.

2 Τοῦτο τὸ τέλος Δαρεῖω ἐγένετο ἐπὶ ἄρχοντος Ἀθηναίοις Ἀριστοφάντος μηνὸς Ἑκατομβαιῶνος, ἀνδρὶ τὰ μὲν πολέμια, εἴπερ τινὶ ἄλλῳ, μαλθακῷ τε καὶ οὐ φρενήρει, εἰς δὲ τὰ ἄλλα οὐδὲν ἀνεπιεικὲς ἔργον ἀποδειξαμένῳ ἢ οὐδὲ ἐγγενόμενον αὐτῷ ἀποδειξασθαι, ὅτι ὁμοῦ μὲν εἰς τὴν βασιλείαν παρελθεῖν, ὁμοῦ δὲ προσπολεμῆσθαι πρὸς τε Μακεδόνων καὶ τῶν Ἑλλήνων ξυνέβη. οὐκ οὖν οὐδὲ ἐθέλοντι ἐξῆν ἐτι ὑβρίζειν ἐς τοὺς ὑπηκόους, ἐν μείζονι κινδύνῳ ἢ περ ἐκεῖνοι καθεστῆκότε. ζῶντι μὲν δὴ ξυμφοραὶ αὐτῷ ἄλλαι ἐπ' ἄλλαις ξυνηνέχθησαν, οὐδέ

τῶν τραυμάτων. Arrians einfache Erzählung der dem Tode des Dareus unmittelbar vorhergehenden Umstände unterscheidet sich sehr zu ihrem Vorteil von den sehr ausgeschmückten Berichten des Diodor 17, 73, Plut. Alex. 42, 43, Justin XI 15.

Cap. 22.

Arrian wirft einen Rückblick auf die Schicksale des Dareus.

1. ἐς Πέρσας. S. z. c. 18, 10. — In Persepolis befand sich das Erbgrabnis der persischen Könige. Vgl. Diod. 17, 71. — Plutarch Alex. 43 berichtet in Widerspruch mit Arrian, dass Alexander den Leichnam des Dareus seiner Mutter zugeschiedt habe. — καθάπερ — βασιλεῖς erg. τεθαμμένοι ἦσαν. — τῶν — ἐνδόντων genet. partit. wie gleich im Folg. τῶν ἐταίρων.

2. Ἀριστοφάντος. Ol. 112, 3 = 330 v. Chr.; in diesem Jahre fiel der erste Hekatombaeon auf den 1. Juli. — εἴπερ τινὶ ἄλλῳ kurz für εἴπερ τις ἄλλος ἦν μαλθ. 'In Sätzen mit εἴ τις (oder εἴπερ τις) wird sehr häufig das Verbum ausgelassen und

der so verkürzte Satz adiectivisch der Construction des Hauptsatzes assimiliert'. Wie hier VII 15, 6. Vgl. Thuk. VII 21, 5 καὶ οἱ μὲν Σαρακοῖοι, τοῦ τε Γυλῆππον καὶ Ἐρμοκράτους καὶ εἴ του ἄλλου πειδόντων ὤρμητο ἐς τὴν ναυμαχίαν. — εἰς δὲ τὰ ἄλλα mit dem blossen Accusativ der Beziehung zusammenstellt. Ganz wie hier vgl. V 25, 1 γενναῖοι δὲ τὰ πολέμια καὶ εἰς τὰ ἴδια δὲ σφῶν ἐν κόσμῳ πολιτευόντες. — ἀποδειξαμένῳ ἢ οὐδὲ ἐγγενόμενον. Ueber das absolut gebrauchte Neutrum des unpersönlichen Particips ἐγγενόμενον s. z. I 17, 12, über seine Verbindung mit einem regierten persönlich construierten Partic. s. z. c. 9, 6 (μαχονμέρους ἄλλα κριθησόμενον). — εἰς τὴν βασιλείαν παρελθεῖν i. J. 336 v. Chr. — οὐδέ — ἐτι, οὐκ ἐτι = nicht mehr, weil er gleich im Anfang seiner Regierung Kriege zu führen hatte. — ἦπερ gebraucht Arrian öfter nach dem Comparativ statt des att. ἢ.

8. ἄλλαι ἐπ' ἄλλαις. Vgl. I 15, 4 καὶ ἐν τούτῳ ἄλλαι ἐπ' ἄλλαις τῶν ταξίων διεβίαιον. — ξυνηνέχθησαν.

τις ἀνακαχή ἐγένετο ἐπειδὴ πρῶτον ἐς τὴν ἀρχὴν παρήλθεν· ἀλλὰ εὐθὺς μὲν τὸ τῶν σατραπῶν ἐπὶ Γρανικῷ πταίσμα ξυνέβη τὸ ἱππικόν, εὐθὺς δὲ Ἴωνία τε καὶ Αἰολίς εἶχοντο καὶ Φρύγες ἀμφοτέροι καὶ Λυδία καὶ Κᾶρες πλὴν Ἀλικαρνασσεῶν ὀλίγον δὲ ὕστερον καὶ Ἀλικαρνασσὸς ἐξήρτητο, ἐπὶ δὲ ἡ πα- 4 ραλία πᾶσα ἔσπε ἐπὶ τὴν Κιλικίαν· ἔνθεν δὲ ἡ αὐτοῦ ἐπ' Ἰσσοῦ ἦσα, ἵνα τὴν τε μητέρα αἰχμαλωτισθεῖσαν καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τοὺς παῖδας ἐκείδεν· ἐπὶ τῷδε Φοινίκη τε ἀπώλετο καὶ Ἀλγυπτος πᾶσα· ἐπὶ δὲ αὐτὸς ἐν Ἀρβήλοις ἐφυγέ τε ἐν πρῶ- τοις αἰσχροῦς καὶ στρατιὰν πλείστην παντὸς τοῦ βαρβαρικοῦ γένους ἀπώλεσε· φυγὰς τε ἐκ τούτου τῆς αὐτοῦ ἀρχῆς πλά- 5 νόμενος, καὶ τελευτῶν πρὸς τῶν ἀμφ' αὐτὸν ἐς τὰ ἔσχατα προδοθείς, βασιλεὺς τε ἐν τῷ αὐτῷ καὶ δεσμώτης ξὺν αἰμιᾷ ἀρόμενος, τέλος δὲ πρὸς τῶν οἰκειοτάτων ἐπιβουλευθεὶς ἀπώ- λετο. ζῶντι μὲν Λαρεῖω τοιαῦτα ξυνηνέχθη· τελευτήσαντι δὲ 6 ταφή τε ἡ βασιλικὴ καὶ τῶν παίδων ὅποια καὶ βασιλεύοντος αὐτοῦ τροφή τε Ἀλεξάνδρου καὶ παίδευσις, καὶ γαμβρός Ἀλέ- ξανδρος. ὁπότε δὲ ἐτελεύτα ἐγερόναι ἀμφὶ τὰ πεντήκοντα ἔτη.

Ἀλέξανδρος δὲ τοὺς ὑπολειφθέντας ἐν τῇ διαώξει τῆς στρα- 23 τίας ἀναλαβὼν ἐς Ἱρκανίαν προὐχώρει. κεῖται δὲ ἡ Ἱρκανία χώρα ἐν ἀριστερᾷ τῆς ὁδοῦ τῆς ἐπὶ Βάκτρα φερούσης· καὶ τῇ μὲν ὄρεσιν ἀπείργεται δασέσι καὶ ὕψηλοις, τὸ πεδίον δὲ αὐτῆς καθήκει ἔσπε ἐπὶ τὴν μεγάλην τὴν ταύτη θάλασσαν. ταύτην δὲ ἦγεν, ὅτι ταύτη τοὺς ξένους τοὺς ἀμφὶ Λαρεῖον διαπεφευ-

8. Prooem. 2. — ἐπειδὴ πρῶτον *cum* *primum*. S. z. II 23, 4. — εἶχοντο, ὑπὸ τῶν πολεμίων. — Φρύγες ἀμφοτέροι, Gross- und Kleinhrygien. Strabo p. 543.

4. ἦσα, ἦν. Vgl. c. 12, 5. — ἐκεί- δειν. ἐκείδεν erleben, gewöhnlich von unglücklichen Erlebnissen. Vgl. IV 9, 3 ἦγε τοὺς μὲν παῖδας τοὺς αὐτοῦ ὑπὲρ αὐτοῦ μαχομένους ἐκείδεν ἀποθανόντας. — ἐπὶ τῷδε zeitlich wie II 17, 3. — ἐπὶ δὲ adverbial wie I 3, 2. — παντὸς — γένους Genetiv des Inhalts.

5. φυγὰς τῆς αὐτοῦ ἀρχῆς. Vgl. Thuk. VIII 6, φυγάδες τῆς αὐτῶν ἀμφοτέροι. Tacitus: regni profugus. — ἐς τὰ ἔσχατα ist nach Krügers Vorschlag hinter ἀρχῆς gestellt. In den Handschriften steht es vor προ- δοθείς. — ἐν τῷ αὐτῷ 'in einer

Person'. S. z. II 17, 4. — τροφή τε ἐξ Ἀλεξάνδρου. Vor Ἀλεξάνδρου *in* mit Krüger ἐξ eingeschoben. — γαμ- βρός. VII 4, 4 Ἀλέξανδρος δὲ καὶ γάμους ἐποίησεν ἐν Σούροις αὐτοῦ τε καὶ τῶν ἑταίρων· αὐτὸς μὲν τῶν Λαρείων θυγατέρων τὴν πρεσβυτά- την Ἀρσινόην ἡγάγετο.

Cap. 23.

Alexanders Zug nach Hyrkanien.

1. τοὺς ὑπολειφθέντας. S. c. 21, 8. — ἐν ἀριστερᾷ d. i. nördlich. — τῇ μὲν, es entspricht τὸ πεδίον δὲ statt des concinneren τῇ δὲ πεδίον. S. z. II 8, 2. Strabo p. 508 rühmt die Fruchtbarkeit der wein- und obst- reichen Ebene, in der auch bedeu- tende Städte lagen. — ἐπὶ τὴν μεγά- λην — θάλασσαν, das kaspische (auch hyrkanische) genannt. — τοὺς

- γίνειν ἐς τὰ τῶν Ταπούρων ὄρη ἐπύθετο καὶ αὐτοὺς ἅμα τοὺς
 2 Ταπούρους χειρωσόμενος. τριχῇ δὲ διελὼν τὸν στρατὸν αὐτὸς
 μὲν τὴν ἐπιτομωτάτην καὶ χαλεπωτάτην ἡγήσατο, τὸ πλείστον
 καὶ ἅμα τὸ κουφότατον τῆς δυνάμεως ἄγων· Κράτερον δὲ
 τὴν τε αὐτοῦ τάξιν ἔχοντα καὶ τὴν Ἀμύντου καὶ τῶν τοξοτῶν
 ἔστιν οὗς καὶ ὀλίγους τῶν ἱππέων ἐπὶ Ταπούρων ἔστειλεν.
 Ἐρίγνιον δὲ τοὺς τε ξένους καὶ τὴν λοιπὴν ἱππὸν ἀναλαβόντα
 τὴν λεωφόρον τε καὶ μακροτέραν ἡγείσθαι ἐκέλευσε, τὰς ἀμάξας
 καὶ τὰ σκευοφόρα καὶ τὸν ἄλλον ὄμιλον ἄγοντα.
- 3 Ὑπερβαλὼν δὲ τὰ πρῶτα ὄρη καὶ καταστρατοπεδεύσας
 αὐτοῦ ἀναλαβὼν τοὺς τε ὑπασπιστάς καὶ τῆς Μακεδονικῆς
 φάλαγγος τοὺς κουφοτάτους καὶ τῶν τοξοτῶν ἔστιν οὗς ἦει
 χαλεπὴν ὁδὸν καὶ δύσπορον, φύλακας τῶν ὁδῶν καταλιπὼν
 ἵνα σφαλερόν τι αὐτῷ ἐφαίνετο, ὥς μὴ τοῖς ἐπομένοις κατ'
 4 ἐκεῖνο ἐπίθωιντο οἱ τὰ ὄρη ἔχοντες τῶν βαρβάρων. αὐτὸς δὲ
 μετὰ τῶν τοξοτῶν διελθὼν τὰ στενὰ ἐν τῷ πεδίῳ κατεστρα-
 τοπέδευσε πρὸς ποταμῷ οὐ μεγάλῳ. καὶ ἐνταῦθα ὄντος αὐτοῦ
 Ναβαρζάνης τε ὁ Δαρείου χιλιάρχης καὶ Φορατφέρνης ὁ Ὑρ-
 κανίας τε καὶ Παρθναίων σατράπης καὶ ἄλλοι τῶν ἀμφὶ Δα-
 ρεῖον Περσῶν οἱ ἐπιφανέστατοι ἀφικόμενοι παρέδοσαν σφᾶς
 5 αὐτούς. ὑπομείνας δὲ ἐν τῷ στρατοπέδῳ τέσσαρας ἡμέρας ἀνέ-
 λαβε τοὺς ὑπολειφθέντας κατὰ τὴν ὁδόν, τοὺς μὲν ἄλλους
 ἀσφαλῶς διελθόντας, τοῖς δὲ Ἀργιᾷσιν ὀπισθοφυλακοῦσιν ἐπέ-
 θεντο οἱ ὄρειοι τῶν βαρβάρων, καὶ μείον ἔχοντες τῷ ἀκρο-
 βολισμῷ ἀπηλλάγησαν.
- 6 "Αρᾶς δὲ ἐντεῦθεν προῆει ὥς ἐφ' Ὑρκανίας εἰς Ζαδράνακτα,
 πόλιν Ὑρκανίων. καὶ ἐν τούτῳ οἱ περὶ Κράτερον ξυνέμιξαν
 αὐτῷ, τοῖς μὲν ξένοις τοῖς Δαρείου οὐκ ἐντετυχηότες, τὴν
 χώραν δὲ ὅσην διαπεπορευμένοι ἦσαν τὴν μὲν βίᾳ, τὴν δὲ

ξένους. S. c. 21, 4. — ὅτι ἐπύθετο καὶ χειρωσόμενος. Ein Satz mit einem das gleiche Gedankenverhältnis ausdrückenden Participium durch καὶ verbunden. S. z. I 3, 6. — Ταπούρων. S. z. c. 8, 4.

3. οἱ τὰ ὄρη ἔχοντες. Zur Bedeutung von ἔχειν vgl. I 7, 1 τῶν τὴν Καδμείαν ἔχόντων.

4. πρὸς ποταμῷ οὐ μεγάλῳ. Ob dies der von Curt. VI 4, 4 Ziobetis, von Diod. 17, 75 Stiboetis genannte Fluss sei, lässt sich nicht entscheiden, noch weniger, welcher von den

ausserordentlich zahlreichen Flüssen und Gewässern Masenderans dem hier genannten entspricht. — χιλιάρχης. S. z. c. 21, 1.

5. διελθόντας — ἐπέθεντο. Uebergang vom Participium zum Verb. finit. wie I 5, 12.

6. Ζαδράνακτα hiess die grösste Stadt Hyrkanians, zugleich Residenz seiner früheren Könige. Vgl. c. 25, 1 und Strabo p. 508. — ἐν τούτῳ hat hier locale (= ταύτῃ) Bedeutung (sonst temporal = während). Krüger vermutet ἐνταῦθα (wol zu kühn).

ἐνδιδόντων τῶν κατοικούντων προσπεποιημένοι. ἐνταῦθα καὶ Ἐρίγνιος ἦκε ξὺν τοῖς σκευοφόροις καὶ ταῖς ἀμάξαις. ὀλίγον 7 δὲ ὕστερον Ἀρτάβαζος ἀφίκετο παρ' Ἀλέξανδρον καὶ τῶν παίδων αὐτοῦ Κωφὴν καὶ Ἀριοβαρζάνης καὶ Ἀρσάμης καὶ ξὺν τούτοις παρὰ τῶν ξένων τῶν ξὺν Δαρείῳ πρέσβεις καὶ Αὐτοφραδάτης ὁ Ταπούρων σατράπης. Αὐτοφραδάτῃ μὲν δὴ τὴν σατραπείαν ἀπέδωκεν· Ἀρτάβαζον δὲ καὶ τοὺς παῖδας ἅμα οἱ ἐν τιμῇ ἤγε, τὰ τε ἄλλα ἐν τοῖς πρώτοις Περσῶν ὄντας καὶ τῆς ἐς Δαρεῖον πίστεως ἔνεκα. τοῖς πρέσβεσι δὲ τῶν Ἑλλήνων 8 δεομένοις σπείσασθαι σφισιν ὑπὲρ τοῦ παντός ξενικοῦ ἀπεκρίνατο ὁμολογίαν μὲν οὐκ ἂν ποιήσασθαι πρὸς αὐτοὺς οὐδεμίαν· ἀδικεῖν γὰρ μεγάλα τοὺς στρατενομένους ἐναντία τῇ Ἑλλάδι παρὰ τοῖς βαρβάροις παρὰ τὰ δόγματα τὰ τῶν Ἑλλήνων· ἐκέλευσε δὲ ἡκεῖν ξύμπαντας καὶ παραδιδόναι σφᾶς αὐτοὺς ἐπιτρέποντας Ἀλέξανδρῳ χρῆσθαι ὅ τι καὶ βούλοιο ἢ σώζεσθαι ὅπῃ δύναιτο. οἱ δὲ ἐπιτρέπουν ἔφασαν σφᾶς τε αὐτοὺς 9 καὶ τοὺς ἄλλους Ἀλέξανδρῳ· ξυμπέμπειν τε ἐκέλευον τὸν ἡγησόμενον αὐτοῖς, ὥς ἀσφαλῶς διακομισθεῖεν παρ' αὐτόν· εἶναι δὲ ἐλέγοντο ἐς χιλλοὺς καὶ πεντακοσίους. καὶ Ἀλέξανδρος πέμπει Ἀνδρόνικον τὸν Ἀγέρρου καὶ Ἀρτάβαζον παρ' αὐτούς.

Αὐτὸς δὲ προῆγεν ὥς ἐπὶ Μάρδους, ἀναλαβὼν τοὺς τε 24 ὑπασπιστάς καὶ τοὺς τοξότας καὶ τοὺς Ἀγριᾶνας καὶ τὴν Κόινον καὶ Ἀμύντου τάξιν καὶ τῶν ἐταίρων ἱππέων τοὺς ἡμίσεας καὶ

7. Ἀρτάβαζος, der treue Diener seines Königs Dareus, s. c. 21, 4. — τῶν παίδων. Nach Curtius VI 4, 24 begleiteten den Artabazos 9 Söhne. — ἅμα οἱ. S. Einl. S. 17. — τὰ τε ἄλλα — καὶ er ehrte sie nicht nur im Uebrigen, insofern sie zu den Ersten der Perser gehörten, sondern auch. Ueber diesen Gebrauch von τὰ τε ἄλλα vgl. I 5, 4, 25, 1. III 2, 2.

8. ἐναντία. S. z. I 16, 6. — παρὰ τὰ δόγματα. Vgl. I 16, 6 παρὰ τὰ κοινῇ δόξαντα τοῖς Ἑλλησιν. — χρῆσθαι ὅ τι βούλοιο 'der eigentliche Ausdruck für die Unterwerfung auf Gnade und Ungnade (vgl. z. c. 2, 7)'. Vgl. Xen. Hellen. II 4, 37 παραδιδόσκει σφᾶς αὐτοὺς Λακεδαιμονίοις χρῆσθαι ὅ τι βούλονται. Das hinzugefügte καὶ (= eben, nur) bezeichnet, dass vorzugsweise der Begriff des βούλεσθαι bestimmt werden soll. — τὸν ἡγησόμενον. Der

Artikel mit dem substantivierten Particip einer unbestimmten Person weist derselben eine ihr eigens bestimmte Handlung zu und steht in diesem Falle in qualitativer Bedeutung (= ein solcher, welcher). Vgl. VI 25, 3 καὶ οὗτε οἱ ἄγοντες (= qui ducerent) ἦσαν τοὺς ὑπὸ καμάτου ὑπολειφθέντας οὗτε οἱ μένοντες διεραπεύοντες.

Cap. 24.

Alexanders Zug gegen die Marder.

1. ἐπὶ Μάρδους. Curtius VI 5, 16 *Mardorum erat gens confinis Hyrcaniae, cultu vitae aspera et latrociniiis assuecta. Haec sola nec legatos miserat nec videbatur imperata factura. Itaque rex indignatus, si una gens posset efficere, ne invictus esset, impedimentis cum praesidio re-*

- τοὺς ἱππακοντιστάς· ἤδη γὰρ αὐτῷ καὶ ἱππακοντισταὶ τάξεις
 2 ἦσαν. ἐπελθὼν δὲ τὸ πολὺ μέρος τῆς χώρας τῶν Μάρδων
 πολλοὺς μὲν ἀπέκτεινεν αὐτῶν φεύγοντας, οὓς δὲ τινὰς ἐς
 ἄλλην τετραμμένους, πολλοὺς δὲ ζῶντας ἔλαβεν. οὐ γὰρ ἔστιν
 ὅστις χρόνου ἐμβεβλήκει ἐς τὴν γῆν αὐτῶν ἐπὶ πολέμῳ διὰ τε
 δυσχωρίαν καὶ ὅτι πένητες οἱ Μάρδοι καὶ μάχιμοι ἐπὶ τῇ πενίᾳ
 ἦσαν. οὐκ οὐν οὐδὲ Ἀλέξανδρον ἐμβαλεῖν ἂν ποτε δέισαντες,
 ἄλλως τε καὶ προκεχωρηκότα ἤδη ἐς τὸ πρόσω, ταύτῃ μᾶλλον
 3 τι ἀφύλακτοι ἡλίσκοντο. πολλοὶ δὲ αὐτῶν καὶ εἰς τὰ ὄρη κατέ-
 φύγον, ἃ δὴ ὑπερύψηλά τε καὶ ἀπτόμα αὐτοῖς ἐν τῇ χώρᾳ
 ἔστιν, ὥς πρὸς ταῦτά γε οὐχ ἦξοντα Ἀλέξανδρον. ἐπεὶ δὲ καὶ
 ταύτῃ προσῆγεν, οἱ δὲ πέμψαντες πρέσβεις σφᾶς τε αὐτοὺς
 ἐνέδοσαν καὶ τὴν χώραν· καὶ Ἀλέξανδρος αὐτοὺς μὲν ἀφῆκεν,
 σατράπην δὲ ἀπέδειξεν αὐτῶν Αὐτοφραδάτην, ὅνπερ καὶ Τα-
 πούρων.
- 4 Αὐτὸς δ' ἐπαυελθὼν ἐς τὸ στρατόπεδον ἐνθενπερ ἐρμήθη
 ἐς τῶν Μάρδων τὴν γῆν κατέλαβε τοὺς Ἑλληνας τοὺς μισθο-
 φόρους ἦκοντας καὶ τοὺς Λακεδαιμονίων πρέσβεις οἱ παρὰ βασι-
 λέα Λαρεῖον ἐπρέσβευον, Καλλικρατίδαν τε καὶ Πανύσιππον καὶ
 Μόνιμον καὶ Ὀνόμαντα, καὶ Ἀθηναίων Δρωπίδην. τοὺτους μὲν
 δὴ ξυλλαβὼν ἐν φυλακῇ εἶχε. τοὺς Σινωπέων δὲ ἀφῆκεν, ὅτι
 Σινωπεῖς οὔτε τοῦ κοινοῦ τῶν Ἑλλήνων μετείχον, ὑπὸ Πέρ-
 σαις τε τεταγμένοι οὐκ ἀπεικότα ποιεῖν ἐδόκουν παρὰ τὸν
 5 βασιλέα σφῶν πρεσβεύοντες. ἀφῆκε δὲ καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλή-
 νων ὅσοι πρὸ τῆς εἰρήνης τε καὶ τῆς ξυμμαχίας τῆς πρὸς
 Μακεδόνας γενομένης παρὰ Πέρσας ἐμισθοφόρουν, καὶ Καλ-
 χιδονίων Ἡρακλείδην τὸν πρεσβευτὴν ἀφῆκε· τοὺς δὲ ἄλλους

lictis, inivicta manu comitante pro-
 cedit. — ἱππακοντισταὶ im Casus an
 τάξεις assimilirt (statt des Genetivs).

2. οὓς δὲ τινὰς — ἐς ἄλλην τε-
 τραμμένους. S. z. I 8, 8. — οὐ γὰρ
 ἔστιν soll den raschen Erfolg des
 Unternehmens begründen. — χρόνον
 seit langer Zeit. Dieser temporale
 Genetiv ist selten. Häufiger steht in
 dieser Bedeutung διὰ πολλοῦ χρόνου.
 — ἐπὶ πολέμῳ, ἐπὶ c. dat. gibt den
 Zweck an; eine andere Bedeutung
 hat es in ἐπὶ πενίᾳ (s. d. folg.), wo
 es ein äusserliches Hinzukommen
 (= zu, neben) ausdrückt. — δέι-
 σαντες ἐμβαλεῖν. δειδέναι mit Infin.
 ist eine seltenere Construction. Wie

hier V 13, 3. — ἄλλως τε καὶ c. Partic.
 S. z. I 15, 2.

3. ὡς ἦξοντα. Ueber ὡς mit dem
 Accus. des Partic. s. z. I 9, 7. — οἱ
 δὲ, über das sogen. δὲ ἀποδοτική s.
 z. c. I 9, 1. — ἀφῆκεν. Ausführl. I
 19, 6 ἀφῆκε καὶ ἐλευθέρους εἶναι
 ἔδωκεν.

4. Σινωπέων. Sinöpe, eine reiche
 und berühmte Colonie von Milet am
 Pontus Euxinus (h. Sinup). — οὔτε
 — τῇ. S. z. I 20, 1. — τοῦ κοινοῦ
 'an dem Gemeinverbande'. —
 ὑπὸ Π. τεταγμένοι als Untertanen
 der Perser.

5. ἐμισθοφόρουν. Man beachte die
 Bedeutung des Imperfects. — Καλ-

ἐυστρατεύεσθαι οἱ ἐπὶ μισθῷ τῷ αὐτῷ ἐκέλευσε· καὶ ἐπέταξεν αὐτοῖς Ἀνδρόνικον, ὅσπερ ἤγαγέ τε αὐτοὺς καὶ ἐνδηλος ἐργεῖν οὐ φαῦλον ποιούμενος σῶσαι τοὺς ἄνδρας.

Ταῦτα δὲ διαπραξάμενος ἦγεν ὡς ἐπὶ Ζαδράκαρτα, τὴν 25
μερίστην πόλιν τῆς Ἰρκανίας, ἵνα καὶ τὰ βασίλεια τοῖς Ἰρκα-
νίοις ᾖν. καὶ ἐνταῦθα διατρέψας ἡμέρας πεντακαίδεκα καὶ
θύσας τοῖς θεοῖς ὡς νόμος καὶ ἀγῶνα γυμνικὸν ποιήσας ὡς
ἐπὶ Παρθυαίους ἦγεν· ἐκεῖθεν δὲ ἐπὶ τὰ τῆς Ἀρείας ὄρια
καὶ Σουσίαν, πόλιν τῆς Ἀρείας, ἵνα καὶ Σατιβαρζάνης ἦκε
παρ' αὐτὸν ὁ τῶν Ἀρείων σατράπης. τοῦτ' ἔτι δὴ τὴν σα- 2
τραπείαν ἀποδοὺς ξυμπέμπει αὐτῷ Ἀνάξιππον τῶν ἐταίρων,
δοὺς αὐτῷ τῶν ἱππακοντιστῶν ἐς τεσσαράκοντα, ὡς ἔχει φύ-
λακας καθιστάναι τῶν τόπων, τοῦ μὴ ἀδικεῖσθαι τοὺς Ἀρείους
πρὸς τῆς στρατιᾶς κατὰ τὴν πάροδον.

Ἐν τούτῳ δὲ ἀφικνουῦνται παρ' αὐτὸν Περσῶν τινες, οἱ 3
ἡγγελλον Βῆσσον τὴν τε τιάραν ὀρθὴν ἔχειν καὶ τὴν Περσικὴν
στολὴν φοροῦντα Ἀρταξέρξην τε καλεῖσθαι ἀντὶ Βῆσσου καὶ
βασιλεία φάσκειν εἶναι τῆς Ἀσίας· ἔχειν τε ἀμφ' αὐτὸν Περσῶν

χθονίων. Chalcēdon, eine Colonie der Megarer, lag Byzanz gegenüber, am südlichen Ende des thrakischen Bosphorus. — φαῦλον ποιούμενος. S. z. I 7, 4.

Cap. 25.

Alexander in dem hyrkanischen Zadrakarta. Marschirt auf Baktra. Bessos im Bunde mit Satibarzanes, dem Satrapen von Areia.

1. Ζαδράκαρτα. S. z. c. 23, 6. — ὡς νόμος in üblicher Weise. So IV 4, 1. V 29, 2 öfter. — ἀγῶνα γυμνικόν. S. z. II 5, 8. — Ἀρεία, altpersisch Hāviwa j. Herat, der östliche Teil des heutigen Khorasan mit der alten Stadt Susia (h. Tus).

2. τοῦ — ἀδικεῖσθαι. S. z. I 1, 9.

3. τιάραν ὀρθὴν. Nur die Könige durften die landesübliche cylinderförmige Tiara (auch κίταρις genannt IV 7, 4. VI 29, 3) mit aufrecht stehender Spitze tragen (Xen. Anab. II 5, 23 τὴν ἐπὶ τῇ κεφαλῇ τιάραν βα-

σιλεῖ μόνη ἔσστιν ὀρθὴν ἔχειν), bei den übrigen Persern hieng die Spitze derselben vorn über (φορέουσι τὴν τιάραν ὑποκεκλιμένην). Ueber die Tiara oder die Kitaris der Könige vgl. noch Curtius III 3, 19 *cidarim Persae vocabant regum capitis insigne: hoc caerulea fascia albo distincta circumibat*. — Περσικὴν στολὴν, die medisch-persische Königs-tracht bestand in einem purpurnen weissegestreiften Untergewand (Xen. Cyrop. VIII 3 *χιτῶνα πορφυροῦν μεσόλευκον*), über welche ein purpurner, goldgestickter Kaftan lang herabwallte (Xen. Anab. I 2, 27). Vgl. Curtius III 8, 17 *purpureae tunicae medium album intectum erat: pallam auro distinctam aurei accipitres, velut rostris inter se concurrerent, adornabant et zona aurea muliebriter cinctus acinacem suspenderat, cui ex gemma vagina erat*. — Ἀρταξέρξην. Auch Ochus (II 14, 5) hatte sich so genannt. Den Grund gibt Diodor 15, 93 an: *Ὁχος ὁ μετονομασθεὶς Ἀρταξέρξης*, — τοῦ γὰρ Ἀρταξέρξου καλῶς βεβασιλευκότος τοὺς μετὰ τοῦτον βεβασιλευκότας μετωνόμαζον καὶ τὴν τοῦτον προσηγορίαν

- τε τοὺς εἰς Βάκτρα διαφυγόντας καὶ αὐτῶν Βακτριανῶν πολ-
 λούς· προσδοκᾶσθαι δὲ ἤξειν αὐτῷ καὶ Σκύθας συμμάχους.
- 4 Ἀλέξανδρος δὲ ὁμοῦ ἤδη ἔχων τὴν πᾶσαν δύναμιν ἦει
 ἐπὶ Βάκτρων, ἵνα καὶ Φίλιππος ὁ Μενελάου παρ' αὐτὸν ἀφί-
 κητο ἐκ Μηδίας, ἔχων τοὺς τε μισθοφόρους ἱππέας, ὧν ἡγεῖτο
 αὐτός, καὶ Θεσσαλῶν τοὺς ἐθελοντάς ὑπομείναντας καὶ τοὺς
 Ἀνδρομάχον. Νικάνωρ δὲ ὁ Παρμενιάνοιο ὁ τῶν ὑπασπιστῶν
 5 ἄρχων τετελευτήκει ἤδη νόσῳ. ἴοντι δὲ Ἀλεξάνδρῳ τὴν ἐπὶ
 Βάκτρα ἐξηγγέλθη Σατιβαρζάνης ὁ Ἀρείων σατραπῆς Ἀνάξιπ-
 πον μὲν καὶ τοὺς ἱππακοντιστάς τοὺς ξὺν αὐτῷ ἀπεκτονάας,
 ὀπλίζων δὲ τοὺς Ἀρείους καὶ ξυνάγων εἰς Ἀρτακόανα πόλιν,
 ἵνα τὸ βασίλειον ᾦν τῶν Ἀρείων· ἐκεῖθεν δὲ ὅτι ἐγνώκει,
 ἐπειδὴν προκεχωρηκότα Ἀλέξανδρον πύθεται, ἵεναι ξὺν τῇ
 6 δυνάμει παρὰ Βῆσσον, ὡς ξὺν ἐκείνῳ ἐπιδησόμενος ὅπῃ ἂν
 τύχῃ τοῖς Μακεδόσιν. ταῦτα ὡς ἐξηγγέλθη αὐτῷ, τὴν μὲν ἐπὶ
 Βάκτρα ὁδὸν οὐκ ἤγεν· ἀναλαβὼν δὲ τοὺς τε ἐταίρους ἱππέας
 καὶ τοὺς ἱππακοντιστάς καὶ τοὺς τοξότας καὶ τοὺς Ἀργιᾶνας
 καὶ τὴν Ἀμύντου τε καὶ Κόλνου τάξιν, τὴν δὲ ἄλλην δύναμιν
 αὐτοῦ καταλιπὼν καὶ ἐπ' αὐτῇ Κράτερον ἡγεμόνα σπουδῇ
 ἤγεν ὡς ἐπὶ Σατιβαρζάνην τε καὶ τοὺς Ἀρείους, καὶ διελθὼν
 ἐν δυσὶν ἡμέραις σταδίους εἰς ἑξακοσίους πρὸς Ἀρτακόανα ἦκε.
- 7 Σατιβαρζάνης μὲν οὖν, ὡς ἔγνω ἐγγὺς ὄντα Ἀλέξανδρον,
 τῇ ὀξύτητι τῆς ἐφόδου ἐκπλαγεὶς ξὺν ὀλίγοις ἱππεύσιν τῶν
 Ἀρείων ἔφυγε· πρὸς γὰρ τῶν πολλῶν στρατιωτῶν κατελείφθη
 ἐν τῇ φυγῇ, ὡς κἀκεῖνοι ἔμαθον προσάγοντα Ἀλέξανδρον.
 Ἀλέξανδρος δέ, ὅσους ξυναιτίους τῆς ἀποστάσεως κατέμαθε καὶ
 ἐν τῷ τότε ἀπολελοιπότες τὰς κώμας, τούτους δὲ ἄλλη καὶ
 ἄλλη, ὀξείας τὰς διώξεις ποιησάμενος, τοὺς μὲν ἀπέκτεινε,
 τοὺς δὲ ἡνδραπόδισε· σατραπὴν δὲ Ἀρείων ἀπέδειξε Ἀρσάμην,
 8 ἄνδρα Πέρσην. αὐτὸς δὲ σὺν τοῖς ἀμφὶ Κράτερον ὑπολειμ-

ἔχειν προσέτατον. — ἤξειν mit Dat.
 auch c. 19, 3.

4. τοὺς ἐθελοντάς ὑπομείναντας,
 τοὺς ἀπογραφαιμένους (c. 19, 6). —
 Νικάνωρ — νόσῳ. Nicht unwahr-
 scheinlich vermutet Schmieder, dass
 dieser hier zusammenhangslose Satz
 hinter ἐπιβουλῆς c. 26, 3 zu stellen ist.

5. ἴοντι. S. z. I 2, 1. — Ἀρτακόανα,
 die alte Hauptstadt von Areia, deren
 Lage sich nicht mehr genau bestim-
 men lässt.

6. ἤγεν absolut (ohne στρατόν).
 Schon häufig in diesem Werke (vgl.
 § 8). — δυσὶν dieselbe unattische Form
 (statt δυοῖν) noch IV 3, 1.

7. ξυναιτίους κατέμαθε erg. ὄν-
 τας. — ἐν τῷ τότε eo tempore. S.
 z. I 16, 3. — τούτους δέ liess eigent-
 lich im Vorhergehenden ὅσους μὲν
 erwarten. Doch s. z. I 1, 8. — ἄλλη
 καὶ ἄλλη. S. z. I 25, 6. — τοὺς μὲν
 — τοὺς δέ nach τούτους. S. z. I 19, 4.

μένοις, ὁμοῦ οὖσιν ἤδη, ὥς ἐπὶ τὴν Ζαραγγαίων χώραν ἦγε· καὶ ἀφικνεῖται ἵνα τὰ βασίλεια τῶν Ζαραγγαίων ᾗν. Βαρσα-
έντης δέ, ὃς τότε κατεῖχε τὴν χώραν, εἰς ὧν τῶν ξυνεπιθε-
μένων Δαρείῳ ἐν τῇ φυγῇ, προσιόντα Ἀλέξανδρον μαθὼν ἐς
Ἰνδοὺς τοὺς ἐπὶ τάδε τοῦ Ἰνδοῦ ποταμοῦ ἔφυγε. ξυλλαβόντες
δὲ αὐτὸν οἱ Ἰνδοὶ παρ' Ἀλέξανδρον ἀπέστειλαν· καὶ ἀπο-
δύσκει πρὸς Ἀλέξανδρον τῆς ἐς Δαρεῖον ἀΐκίας ἕνεκα.

Ἐνταῦθα καὶ τὴν Φιλῶτα ἐπιβουλὴν τοῦ Παρμενίανος 26
ἔμαθεν Ἀλέξανδρος, καὶ λέγει Πτολεμαῖος καὶ Ἀριστόβουλος
ὅτι προηγγελμένην ἤδη οἱ καὶ πρότερον ἐν Αἰγύπτῳ, οὐ μέντοι
πιστὴ γὰρ ἐφάνη τῆς τε φιλίας τῆς πάλαι εἵνεκα καὶ τῆς ἐξ
αὐτοῦ ἐς Παρμενιανῶν τε τὸν πατέρα τὸν Φιλῶτα τιμῆς καὶ ἐς
αὐτὸν Φιλῶταν πίστεως. Πτολεμαῖος δὲ ὁ Λάγου λέγει εἰσαχ- 2
θῆναι ἐς Μακεδόνας Φιλῶταν· καὶ κατηγορεῖσθαι μὲν αὐτοῦ
ἰσχυρῶς Ἀλέξανδρον, ἀπολογήσασθαι δὲ αὐτὸν Φιλῶταν· καὶ
τοὺς ἐπιμνηστὰς τοῦ ἔργου παρελθόντας ἐξελέγξει Φιλῶταν τε
καὶ τοὺς ἄμφ' αὐτὸν ἄλλοις τε ἐλέγχους οὐκ ἀφανέσι καὶ μά-
λιστα δὴ αὐτὸς Φιλῶτας πεπύσθαι μὲν ἐπιβουλὴν τινα
Ἀλέξανδρῳ παρασκευαζομένην συνέφη, ἐξηλέγχετο δὲ κατα-
σιωπήσας ταύτην πρὸς Ἀλέξανδρον, καίτοι δις ἐπὶ τὴν σκηνὴν

8. Ζαραγγαίων. Die Zarangäer (auch Zarangen od. Drangen) wohnten im nördlichen Drangiana (s. c. 21, 1). — ἐπὶ τάδε τοῦ. S. z. II 17, 4.

Cap. 26.

Ausgang des Philotas und Parmenion.

1. Φιλῶτα. Ueber Philotas s. z. I 5, 9. — προηγγελμένην erg. ἔμαθε 'dass er sie kennen lernte, nachdem sie vorher gemeldet war'. — καὶ πρότερον. Das Nähere darüber bei Plut. Alex. 48. 49. Diodor 17, 79. — οὐ μέντοι. — γὰρ. Vgl. I 20, 7. — ἐς (=vor) Μακεδόνας. Aus IV 11, 6 geht hervor, dass die makedonischen Könige ursprünglich nicht unbeschränkt, sondern gesetzlich verpflichtet waren, alle wichtigen Fälle dem Adel und dem im Felde durch das Heer repräsentierten Volke zur Entscheidung vorzulegen. Vgl. c. 27, 2 und Curtius VI 8, 23. 25. Rex edixit ut omnes armati coirent: sex millia fere militum venerant. De capitalibus rebus vetusto Macedonum modo

inquirebat exercitus; in pace erat vulgi, et nihil potestas regum valebat, nisi prius valuisset auctoritas. Doch hatten sowohl Philipp als Alexander diese beengenden Schranken ihrer Herrschaft mehr als einmal durchbrochen, wie auch der Process des Philotas und Parmenio beweist, den Niebuhr mit Recht nebst dem Untergang des Klitus und Kallisthenes (IV 14, 2) 'zu den entsetzlichen Dingen im Leben Alexanders rechnet, deren dunkle und zum Teil blutige Schatten kein Tatenglanz und keine noch so strahlende Hochherzigkeit und Leutseligkeit zu bedecken vermag'.

2. ἐπιμνηστὰς mit Bezugnahme auf προηγγελμένην (§ 1) gesagt. Das Wort nur hier. — ὅτι 'dadurch dass, einem Dativ angefügt wie II 15, 3'. — ἐπιβουλὴν τινα ausführlich erzählt von Curtius VI 8 ff. Diod. 17, 79. Plut. Alex. 49. Justin XII 5, 1. — ἐξηλέγχετο κατασιωπήσας. Zur Construction von ἐξελέγχεσθαι vgl. VI 3, 11 οὐδὲ ἄλλη πῃ ἐξηλέγχοντο ἑννε-
εἰδότες τῷ ἔργῳ. — καίτοι (statt

- 3 ὁσημέραι τὴν Ἀλεξάνδρου φοιτῶν. καὶ Φιλώταν μὲν κατακον-
τισθῆναι πρὸς τῶν Μακεδόνων καὶ ὅσοι ἄλλοι μετέσχον αὐτῷ
τῆς ἐπιβουλῆς· ἐπὶ Παρμενίωνα δὲ σταλῆναι Πολυδάμαντα,
ἓνα τῶν ἐταίρων, γράμματα φέροντα παρ' Ἀλεξάνδρου πρὸς
τοὺς στρατηγούς τοὺς ἐν Μηδίᾳ, Κλέανδρόν τε καὶ Σιτάλκην
καὶ Μενίδαν· οὗτοι γὰρ ἐπὶ τῆς στρατιᾶς ἧς Παρμενίων ἦρχε
4 τεταγμένοι ἦσαν· καὶ πρὸς τούτων ἀποθανεῖν Παρμενίωνα,
τυχὸν μὲν ὅτι οὐ πιστὸν ἐδόκει εἶναι Ἀλέξανδρος Φιλῶτα
ἐπιβουλεύοντος μὴ ξυμμετασχεῖν Παρμενίωνα τῷ παιδί τοῦ
βουλεύματος· τυχὸν δὲ ὅτι, εἰ καὶ μὴ ξυμμετέσχε, σφαλερός
ἦδη ἦν περιῶν Παρμενίων τοῦ παιδὸς αὐτοῦ ἀνηρημένου, ἐν
τοσαύτῃ ὧν ἀξιώσει παρὰ τε αὐτῷ Ἀλεξάνδρῳ καὶ ἐς τὸ ἄλλο
στράτευμα, μὴ ὅτι τὸ Μακεδονικόν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων
ξένων, ὧν πολλάκις καὶ ἐν τῷ μέρει καὶ παρὰ τὸ μέρος κατὰ
πρόσταξιν τὴν Ἀλεξάνδρου ξὺν χάριτι ἐξηγεῖτο.
- 27 Λέγουσι δὲ καὶ Ἀμύνταν τὸν Ἀδρομένους κατὰ τὸν αὐτὸν
χρόνον ὑπαχθῆναι ἐς κρίσιν καὶ Πολέμωνα καὶ Ἀτταλον καὶ
Σιμμίαν τοὺς Ἀμύντου ἀδελφούς, ὥς ξυμμετασχόντας καὶ
αὐτοὺς τῆς ἐπιβουλῆς τῆς κατ' Ἀλεξάνδρου κατὰ πίστιν τε καὶ
2 ἐταιρίαν τὴν Φιλῶτα. καὶ ἐδόκει πιστοτέρα ἢ ἐπιβουλὴ ἐς τὸ
πλήθος, ὅτι Πολέμων, εἷς τῶν ἀδελφῶν τῶν Ἀμύντου, ξυλ-
ληφθέντος Φιλῶτα ἐφυγεν ἐς τοὺς πολεμίους. ἀλλ' Ἀμύντας
γε ξὺν τοῖς ἀδελφοῖς ὑπομείνας τὴν δίκην καὶ ἀπολογησάμενος

καίπερ) mit Partic. s. Einl. S. 17. — ὁσημέραι. S. z. I 27, 4.

3. ἐπὶ nach, um ihn zu holen. — ἐπὶ τῆς στρατιᾶς — τεταγμένοι. S. z. c. 5, 3.

4. τυχὸν μὲν — τυχὸν δέ. S. z. I 10, 6. — ἐς τὸ ἄλλο στρ. ἐς (= in Bezug auf, bei) in Verbindung mit ἀξιώσει auch V 27, 3 κατὰ τὴν ἐν σοὶ μοι οὖσαν καὶ ἐς τοὺς ἄλλους ἀξίωσιν. — μὴ ὅτι für οὐχ ὅτι auch c. 10, 4. — τῶν ἄλλων. Ueber diesen Gebrauch von ἄλλος vgl. VI 26, 1 καὶ αὐτὸν τε Ἀλέξανδρον δίψει κατεχόμενον μόλις καὶ χαλεπῶς πεζὸν δὲ ὅπως ἡγεῖσθαι. ὥς δὲ καὶ τοὺς ἄλλους στρατιώτας κομποτέρως φέρειν τοὺς πόνοους, wo das attributive στρατιώτας eigentlich appositiv angeschlossen sein sollte (= τοὺς ἄλλους, τοὺς στρατιώτας). S. z. I 15, 5 — ἐν τῷ μέρει καὶ παρὰ τὸ μέρος in und ausser der Reihe, d. h. sowol

wenn die Reihe an ihn kam als auch sonst. Vgl. Xen. Anab. VII 6, 36 ἴστε ὅτι ἄνδρα κατακεκαρηκότες ἔσεσθε πολλὰ σὺν ὧμιν κινδυνεύσαντα καὶ ἐν τῷ μέρει καὶ παρὰ τὸ μέρος. — ξὺν χάριτι. Zur Zufriedenheit Alexanders. — ἐξηγεῖτο. Zur Sache vgl. Curtius VII 2, 33 Parmenio multa sine rege prospere, rex sine illo nihil magnae rei gesserat. Felicissimo regiet omnia ad fortunae suae exigenti modum satisfecit. Septuaginta natus annos iuvenis ducis et saepe etiam gregarii militis munia explevit: acer consilio, manu strenuus, carus principibus, vulgo militum acceptior.

Cap. 27.

Ausgang des Amyntas, Alexander im Gebiet der Ariaspas.

2. πιστοτέρα ἐς. S. z. Prooem. 2.

ἐν Μακεδόσι καρτερώς ἀφίεται τῆς αἰτίας· καὶ εὐθύς ὡς ἀπέφυγεν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἤξιωσεν ἐφεθῆναι οἱ ἐλθεῖν παρὰ τὸν ἀδελφὸν καὶ ἐπαναγαγεῖν αὐτὸν παρ' Ἀλέξανδρον· καὶ οἱ Μακεδόνες συγχωροῦσιν. ὁ δὲ ἀπελθὼν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ τὸν 3 Πολέμωνα ἐπανήγαγε· καὶ ταύτῃ πολὺ ἐτι μᾶλλον ἢ πρόσθεν ἔξω αἰτίας ἐφάνη Ἀμύντας. ἀλλ' ὀλίγον γε ὕστερον κώμην τινὰ πολιορκῶν τοξευθεὶς ἐκ τῆς πληγῆς ἐτελεύτησεν, ὥστε οὐδὲν πλέον αὐτῷ γίνεται τὴν κρίσιν ἀποφυγόντι ὅτι μὴ ἀγαθῷ νομιζομένῳ ἀποθανεῖν.

Ἀλέξανδρος δέ, καταστήσας ἐπὶ τοὺς ἐταίρους ἱπάρχας 4 δύο, Ἡφαιστιωνά τε τὸν Ἀμύντορος καὶ Κλείτον τὸν Δρωπίδου, καὶ δίχα διελὼν τὴν τάξιν τῶν ἐταίρων, ὅτι οὐδὲ φίλων ἂν ἠβούλετο ἓνα τοσούτων ἱππέων, ἄλλως τε καὶ τῶν κρατίστων τοῦ παντός ἱππικοῦ κατὰ τε ἀξίωσιν καὶ τὴν ἄλλην ἀρετὴν ἐξηγεῖσθαι, ἀφικνεῖται ἐς τοὺς πάλαι μὲν Ἀριάσπας καλουμένους, ὕστερον δὲ Εὐεργέτας ἐπονομασθέντας, ὅτι Κύρῳ τῷ Καμβύσου ξυνεπελάβοντο τῆς ἐς Σκύθας ἐλάσεως. καὶ 5 τούτους Ἀλέξανδρος ὦν τε ἐς Κύρον ὑπῆρξαν οἱ πρόγονοι αὐτῶν τιμήσας καὶ αὐτὸς καταμαθὼν ἄνδρας οὐ κατὰ τοὺς ἄλλους τοὺς ταύτῃ βαρβάρους πολιτεύοντας, ἀλλὰ τοῦ δικαίου ἴσα καὶ τοῖς κρατίστοις τῶν Ἑλλήνων μεταποιονμένους, ἐλευθέρους τε ἀφῆκε καὶ χώραν τῆς ὁμόρου ὁσὴν αὐτοὶ σφίσιν ἤτησαν, οὐ πολλὴν δὲ οὐδ' αὐτοὶ ἤτησαν, προσέθηκεν. ἐνταῦθα θύσας τῷ Ἀπόλλωνι Δημήτριον μὲν ἓνα τῶν σωματό-

— ἐν Μακεδόσι. S. z. c. 26, 1. — ἀπέφυγε. In der attischen Gerichtssprache heißt *φεύγειν* angeklagt werden, *ἀποφεύγειν* freigesprochen werden. — ἐφεθῆναι, ἐφίεναι *permittere*.

3. ταύτῃ dadurch. — οὐδὲν πλέον ἐμὸς γίνεται ich habe keinen Vorteil (von etwas). Vgl. II 21, 6. — ὅτι μὴ. S. z. I 1, 4. — ἀγαθῷ νομιζομένῳ mit unbescholtenem Ruf, indem man allgemein jene Anschuldigung für unbegründet hielt.

4. ἐπὶ τοὺς ἐταίρους. S. z. I 29, 3. — δίχα. Vorher hatte das ganze Corps unter Philotas Befehl gestanden (s. c. 11, 8). — ἄλλως τε. S. z. I 15, 2. — Ἀριάσπας. Sie wohnten im südlichen Drangiana am Etymandrus (J. Hilmend) an der Grenze von Ge-

drosien (IV 6, 6). Weil sie den Kyros und sein Heer beim Zug durch die karmanische Wüste durch Herbeischaffung von Lebensmitteln vom Untergang gerettet hatten (Diodor 17, 81. Curtius VII 3, 1), wurde ihnen dafür der Ehrentitel *Εὐεργέται* erteilt, den alle diejenigen erhielten, die sich in irgend einer Weise um den König oder den Staat verdient gemacht hatten. Vgl. Herod. VIII 85.

5. ὦν, τούτων ᾤ. — κατὰ τοὺς ἄλλους. Ueber die Bedeutung von *κατὰ* s. z. I 26, 4. — ἴσα καὶ. ἴσα c. dat. steht hier adverbial im Sinne des häufigeren *ὅμοια*. — καὶ heisst nach ἴσος, ὅμοιος, ὁ αὐτός u. ä. wie. — κρατίστοις. Krüger will *ἀρίστοις*, weil nur dieses im moralischen Sinne üblich sei. — μεταποιονμένους. S. z.

φυλάκων, ὑποπτεύσας μετασχεῖν Φιλώτα τῆς ἐπιβουλῆς, ξυνέλαβε· σωματοφύλακα δὲ ἀντὶ Δημητρίου ἀπέδειξε Πτολεμαῖον τὸν Λάγον.

- 28 Ταῦτα δὲ διαπραξάμενος προῆι ὡς ἐπὶ Βάκτρα τε καὶ Βήσσον, Δράγγας τε καὶ Γαδρωσοὺς ἐν τῇ παρόδῳ παραστησάμενος. παρεστήσατο δὲ καὶ τοὺς Ἀραχωτοὺς καὶ σατράπην κατέστησεν ἐπ' αὐτοῖς Μένωνα. ἐπῆλθε δὲ καὶ τῶν Ἰνδῶν τοὺς προσχώρους Ἀραχωτοῖς. ξύμπαντα δὲ ταῦτα τὰ ἔθνη διὰ χιόνος τε πολλῆς καὶ ξὺν ἀπορίᾳ τῶν ἐπιτηδείων καὶ τῶν
 2 στρατιωτῶν ταλαιπωρίᾳ ἐπῆλθε. μαθὼν δὲ τοὺς Ἀρείους αὐτῶς ἀφεστάναι, Σατιβαρζάνον ἐς τὴν χώραν αὐτῶν ἐμβαλόντος σὺν ἱππεῦσι δισχιλίους, οὓς παρὰ Βήσσον ἔλαβεν, ἀποστέλλει παρ' αὐτοὺς Ἀρτάβαζον τε τὸν Πέρσην καὶ Ἐρίγνιον καὶ Κάρανον τῶν ἐταίρων· προσέταξε δὲ καὶ Φραταφέρνην, τὸν τῶν Παρθυαίων σατράπην, ξυνεμβαλεῖν αὐτοῖς ἐς τοὺς Ἀρείους.
 3 καὶ γίνεται μάχη τοῖς ἀμφὶ Ἐρίγνιον καὶ Κάρανον πρὸς Σατιβαρζάνην καρτερὰ, οὐδὲ πρόσθεν οἱ βάρβαροι ἐνέκλιναν πρὶν Σατιβαρζάνην ξυμπεσόντα Ἐριγνίῳ [πρὸς Ἐριγνίου] πληγέντα δόρατι ἐς τὸ πρόσωπον ἀποθανεῖν. τότε δὲ ἐγκλίναντες οἱ βάρβαροι προτροπάδην ἔφειγον.
 4 Ἐν τούτῳ δὲ Ἀλέξανδρος πρὸς τὸν Καίकाσον τὸ ὄρος ἤγεν, ἵνα καὶ πόλιν ἔκτισε καὶ ὠνόμασεν Ἀλεξάνδρειαν· καὶ θύσας ἐνταῦθα τοῖς θεοῖς ὅσοις νόμος αὐτῷ ὑπερέβαλε τὸ ὄρος τὸν Καύκασον, σατράπην μὲν τῇ χώρᾳ ἐπιτάξας Προέξην,

II 27, 6. — μετασχεῖν Φιλώτα τῆς ἐπιβουλῆς. μετέχειν τινὶ τινος auch c. 28, 8. Vgl. auch c. 26, 5 (ξυμμετασχεῖν τινὶ τινος).

Bewohner des Parapamisus als die des südlich von ihm gelagerten Hochlandes.

3. πρόσθεν πρὶν: πρόσθεν pflegt bei Attikern zu fehlen, Herodot u. a. gebrauchen dafür öfter πρότερον. Ueber πρὶν c. infin. nach einem negativen Satze s. Einl. S. 17.

4. Καύκασος, der zum Unterschied von dem eigentlichen Kaukasos (zwischen schwarzem und kaspischem Meer) ὁ Ἰνδικός heisst od. Παραπάνισος (j. Hindu-Kusch). — Ἀλεξάνδρειαν. Die Lage der Stadt lässt sich nicht genau bestimmen. Neuere Reisende vermuten, dass sie bei dem heutigen Begram lag, nördöstlich von Kabul. Dafür spricht die grosse Menge von griechischen Alterthümern, die man neuerdings hier aufgefunden hat. — ὅσοις νόμος αὐτῷ. Dafür

Cap. 28.

Alexander unterwirft die Dranger, Gedrosier, Arachosier, dringt bis zum indischen Kaukasus vor, verfolgt den Bessos, der nach Sogdiana entkommt.

1. Γαδρωσοί, die Nachbarn der Δράγγαι (c. 21, 1), wohnten in dem wüsten Küstenland zwischen Karmenien und dem Indus. — παραστησάμενος. S. c. II 1, 1. — Ἀραχωτούς. S. c. 8, 4. — ἐπῆλθε. S. z. II 7, 9. — προσχώρους die Parapamisaden (s. IV 22, 4). So heissen sonst wohl die

ἀνδρα Πέρσην, τῶν δὲ ἐταίρων Νειλόξενον τὸν Σατύρου ἐπίσκοπον ζῶν στρατιᾷ ἀπολιπών.

Τὸ δὲ ὄρος ὁ Καύκασος ὑψηλὸν μὲν ἐστὶν ὥσπερ τι ἄλλο 5 τῆς Ἀσίας, ὡς λέγει Ἀριστόβουλος, ψιλὸν δὲ πολὺ αὐτοῦ τό γε ταύτη. μακρὸν γὰρ ὄρος παρατέταται ὁ Καύκασος, ὥστε καὶ τὸν Ταῦρον τὸ ὄρος, ὃς δὴ τὴν Κιλικίαν τε καὶ Παμφυλίαν ἀπείργει, ἀπὸ τοῦ Καυκάσου εἶναι λέγουσι καὶ ἄλλα ὄρη μεγάλη, ἀπὸ τοῦ Καυκάσου διακεκριμένα ἄλλη καὶ ἄλλη ἐπωνυμία κατὰ ἥδη τὰ ἐκάστων. ἀλλὰ ἐν γε τούτῳ τῷ Καυκάσῳ οὐδὲν 6 ἄλλο ὅτι μὴ τέμνινθοι πεφύκασι καὶ σίλφιον, ὡς λέγει Ἀριστόβουλος· ἀλλὰ καὶ ὥς ἐπρωκεῖτο πολλοῖς ἀνθρώποις καὶ πρόβατα πολλὰ καὶ κτήνη ἐνέμοντο, ὅτι καὶ χαίρουσι τῷ σιλφίῳ τὰ πρόβατα, καὶ εἰ ἐκ πολλοῦ πρόβατον σιλφίον αἰσθοῖτο, καὶ θεῖ ἐπ' αὐτὸ καὶ τό τε ἄνθος ἐπινέμεται καὶ τὴν ῥίζαν ἀνорύττον καὶ ταύτην κατεσθίει. ἐπὶ τῷδε ἐν Κυρήνῃ ὡς μακρο- 7 τὰτω ἀπελαύνουσιν τὰς ποιμένας τῶν χωρίων ἵνα αὐτοῖς τὸ

steht c. 25, 1 ὡς νόμος. — ἐπίσκοπον. S. z. c. 5, 3.

5. ὥσπερ τι ἄλλο. Vgl. VII 14, 2 ἐπιθυμεῖν γὰρ, ὥσπερ τινὲς ἄλλοι, εἰ μᾶλλον αὐτοὶ ἐλευθερίας τε καὶ αὐτόνομοι εἶναι. Häufiger als ὥσπερ wird in diesem Sinne εἶπερ gebraucht. — μακρὸν ὄρος ist Praedicat. — ἀπείργει. S. z. I 3, 1. — ἄλλα ὄρη. Strabo p. 511 τὰ δ' ὄρη Μακεδόνες μὲν ἅπαντα τὰ ἐφεξῆς ἀπὸ Ἀρίων Καύκασον ἐκάλεσαν, παρὰ δὲ τοῖς βαρβάροις τὰ τε ἄκρα καὶ τοῦ Παρακαλισίου τὰ προσόδορα καὶ τὰ Ἡμῶα καὶ τὸν Ἰμαόν καὶ τὸν Νιφάτην καὶ ἄλλα τοιαῦτα ὀνόματα ἐκάστοις μέρεσι ἐπέκειτο. — ἄλλη καὶ ἄλλη. S. z. I 25, 6. — κατὰ distributiv (s. z. I 10, 1). — ἥδη Wohnsitz, auch IV 15, 5 und öfter in dieser Bedeutung bei Arrian wie bei Herodot.

6. ἀλλὰ. Es schwebt vor: Andere Teile des Kausasos mögen fruchtbarer sein, aber u. s. w. — τέμνινθοι. Plin. hist. nat. XII 6, 13 arbor terebintho similis cetera, pomo amygdalis, minore tantum magnitudine, praecipuae suavitatis. — σίλφιον laserpitium. Es gibt 2 Arten dieser Pflanze, 1) die wohlriechende kyrenaische (ferula tingitina od. thap-

sia gummifera s. meine Anmerk. zu Herod. IV 169), deren Saft als Gewürz und Arzneimittel im Altertum hoch berühmt war, und 2) die persische, die hier gemeint ist. Ihre Blätter und ihr aus der Wurzel gezogener zu Gummi getrockneter Milchsaff (laser), bei uns unter dem Namen *asa foetida* (Teufelsdreck) bekannt, wird noch heute in den dortigen Gegenden, wo die Pflanze wild wächst, von Menschen und Vieh gern genossen. Vgl. Aelian var. hist. XII 37. — πολλοῖς ἀνθρώποις Dativ beim Passiv. Vgl. I 14, 1. — καὶ χαίρουσι. Sie fressen das Silphion sogar gern. — ἐκ πολλοῦ. S. z. I 2, 2.

7. ἐπὶ τῷδε steht in gleicher Bedeutung I 12, 5, in anderer II 17, 3. — Κυρήνη. S. zu § 6. — μακροτὰτω, dieser nur bei Späteren vorkommende Superlativ steht bei Arrian noch VII 20, 7. — οἱ δὲ καὶ noch andere, als wenn vorausgegangen wäre οἱ μὲν ἀπελαύνονσι. S. z. I 5, 1. — Da es schon zu Plinius Zeit das kyrenaische Silphion wegen übermäßigen Verbrauchs nicht mehr gab (Plin. hist. nat. XIX 15), so müssen diese Bemerkungen dem Aristobul, nicht aber dem Arrian bei-

σίλφιον φύεται. οἱ δὲ καὶ περιφράσουσι τὸν χώρον, τοῦ μὴδ' εἰ πελάσειεν αὐτῷ πρόβατα, δυνατὰ γενέσθαι εἰσω παρελθεῖν, ὅτι πολλοῦ ἄξιον Κυρηναίοις τὸ σίλφιον.

- 8 Βῆσσοι δέ, ἔχων ἄμφ' αὐτὸν Περσῶν τε τοὺς μετασχόντας αὐτῷ τῆς Δαρείου συλλήψεως καὶ αὐτῶν Βακτρίων ἐς ἐπτακισχιλίους καὶ Δάας τοὺς ἐπὶ τὰδε τοῦ Ταναΐδος ποταμοῦ ἐποικούντας, ἐφθειρε τὴν ὑπὸ τῷ ὄρει τῷ Κανκάσῳ, ὡς ἐρημία τε τῆς χώρας τῆς ἐν μέσῳ αὐτοῦ τε καὶ Ἀλεξάνδρου καὶ ἀπορία τῶν ἐπιτηδείων ἀπειρέσων Ἀλέξανδρον τοῦ μὴ ἐλαύνειν πρόσω.
- 9 ἀλλ' Ἀλέξανδρος ἤλυνεν οὐδὲν μείον, χαλεπῶς μὲν διὰ τε χιόνος πολλῆς καὶ ἐνδείας τῶν ἀναγκαίων, ἦει δὲ ὕμῳ. Βῆσσοι δέ, ἐπεὶ ἐξηγγέλλετο αὐτῷ οὐ πόρρω ἦδη ὦν Ἀλέξανδρος, διαβὰς τὸν Ὠξὸν ποταμὸν τὰ μὲν πλοῖα ἐφ' ὧν διέβη κατέκαυσεν, αὐτὸς δὲ εἰς Ναύτακα τῆς Σογδιανῆς χώρας ἀπεχώρει. εἶποντο δὲ αὐτῷ οἱ τε ἀμφὶ Σπιταμένην καὶ Ὁξυάρτην, ἔχοντες τοὺς ἐκ τῆς Σογδιανῆς ἱππέας, καὶ Δάαι οἱ ἀπὸ τοῦ Ταναΐδος. οἱ δὲ τῶν Βακτρίων ἱππεῖς ὡς φεύγειν ἐγνωκότα ἔμαθον Βῆσσον, ἄλλος ἄλλῃ ἐπὶ τὰ σφῶν ἕκαστοι ἀπηλλάγησαν.
- 29 Ἀλέξανδρος δὲ ἐς Δράφακα ἀφικόμενος καὶ ἀναπαύσας τὴν στρατιὰν ἐς Ἀορνόν τε ἦγε καὶ Βάκτρα, αἱ δὲ μάλιστα εἰσι πόλεις ἐν τῇ Βακτρίῳν χώρᾳ. καὶ ταύτας τε ἐξ ἐφόδου ἔλαβε καὶ φυλακὴν ἐν τῇ ἄκρᾳ τῆς Ἀόρνου ἀπέλιπε καὶ ἐπὶ ταύτης Ἀρχέλαον τὸν Ἀνδρόκλον τῶν ἐταίρων· τοῖς δὲ ἄλλοις Βακτρίοις, οὐ χαλεπῶς προσχωρήσασιν, ἐπέταξε σατράπην Ἀρτιάβαζον τὸν Πέρσην.
- 2 Αὐτὸς δὲ ἦγεν ὡς ἐπὶ τὸν Ὠξὸν ποταμὸν. ὁ δὲ Ὠξὸς ῥέει μὲν ἐκ τοῦ ὄρους τοῦ Κανκάσου, ἔστι δὲ ποταμῶν μέγιστος

gelegt werden. S. Einl. S. 10. — τοῦ — γενέσθαι. S. z. I 1, 9.

8. Δάας. S. z. c. 11, 3. — ἐπὶ τὰδε τοῦ. S. z. II 17, 4. — Ταναΐδος. Hier nicht wie sonst immer der heut. Don, sondern der Jaxartes (j. Sir), der sich in den Aralsee ergießt. S. c. 30, 7. — τὴν das zugehörige Substantiv ergänze aus dem Folgenden.

9. Ὠξὸς, j. Amu Darja, einer der grösseren Flüsse Asiens. — Ναύτακα, vielleicht der heutige Naksheb in der Nähe von Karshi. Andere halten es für das jetzige Kesch.

10. ἐπὶ τὰ σφῶν, ohne ἦθη wie c. 20, 2 ἐπὶ τὰ αὐτῶν ἕκαστοι ἀπεχώρουν. Ebenso I 17, 1.

Cap. 29.

Alexander nimmt Aornos und Baktra ein. Beschreibung des Oxusstroms. Ptolemaeus setzt die Verfolgung des Bessos fort.

1. Ἀορνός. Man leitet diesen Namen, der mehreren Bergcastellen, darunter auch einem indischen, beigelegt wird (IV 28, 1), vom Sanskritwort *awara* od. *awarana* (= Umzäunung) ab. — Βάκτρα j. Balkh, die Hauptstadt Baktriens. — ἐξ ἐφόδου. S. z. I 18, 3.

2. ῥέει. Von diesem Verb finden sich bei Arrian sehr häufig die con-

τῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ὅσους γε δὴ καὶ Ἀλέξανδρος καὶ οἱ ξὺν Ἀλεξάνδρῳ ἐπῆλθον, πλὴν τῶν Ἰνδῶν ποταμῶν· οἱ δὲ Ἰνδοὶ πάντων ποταμῶν μέγιστοί εἰσιν. ἐξίησι δὲ ὁ Ὠξὸς ἐς τὴν μεγάλην θάλασσαν τὴν καθ' Ἑρκανίαν. διαβάλλειν δὲ ἐπιχει- 3 ροῦντι αὐτῷ τὸν ποταμὸν πάντη ἄπορον ἐφαίνετο· τὸ μὲν γὰρ εὖρος ἦν ἐς ἑξήματα σταδίους, βάθος δὲ οὐ πρὸς λόγον τοῦ εὖρους, ἀλλὰ πολὺ· δὴ τι βαθύτερος καὶ ψαμμάδης καὶ θεῖμα ὀξύ, ὥς τὰ καταπηγνύμενα πρὸς αὐτοῦ τοῦ θοῦ ἐκστρέφεσθαι ἐκ τῆς γῆς οὐ χαλεπῶς, οἷα δὴ οὐ βεβαίως κατὰ τῆς ψάμμου ἰδρυμένα. ἄλλως δὲ καὶ ἀπορία ὕλης ἐν τοῖς τό- 4 ποις ἦν καὶ τριβὴ πολλή ἐφαίνετο, εἰ μακρόθεν μετίλειεν ὅσα ἐς γεφύρωσιν τοῦ πόρου. ξυναγαγὼν οὖν τὰς διφθέρας ὑφ' αἷς ἐσκήνουν οἱ στρατιῶται φορυντοῦ ἐμπληῆσαι ἐκέλευσεν ὥς ξηροτάτου καὶ καταδῆσαι τε καὶ ξυρράψαι ἀκριβῶς, τοῦ μὴ ἐσθύνεσθαι ἐς αὐτὰς τοῦ ὕδατος. ἐμπλησθεῖσαι δὲ καὶ ξυρραφείσαι ἱκαναὶ ἐγένοντο διαβιβάσαι τὸν στρατὸν ἐν πέντε ἡμέραις.

Πρὶν δὲ διαβαίνειν τὸν ποταμὸν, τῶν τε Μακεδόνων ἐπι- 5 λέξας τοὺς πρεσβυτάτους καὶ ἥδη ἀπολέμους καὶ τῶν Θεσσαλῶν τοὺς ἐδελοῦντας καταμεινάντας ἐπ' οἶκον ἀπέστειλεν. ἐκπέμπει δὲ καὶ Στασάνορα, ἓνα τῶν ἐταίρων, ἐς Ἀρείου, προστάξας Ἀρσάμην μὲν τὸν σατράπην τῶν Ἀρείων ξυλλαβεῖν, ὅτι ἐθε-

trahierten Formen. Vgl. II 4, 7. III 30, 8. IV 6, 6. — ἐς τὴν μεγάλ. θαλ., das kaspische. Vgl. V 5, 4. Der Opos (s. o. 28, 9), dessen südlicher Quellarm noch jetzt Kokscha heisst, ergiesst sich heute in den Aralsee. Doch finden sich noch Spuren eines alten zum kaspischen Meere führenden Flussbettes.

3. διαβάλλειν. S. z. I 4, 1. — ἐφαίνετο, als Subject erg. τὸ διαβάλλειν. — πρὸς λόγον τινός im Verhältniss zu etwas. Vgl. Indic. 9, 6 πρὸς λόγον τοῦ μεγέθους. — καὶ θεῖμα ὀξύ schliesst sich an ἦν — βάθος an. — κατὰ τῆς ψάμμου ἰδρ. Zur Bedeutung von κατὰ vgl. II 21, 7 κατὰ βάθους ἀφίεσαν (τοὺς λίθους).

4. ἄλλως τε. S. z. I 15, 7. — ὅσα ἐς γεφύρωσιν. S. z. I 5, 9. — διφθέρας. Xen. Anab. I 5, 10 διφθέρας αἱ εἶχον στεγνάματα ἐπίπλασαν

χόρτον κούφον, εἰτα συνήγον καὶ συνέσπων, ὥς μὴ ἀπτεσθαι τῆς κάρφης τὸ ὕδωρ· ἐπὶ τούτων διέβαινον. Noch heute gebrauchen manche asiatischen Völkerschaften fest zusammengeknüpfte Tierhäute zu Kähnen und Flössen, die sie Kelleks nennen. Nachdem sie die Häute mit Luft gefüllt und darauf mit einer Schnur zugezogen haben, befestigen sie dieselben auf einem Balken- oder Rohrgestell in der Art, dass die zugebundene Oeffnung nach oben gerichtet ist, damit die Felle während der Fahrt vom Flosse aus mit frischer Luft gefüllt werden können. — Auch Layard benutzte derartige, aus 600 Fellen gebildete Flösse, um schwere Monumente auf dem Tigris fortzuschaffen. — τοῦ — ἐσθύνεσθαι. S. z. I 1, 9. — τοῦ ὕδατος, ein partitiver Genetiv als Subject.

5. τοὺς ἐδελοῦντας καταμ. S. z. c. 25, 4.

λοκακεῖν αὐτῷ Ἀρσάμης ἔδοξεν, αὐτὸν δὲ σατράπην εἶναι ἀντ' ἐκείνων Ἀρείων.

- 6 Περάσας δὲ τὸν Ὠξον ποταμὸν ἤγε κατὰ σπουδὴν ἵνα Βῆσσον εἶναι ξὺν τῇ δυνάμει ἐπυνθάνετο. καὶ ἐν τούτῳ ἀφικνοῦνται παρὰ Σπιταμένους καὶ Δαταφέρνην πρὸς αὐτὸν ἀργέλλοντες ὅτι Σπιταμένης καὶ Δαταφέρνης, εἰ πεμφθεῖη αὐτοῖς καὶ ὀλίγη στρατιὰ καὶ ἡγεμῶν τῇ στρατιᾷ, ξυλλήφονται Βῆσσον καὶ παραδώσουσιν Ἀλεξάνδρῳ· ἐπεὶ καὶ νῦν ἀδέσμῳ φυλακῇ
- 7 φυλάσσεσθαι πρὸς αὐτῶν Βῆσσον. ταῦτα ὡς ἤκουσεν Ἀλέξανδρος, αὐτὸς μὲν ἀναπαύων ἤγε τὴν στρατιάν σχολαίτερον ἢ πρόσθεν· Πτολεμαίου δὲ τὸν Λάγου ἀποστέλλει τῶν τε ἐταίρων ἱππαρχίας τρεῖς ἄγοντα καὶ τοὺς ἱππακοντιστάς ξυμπαντας, πεζῶν δὲ τὴν τε Φιλώτα τάξιν καὶ τῶν ὑπασπιστῶν χιλιαρχίαν μίαν καὶ τοὺς Ἀργιᾶνας πάντας καὶ τῶν τοξοτῶν τοὺς ἡμίσεας, σπουδῇ ἐλαύνειν κελεύσας ὡς Σπιταμένην τε καὶ Δαταφέρνην. καὶ Πτολεμαῖος ἦει ὡς ἐτέτακτο, καὶ διελθὼν ἐν ἡμέραις τέσσαρσι σταθμοὺς δέκα ἀφικνεῖται ἐς τὸ στρατόπεδον οὗ τῇ προτεραίᾳ ἡυλισμένοι ἦσαν οἱ ἀμφὶ τὸν Σπιταμένην βάρβαροι.

- 30 Ἐνταῦθα ἔμαθε Πτολεμαῖος ὅτι οὐ βεβαία τῷ Σπιταμένει καὶ Δαταφέρνη ἡ γνώμη ἐστὶν ἀμφὶ τῇ παραδόσει τοῦ Βῆσσον. τοὺς μὲν δὴ πεζοὺς κατέλιπε, προστάξας ἔπεςθαι ἐν τάξει, αὐτὸς δὲ ξὺν τοῖς ἱππεῦσιν ἐλάσας ἀφίκετο πρὸς κώμην τινα,
- 2 ἢν' ὁ Βῆσσος ἦν ξὺν ὀλίγοις στρατιώταις. οἱ γὰρ ἀμφὶ τὸν Σπιταμένην μετακωρηγέμεσαν ἤδη ἐκείθεν, καταιδεσθέντες αὐτοὶ παραδοῦναι τὸν Βῆσσον. Πτολεμαῖος δὲ περιστήσας ἐν κύκλῳ τῆς κώμης τοὺς ἱππέας (ἦν γὰρ τι καὶ τεῖχος περιβεβλημένον καὶ πύλαι κατ' αὐτό) ἐπεκηρυκεύετο τοῖς ἐν τῇ κώμῃ βαρβάροις ἀπαθεῖς σφᾶς ἀπαλλάσσεσθαι παραδόντας Βῆσσον.
- 3 οἱ δὲ ἐδέχοντο τοὺς ξὺν Πτολεμαίῳ ἐς τὴν κώμην. καὶ Πτολε-

6. κατὰ σπουδὴν. S. z. I 19, 2. — ἐπεὶ — φυλάσσεσθαι. Ueber den Inf. s. z. II 12, 5.

7. ἀναπαύων. S. z. II 10, 1. — ἱππαρχίας. S. Einl. S. 21. und zu I 24, 8. — ὡς Σπιταμένην. Ueber ὡς s. z. I 4, 6. — σταθμούς. S. z. I 2, 1.

Cap. 30.

Bessos wird gefangen und zur Hinrichtung nach Baktra abgeführt. Alexander in Marakanda, der Hauptstadt Sogdiana's. Die beiden Tanaisflüsse (Sir und Don). Alexander erstürmt einen in der Nähe des Jaxartes gelegenen, von den Barbaren besetzt gehaltenen Berg.

1. ἀμφὶ τῇ παραδόσει. Ueber ἀμφί s. z. I 22, 3.

μαῖος ξυλλαβὼν Βῆσσον ὀπίσω ἐπανήει. προπέμψας δὲ ἤρετο Ἀλέξανδρον ὅπως χρηὴ ἐς ὕψιν ἄγειν Ἀλεξάνδρου Βῆσσον. καὶ Ἀλέξανδρος γυμνὸν ἐν κλοιῷ δῆσαντα οὕτως ἄγειν ἐκέλευσε καὶ καταστήσαντα ἐν δεξιᾷ τῆς ὁδοῦ ἣ αὐτὸς τε καὶ ἡ στρατιὰ παραλάσσεσθαι ἔμελλε. καὶ Πτολεμαῖος οὕτως ἐποίησεν.

Ἀλέξανδρος δὲ ἰδὼν τὸν Βῆσσον ἐπιστήσας τὸ ἄρμα ἤρετο 4 ἀνδ' ὅτου βασιλέα τὸν αὐτοῦ καὶ ἅμα καὶ οἰκτεῖον καὶ εὐεργέτην Λαρεῖον γενόμενον τὰ μὲν πρῶτα ξυνέλαβε καὶ δῆσας ἤγεν, ἔπειτα ἀπέκτεινε. καὶ ὁ Βῆσσος οὐ μόνον οἱ ταῦτα δόξαντα πρᾶξαι ἔφη, ἀλλὰ ξὺν τοῖς τότε ἀμφὶ Λαρεῖον οὖσιν, ὥς σωτηρίαν σφίσιν εὐρέσθαι παρ' Ἀλεξάνδρου. Ἀλέξανδρος 5 δὲ ἐπὶ τοῖσδε μαστιγοῦν ἐκέλευεν αὐτὸν καὶ ἐπιλέγειν τὸν κήρυκα ταῦτά ἐκεῖνα ὅσα αὐτὸς τῷ Βῆσσῳ ἐν τῇ πίστει ὠνείδισε. Βῆσσος μὲν δὴ οὕτως αἰκισθεὶς ἀποπέμπεται ἐς Βάκτρα ἀποθανούμενος. καὶ ταῦτα Πτολεμαῖος ὑπὲρ Βῆσσον ἀνέγραψεν. Ἀριστοβούλος δέ, τοὺς ἀμφὶ Σπιταμένην τε καὶ Λαταφέρνην Πτολεμαῖῳ ἀγαγεῖν Βῆσσον καὶ παραδοῦναι Ἀλεξάνδρῳ γυμνὸν ἐν κλοιῷ δῆσαντας.

Ἀλέξανδρος δὲ ἀναπληρώσας τὸ ἱππικὸν ἐκ τῶν αὐτόθεν 6 ἱππων (πολλοὶ γὰρ αὐτῷ ἱπποὶ ἐν τε τῇ ὑπερβολῇ τοῦ Κανκασίου καὶ ἐν τῇ ἐπὶ τὸν Ὠξόν τε καὶ ἀπὸ τοῦ Ὠξίου πορείᾳ ἐξέλιπον) ὥς ἐπὶ Μαράκανδα ἤγε· τὰ δὲ ἐστὶ βασιλεία τῆς

3. ἤρετο liess fragen, wie ἔθαψεν I 16, 8. Vgl. Xen. *Cyrop.* III 1, 5 ὁ δὲ πέμψας πρὸς τὸν Ἀρμένιον κήρυκα ἤρετο ὡδε. — ἐν κλοιῷ δῆσαντα. *Curtius* VII 5, 36 *perductus est Bessus non vinctus modo sed etiam omni velamento corporis spoliatus. Spitamenes eum tenebat collo inserta catena, tam barbaris quam Macedonibus gratum spectaculum.* — οὕτω. S. z. I 4, 1. — παραλεύσεσθαι. Das in der späteren Prosa sehr häufige *Fut. ἐλευσμαι* ist bei den Attikern höchst selten.

4. ἐπιστήσας τὸ ἄρμα. Vgl. Xen. *Anab.* I 8, 15 ὁ δ' ἐπιστήσας (τὸν ἱππον) εἶπε καὶ λέγειν ἐκέλευσε πᾶσιν ὅτι. — ἀνδ' ὅτου. S. z. *Prooem.* 3. — οἰκτεῖον. S. z. c. 21, 5. — εὐεργέτην. *Curtius* VII 5, 38 (Worte Alexanders) *regem de te optime meritum prius vincire, deinde*

occidere sustinuisti (vgl. bei *Arrian*: τὰ μὲν πρῶτα ξυνέλαβε, ἔπειτα ἀπέκτεινε). — οἱ = ἐαυτῷ. S. *Einleitung* S. 17.

5. ἐπιλέγειν. Man beachte die Bedeutung von ἐπὶ. — ἐν τῇ πίστει, mit Bezugnahme auf ἤρετο (§ 4). — ἐς Βάκτρα ἀποθανούμενος. *Bessus* wurde zur Hinrichtung nach Baktra abgeführt, doch wurde dieselbe nicht in dieser Stadt, sondern in Ekbatana vollstreckt (IV 7, 3).

6. ἐξέλιπον 'sie waren durch Erschöpfung gefallen'. Vgl. VI 25, 1 καὶ ἔλεγον δίψει ἀποθανεῖν τοὺς ἱππους ἢ ὑπὸ καμάτων ἐκλιπόντας. — Μαράκανδα, die Hauptstadt von Sogdiana, j. Samarkand, noch heute ein bedeutender Handelsplatz. Vgl. IV 3, 6.

- 7 Σογδιανῶν χώρας. ἔνθεν δὲ ἐπὶ τὸν Τάναϊν ποταμὸν προήει. τῷ δὲ Τανάϊδι τούτῳ, ὃν δὴ καὶ Ἰαξάρτην ἄλλῳ ὀνόματι πρὸς τῶν ἐπιχωρίων βαρβάρων καλεῖσθαι λέγει Ἀριστόβουλος, αἱ πηγαὶ μὲν ἐκ τοῦ Καυκάσου ὄρους καὶ αὐτῷ εἰσὶν· ἐξήρσι δὲ 8 καὶ οὗτος ὁ ποταμὸς ἐς τὴν Ὑραϊαν θάλασσαν. ἄλλος δ' ἂν εἴη Τάναϊς ὑπὲρ οὗτου λέγει Ἡρόδοτος ὁ λογοποιὸς ὄγδοον εἶναι τῶν ποταμῶν τῶν Σκυθικῶν Τάναϊν, καὶ ῥέειν μὲν ἐκ λίμνης μεγάλης ἀνίσχοντα, ἐκδιδόναι δὲ ἐς μέζω ἐτι λίμνην, τὴν καλουμένην Μαιῶτιν· καὶ τὸν Τάναϊν τοῦτον εἶδν οἱ ὄρον 9 ποιοῦσι τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης, οἷς δὴ ἀπὸ τοῦ μυχοῦ τοῦ πόντου τοῦ Εὐξείνου ἡ λίμνη τε ἡ Μαιῶτις καὶ ὁ ἐς ταύτην ἐξίεις ποταμὸς ὁ Τάναϊς οὗτος διείργει τὴν Ἀσίαν τε καὶ τὴν Εὐρώπην, καθάπερ ἡ κατὰ Γάθειρά τε καὶ τοὺς ἀντιπέρας Γαδεῖρων Αἰβύας τοὺς Νομάδας θάλασσα τὴν Αἰβύην αὐτὴ καὶ

7. Τάναϊν. S. c. 28, 8. — ἐκ τοῦ Καυκάσου ὄρους. Der Jaxartes entspringt vielmehr auf dem Gebirge der Comedae (j. Mustag), nicht, wie Arrian und Strabo angeben, auf dem indischen Kaukasus (j. Hindu-Kush). — Ueber die Verbindung εἶδν ἐκ s. z. I 29, 5. — καὶ αὐτῷ — καὶ οὗτος wie der Oxus (c. 29, 2). — Ἡρόδοτος. Der Tanais des Herodot ist der Don. Arrians Angabe stimmt fast wörtlich mit Herod. IV 57 ὄγδοος (= der achte an Grösse) δὲ δὴ Τάναϊς ποταμὸς, ὃς ῥέει τάνευθεν ἐκ λίμνης μεγάλης ὀρεζόμενος, ἐκδιδοὶ δὲ ἐς μέζω ἐτι λίμνην καλουμένην Μαιῶτιν, ἣ οὐρίξει Σκύθας τε τοὺς βασιλεῖς καὶ Σανρομάτας. — In den älteren Zeiten wurde sehr gewöhnlich der Tanais mit dem Jaxartes aus Unkenntnis verwechselt, weil man glaubte, dass das Mare Caspium mit der Palus Maeotis zusammenhänge und nun bald den Tanais, bald den Jaxartes als Grenzfluss zwischen Europa und Asien annahm. Später, als man die Verschiedenheit beider Flüsse recht gut kannte, nannten die Makedoner den Jaxartes noch immer Tanais und zwar wie Strabo p. 509 sagt διὰ τὴν Ἀλεξάνδρου φιλοτιμίαν, 'd. h. um dem Alexander zu schmeicheln, damit dieser bis an den einmal angenommenen Grenzfluss beider Welttheile vorgedrungen zu sein scheine'. Da-

gegen erklärt Alex. v. Humboldt die Uebereinstimmung des Namens daraus, dass an beiden Flüssen Alanen wohnten, in deren Sprache das Wasser Tan, Dan, Don heisse. — ἐκ λίμνης μεγάλης. Während es sonst eine im Altertum weit verbreitete Meinung war, dass alle Flüsse auf Gebirgen entspringen müssten, lesen wir bei Herod. IV 51 ff. vom Tanais wie auch von anderen skythischen Flüssen, dass sie aus grossen Seen entspringen. Man liess sich zu dieser (unrichtigen) Annahme wol durch den Umstand verleiten, dass im nördlichen Skythien nirgends Gebirge nachzuweisen waren. In Wirklichkeit entspringt keiner jener skythischen Flüsse aus einem See. — ἀνίσχοντα, ἐκδιδόναι. Beide Verba stehen in gleicher Bedeutung I 3, 2.

9. ὄρον ποιοῦσι τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης. So z. B. Curtius VI 2, 14 Tanais Europam et Asiam medius interfluit. — οἷς δὴ denen nämlich (d. h. nach deren Meinung) verbunden mit διείργει. Vgl. im Folg. οἷς γε δὴ — διακρίνεται. — ἀπὸ τοῦ μυχοῦ von dem (nordöstlichen) Winkel. — ἡ κατὰ Γάθειρα — Αἰβύας, die Meerenge von Gibraltar. Die ausserhalb der Säulen des Herakles auf der Insel Erytheia (j. St. Leon) gelegene Stadt Gadeira heisst später Gades

τὴν Εὐρώπην διείργει, οἷς γε δὴ ἡ Λιβύη ἀπὸ τῆς Ἀσίας τῆς ἄλλης τῷ Νεῖλῳ ποταμῷ διακέκρται.

Ἐνταῦθα ἀποσκηδασθέντες τινὲς τῶν Μακεδόνων ἐς προ- 10
νομὴν κατακόπτονται πρὸς τῶν βαρβάρων· οἱ δὲ δρᾶσαντες
τὸ ἔργον ἀπέφυγον ἐς ὄρος τραχύτατον καὶ πάντη ἀπότομον·
ἦσαν δὲ τὸ πλῆθος ἐς τρισμυρίους. καὶ ἐπὶ τούτους Ἀλέξαν-
δρος τοὺς κουφοτάτους τῆς στρατιᾶς ἀναλαβὼν ἦγεν. ἔνθα 11
δὴ προσβολαὶ πολλαὶ ἐγίνοντο τοῖς Μακεδόσιν ἐς τὸ ὄρος·
καὶ τὰ μὲν πρῶτα ἀπεκρούοντο βαλλόμενοι ἐκ τῶν βαρβάρων,
καὶ ἄλλοι τε πολλοὶ τραυματῆαι ἐγένοντο καὶ αὐτὸς Ἀλέξανδρος
ἐς τὴν κνήμην τοξεύεται διαμπαῖς καὶ τῆς περόνης τι ἀποθραύ-
εται αὐτῷ ἐκ τοῦ τοξεύματος. ἀλλὰ καὶ ὥς ἔλαβέ τε τὸ χωρίον
καὶ τῶν βαρβάρων οἱ μὲν αὐτοῦ κατεκόπησαν πρὸς τῶν Μα-
κεδόνων, πολλοὶ δὲ καὶ κατὰ τῶν πετρῶν ῥίψαντες σφᾶς
ἀπέθανον, ὥστε ἐκ τρισμυρίων οὐ πλείους ἀποσωθῆναι ὄντα-
κισχιλίων.

(j. Cadix). S. z. II 16, 5. — οἷς γε
δὲ — διακέκρται. Ueber den Dativ
s. o. (οἷς δὴ — διείργει). Zur Sache
vgl. Polyb. III 37 τῆς οἰκουμένης δι-
ηρημένης εἰς τρία μέρη καὶ τρεῖς
ὀνομασίας, τὸ μὲν ἓν μέρος αὐτῆς
Ἀσίαν, τὸ δὲ ἕτερον Λιβύην, τὸ δὲ
τρίτον Εὐρώπην προσυγορεύουσιν·
ταῖς δὲ διαφορᾶς ταύτας ὀρίζουσιν

ο τε Τάναϊς ποταμος καὶ Νεῖλος
καὶ τὸ κατ' Ἡρακλείους στήλας
στόμα. — ἀπὸ τῆς Ἀσίας τῆς ἄλλης.
Arrian sieht also (wie manche Geo-
graphen des Altertums) Libyen nicht
als eigenen Weltteil an, sondern
rechnet es zu Asien.

11. ῥίψαντες σφᾶς. Anders II 4, 7.

Die vorliegende Arbeit ist eine Fortsetzung der von mir im Jahre 1891 veröffentlichten Arbeit über die Geschichte der Stadt Zürich. In der ersten Arbeit habe ich die Geschichte der Stadt von den Anfängen bis zum Jahre 1291 behandelt. In der vorliegenden Arbeit werde ich die Geschichte der Stadt von 1291 bis zum Jahre 1525 behandeln. Die Geschichte der Stadt Zürich ist eine sehr interessante und wichtige Geschichte. Sie ist eine Geschichte, die die Entwicklung der Stadt von den Anfängen bis zur Gegenwart zeigt. Die Geschichte der Stadt Zürich ist eine Geschichte, die die Entwicklung der Stadt von den Anfängen bis zur Gegenwart zeigt. Die Geschichte der Stadt Zürich ist eine Geschichte, die die Entwicklung der Stadt von den Anfängen bis zur Gegenwart zeigt.

Die Geschichte der Stadt Zürich ist eine Geschichte, die die Entwicklung der Stadt von den Anfängen bis zur Gegenwart zeigt. Die Geschichte der Stadt Zürich ist eine Geschichte, die die Entwicklung der Stadt von den Anfängen bis zur Gegenwart zeigt. Die Geschichte der Stadt Zürich ist eine Geschichte, die die Entwicklung der Stadt von den Anfängen bis zur Gegenwart zeigt.

Die Geschichte der Stadt Zürich ist eine Geschichte, die die Entwicklung der Stadt von den Anfängen bis zur Gegenwart zeigt. Die Geschichte der Stadt Zürich ist eine Geschichte, die die Entwicklung der Stadt von den Anfängen bis zur Gegenwart zeigt. Die Geschichte der Stadt Zürich ist eine Geschichte, die die Entwicklung der Stadt von den Anfängen bis zur Gegenwart zeigt.

Die Geschichte der Stadt Zürich ist eine Geschichte, die die Entwicklung der Stadt von den Anfängen bis zur Gegenwart zeigt. Die Geschichte der Stadt Zürich ist eine Geschichte, die die Entwicklung der Stadt von den Anfängen bis zur Gegenwart zeigt. Die Geschichte der Stadt Zürich ist eine Geschichte, die die Entwicklung der Stadt von den Anfängen bis zur Gegenwart zeigt.

Die Geschichte der Stadt Zürich ist eine Geschichte, die die Entwicklung der Stadt von den Anfängen bis zur Gegenwart zeigt. Die Geschichte der Stadt Zürich ist eine Geschichte, die die Entwicklung der Stadt von den Anfängen bis zur Gegenwart zeigt. Die Geschichte der Stadt Zürich ist eine Geschichte, die die Entwicklung der Stadt von den Anfängen bis zur Gegenwart zeigt.

S C

Re.

La

Bsp.

Di

Förster

- un

deshalb

ein k

S C

H

Xeno

L

S C